

SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULU
LIIKETALOUS, KUOPIO

**MARKKINASELVITYS LITTEROINNISTA
JA NÄKÖVAMMAISEN HAASTEET YRITTÄJÄNÄ**

Satu Oksanen
Tradenomin opinnäytetyö
Liiketalouden koulutusohjelma
Terveiden ja talouden suuntautumisvaihtoehto

Huhtikuu 2011

SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULU LIIKETALOUS, KUOPIO Koulutusohjelma, suuntautumisvaihtoehto (jos on) Liiketalous, terveyden ja talouden suuntautumisvaihtoehto		
Tekijä(t) Satu Oksanen		
Työn nimi Markkinaselvitys litteroinnista ja näkövammaisen haasteet yrittäjänä		
Työn laji Opinnäytetyö	Päiväys 18.4.2011	Sivumäärä 67 + 23
Työn ohjaaja(t) Antti Iire ja Pentti Mäkelä		Toimeksiantaja Ylä-Savon Kehitys Oy
Tiivistelmä <p>Yksityisen näkövammaisen henkilön liikeideana on tarjota litterointipalvelua, saneluiden purkamista ja tallentamista organisaatioille sekä yrityksille. Opinnäytteen toimeksianto oli alueellinen markkinaselvitys litterointipalvelun tarpeesta sähköpostikyselytutkimuksella. Kirjallisuuskatsauksessa perehdytään näkövammaisten haasteisiin yrittäjinä aiempien empiiristen tutkimuksien näkökulmasta.</p> <p>Markkinaselvitys litteroinnista -sähköpostikyselytutkimus toteutettiin pääasiassa Ylä-Savon alueella. Poikkeus alueelliseen rajaukseen ovat kyselyn otokseen valitut kymmenkunta Pohjois-Savon yliopistokaupungin, Kuopion kohdetta niiden litteroinnin käytön potentiaalisuuden takia. Kysely lähetettiin 50:lle yksityisen sektorin yritykselle, 50:lle julkisen sektorin organisaatioille ja 50:lle kolmannen sektorin toimijalle. Otos oli yhteensä 150.</p> <p>Vastauksia kyselyyn tuli 67. Tutkimuksen vastausprosentti oli 44,7. Aineistoa analysoitiin tilastollista päättelyä hyödyntäen. Kyselyyn osallistuneista 16 oli litterointia käyttäviä organisaatioita ja yrityksiä. Litteroinnin tarve oli lähitulevaisuudessa tasavahvasti pysymässä ennallaan tai vähentymässä. Litterointia toteutettiin useimmiten hoitoprosessin eri vaiheissa potilasasiakirjojen saneluissa. 87,5 prosenttia litteroinnin käyttäjistä arvioi, että litterointi toteutetaan tulevaisuudessa yksikön sisäisenä. Seitsemän kyselyyn vastannutta piti litterointipalvelua tarpeellisenä.</p> <p>Kysyntä litterointipalvelulle vaikuttaa niukalta Ylä-Savon alueella. Opinnäytteen tutkimusaineiston perusteella liiketoiminta litterointipalvelu -konseptilla ei näytä kannattavan tulos- ja tehokkuusvaatimusten näkökulmista. Kuitenkin liiketoiminta sisältää arvoja, joiden mukaan liikeidean kehittäminen voi johtaa hyvään yritystoimintaan. Tutkimusprosessin aikana vahvistui havainto, että lopputyötä tekevät akateemiset opiskelijat saattavat olla kohderyhmä, jotka voisivat olla potentiaalisia litteroinnin käyttäjiä.</p>		
Asiasanat Litterointi, markkinatutkimus, näkövammaiset, yrittäjyys		
Huomioitavaa		

SAVONIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES UNIT OF BUSINESS AND ADMINISTRATION, KUOPIO Degree Programme, option Business and Administration, Health and Business		
Author(s) Satu Oksanen		
Title of study Market Research into Transcribing Services and the Challenges of a Visually Impaired Person as an Entrepreneur		
Type of project	Date	Pages
Thesis	18.4.2011	66 + 23
Supervisor(s) of study		Executive organisation
Antti Iire and Pentti Mäkelä		The Upper-Savo Development Ltd
Abstract <p>The business idea of a visually impaired person is to provide transcribing services – transcribing recordings and storing documents for companies and organizations. The commissioned project in the thesis was to do a regional market research into the demand for transcribing services as an email survey. The literature review introduces the challenges of visually impaired persons as an entrepreneur from the viewpoint of previous empirical studies.</p> <p>The market research was conducted mainly in the region of Upper Savo. The somewhat limited regional sample was supplemented with ten potential customers in the university town of Kuopio. The survey was sent to fifty private sector companies, fifty public sector organizations and fifty third sector operators. In total, the sample was 150.</p> <p>The number of responses received was 67. The response rate was 44.7. The data were analyzed by using statistical inference. Sixteen companies or organizations giving their responses were already using transcribing services. The need for transcribing in future was either seen to remain steady or to decrease. In most cases transcribing was required in dictations of patient records at different stages of treatment. 87.5 percent of users of transcribing services estimated that transcribing would be carried out inside their organisations in future. Seven respondents considered transcribing services necessary.</p> <p>The demand for transcribing services seems to be limited in the Upper Savo area. Running a business in transcribing services does not appear to be profitable from the viewpoint of requirements on profit and efficiency requirements described in the thesis. However, business also includes values which may lead to good business. During the research process, it became clear that academic students who write their diploma projects may be a target group as potential customers for transcribing services.</p>		
Keywords Transcripts, market research, visually impaired persons, entrepreneurship		
Note		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
1.1	Tutkimusongelma	7
1.2	Opinnäytteen rakenne	7
2	TYÖN TOIMEKSIANTO.....	9
2.1	Asiakaan tarve ja tilaus	9
2.2	Ylä-Savon Kehitys Oy	9
2.3	Työvoiman palvelukeskus.....	11
2.4	Näkövammaisen yksityishenkilö	11
2.4.1	Näkövammaisten Keskusliitto.....	12
2.4.2	Annanpura Oy	14
2.4.3	Keskuspuiston ammattiopiston Arlan toimipaikka.....	16
3	MONIMUOTOINEN TYÖELÄMÄ	17
3.1	Näkövammaisen yhteiskunnan täysvaltaisena jäsenenä.....	18
3.2	Ensisijaisesti ammattilainen, toissijaisesti näkövammaisen	21
3.2.1	Lukemisen ja kirjoittamisen helpottaminen sekä kommunikoinnin saavutettavuus.....	23
3.2.2	Liikkumisen vaikeuksien helpottaminen.....	24
3.2.3	Asenteellinen ennakkoluulottomuus ja sosiaalinen osallisuus	25
3.2.4	Apuvälineiden, suvaitsevaisuuden ja inklusion kehitys.....	27
3.3	Näkövammaisena työllistyminen	29
3.4	Työelämässä näkövammaisena	31
4	NÄKÖVAMMAISEN HAASTEET YRITTÄJÄNÄ.....	34
4.1	Litterointi näön puuttuessa	34
4.2	Yrittäjänä näkövammaisen	35
4.3	Toiminimen perustaminen	39
4.4	Markkinaselvitys	42
5	TUTKIMUSPROSESSIN KULKU	45
5.1	Tutkimusongelma	45
5.1.1	Tutkimusmenetelmävalinta	46
5.1.2	Kysymysten muotoilu ja lähettäminen.....	48
5.1.3	Vastaukset	51
5.1.4	Analyysi	52
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	54

7	POHDINTA.....	62
7.1	Reliabiliteetti ja validiteetti	62
7.2	Jatkotutkimusaihe	64
7.3	Päätelmät	65
7.4	Tutkimustulokset viitekehysten valossa.....	66
	LÄHTEET.....	68

LIITTEET

LIITE 1 Kyselyn sähköpostisaate (29.9. – 13.10.2009)

LIITE 2 Kyselyn muistutuksen (7.10. – 14.10.2009) sähköpostisaate

LIITE 3 Kyselyn päättymisilmoituksen sähköpostisaate (14.10.09)

LIITE 4 Markkinaselvitys litteroinnista -kyselylomake

LIITE 5 ESTE -työpaikan esteettömyyden arviointilomake

1 JOHDANTO

”Vain ne, jotka rakastavat, näkevät polun siellä, missä muut näkevät muurin” (Tabermann, Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyyn vastanneen mukaan). Opinnäytteen tutkimusaineiston havainto kulkee ”punaisena lankana” läpi tutkimusprosessin. Kun työllistyminen näkövammaisena on hankalaa asenteista riippuen, niin toimeentulon hankkimisen vaihtoehtoksi tulee yrittäjyys. Tämän opinnäytteen viitekehys rakentuu näkövammaisen työelämäaseman ympärille, koska työtä voidaan tehdä eri tavoilla saavuttaen sama tulos.

Olen tehnyt tradenomiopinnäytetyöni yrittäjäksi aikovan henkilön ja Ylä-Savon Kehitys Oy:n puolesta markkinaselvityksenä litterointipalvelun tarpeesta. Työni kehittämistavoitteena on selvittää litterointipalvelun markkinat pääasiassa Ylä-Savon alueella julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla ja tarkastella näkövammaisen haasteita yrittäjänä.

Opinnäyteaiheen toimeksianto tuli Ylä-Savon Työvoiman palvelukeskuksen kautta minulle. Työvoimapalveluiden lisäksi muita palveluita tarvitsevan näkövammaisen työnhakijan liikeideana on tarjota litterointipalvelua eli tallennettujen saneluiden purkamista. Työvoiman palvelukeskus tarvitsee alueellisen markkinaselvityksen litterointipalvelun tarpeesta. Siten asiakkaan työllistymistä tuetaan ja ohjataan elämäntilanteen eteenpäinviemiseksi.

Työelämäyhteyden vahvistamiseksi markkinaselvityksen laadintaan pyydetään yhteistyöhön mukaan Ylä-Savon Kehitys Oy. Yhteistyökumppanuus litterointipalvelun markkinoiden selvittämiseksi Työvoiman palvelukeskuksen ja Ylä-Savon Kehityksen välillä toteutuu ja kehitysyhtiö on opinnäytteen toimeksiantaja.

Markkinoinnin lehtori Iris Matilainen ilmoitti Savonia-ammattikorkeakoulun Iisalmen yksikön tiedottamasta opinnäyteaihe-ehdotuksesta keväällä 2009. Kiinnostuin opinnäytetyöehdotuksesta, koska se vaikuttaa liittyvän valitsemaani liiketalouden koulutusohjelmaan sekä terveyden ja talouden suuntautumisvaihtoehtoon. Lisäksi toimeksianto liittyy kotipaikkakuntani elinkeinoelämän kehittämiseen.

Opinnäytetyöaiheen ihmisläheisyys vetosi myös minuun. Ajattelin, että työn ohessa saisi olla myös konkreettisesti ihmisten kanssa tekemisissä ja jo ensimmäisellä tapaamiskerralla Työvoiman palvelukeskuksessa palaverissa sain tutustua opinnäytteen varsinaiseen toimeksiantajaan, litterointipalvelun liikeidean luojaan. Hän on opiskellut litteroinnin perusteet Arla-insitituutissa Näkövammaisten Keskusliitto Ry:n työllisyyspalveluiden kautta työllistymistä silmällä pitäen. Kuitenkin liikeidean synnyttyä taustalla on myös ajatus yksityisenä näkövammaisena henkilönä tarjota litterointipalvelua esimerkiksi yrityksille elinkeinoharjoittajana.

1.1 Tutkimusongelma

Tutkimusaineistollani pyrin selvittämään käytetäänkö litterointia eli saneluiden tallentamista ja purkamista tiedon siirron välineenä. Toteutin sähköpostikyselytutkimuksen pääsääntöisesti Ylä-Savon alueella. Kohderyhmäksi muodostui 50 julkista organisaatioita, 50 yksityistä yritystä ja 50 kolmannen sektorin toimijaa, joille sähköinen kyselytutkimus lähetettiin. Tavoitteena tutkimuksessani oli selvittää, missä litterointipalvelulle on kysyntää, miten tarjonta vastaa siihen, miten litterointia on toteutettu organisaatioissa ja missä muodossa litterointia tarvitaan. Yhteiskunnalliseen ilmiöön sidottuna tutkimusongelmaksi muodostui näkövammaisen haasteet yrittäjänä. Voiko näkövammaisen harjoittaa elinkeinoa kommunikaatioon, liikkumiseen, asenteisiin ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyen esteettömästi? Tässä opinnäytteessä tarkastelen näkövammaisen haasteita yrittäjyydessä litterointipalvelun tuottajana, jonka tarpeen kysyntää selvitän markkinatutkimuksella.

1.2 Opinnäytteen rakenne

Johdannon jälkeen avaan litteroinnin käsitteenä sekä kuvaan opinnäytetyön tarvetta, ja esitellen yhteistyökumppanuusorganisaatioiden toimenkuvaa, jotka tulevat esille osaltaan opinnäytteessä. Seuraavaksi käsittelen markkinaselvitystä tarvitsevan, liikeidean luojaan asemaa työelämässä teoreettisena viitekehyksenä. Tämän opinnäytteeni tutkimusprosessiin johdattelevia tutkimuksia ovat: Työterveyslaitoksen (TTL) ja Kansaneläkelaitoksen (Kela) julkaisema Työn sisältö ja työolosuhteiden mukauttaminen avoimilla työmarkkinoilla toimivilla vammaisilla ja pitkäaikaissairaila -raportti (2011), Ekholm Elinan väitöskirja: Monimuotoisuus ja

esteettömyys. Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksia (2009) ja Deborah Kendrickin kirja: *Business Owners Who Are Blind or Visually Impaired* (2000). Teorialuvussa tarkastelen näkövammaista henkilöä yhteiskunnan jäsenenä, työntekijänä, yrittäjänä ja litterointipalvelun tarjoajana. Tekemäni Markkinaselvitys litteroinnista -kyselytutkimuksen tarkoituksena on auttaa näkövammaista henkilöä ja alkavaa yksityisen elinkeinon harjoittajaa tunnistamaan toimintaansa kohdistuvien kokonaismarkkinoiden toimiala- ja alue, jonka mukaan hän voisi hahmottaa, kuinka suuren osuuden markkinoista hän voisi realistisesti katsoa saavansa itselleen (Holopainen ja Levonen 2008, 71). Viitekehyksessä käsittelen siksi myös aiheita: toiminimi yritysmuotona ja markkinaselvitys menetelmänä kartoittaa tuotteen tai palvelun mahdollisuudet menestyä markkinoilla. Viitekehyksen jälkeen käyn läpi tutkimusprosessin kulkua. Sitten esitän tulokset mekaanisesti raportoituna. Lopuksi kokoon pohdintaan päätelmät.

2 TYÖN TOIMEKSIANTO

Markkinaselvitys tarkoittaa liikeidean kysynnän, tuotteen tai palvelun tuotantorakenteen, kilpailuetujen, asiakaskentän ja menekin kartoittamista (Holopainen ja Levonen 2008, 71). Litterointi on nauhoitetun puhemuotoisen äänitallenneaineiston puhtaaksi kirjoittamista tekstimuotoon. Sanelujen, haastattelujen, lausuntojen, puheiden, keskustelujen ja tilaisuuksien ääniaineisto käsitellään sen hallitsemista sekä analysoimista helpottavaan muotoon kirjoittamalla se puhtaaksi tekstinkäsittelyohjelmalla. Näkövammaisuus tarkoittaa näköaistin erityistä heikkoutta tai sen puuttumista kokonaan. Näkövammaisen litteroija hyödyntää jalkapolkimella toimivaa purkulaitteistoa, jolloin kädet vapautuvat kirjoitustyöhön. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.) Litterointipalvelu käsittää eri muodoissa olevilta äänitallenteilta purkamista ja haluttuun muotoon tallentamista.

2.1 Asiakaan tarve ja tilaus

Työvoiman palvelukeskuksen asiakas on opiskellut litteroinnin perusteet Näkövammaisten Keskusliiton järjestämässä koulutuksessa Arla-instituutissa. Suunnitelmissa hänellä on työllistyä litterointipalvelun tarjoajana esimerkiksi toiminimellä elinkeinoa harjoittamalla. Työnhakija-asiakas tarvitsee ohjausta ja tukea tavoitteidensa saavuttamiseen. Asiakkaalla on mahdollisuus tarpeensa mukaisesti osallistua Työvoiman palvelukeskuksen asiakkailleen hankkimiin palveluihin työhaun peruspalveluiden lisäksi. Työvoima palvelukeskuksen ja heidän asiakkaan toimeksiantopyynnöstä teen markkinaselvityksen litteroinnista osana opinnäytetyötäni.

2.2 Ylä-Savon Kehitys Oy

Opinnäytteeni toimeksiantaja on Ylä-Savon Kehitys Oy, joka tarjoaa yritysneuvontaa ja tukea kehittämiseen yrittäjäksi aikoville. Yhtiön toimenkuvaan kuuluvat myös useat yritystoiminnan kehittämistä helpottavat ja tukevat palvelut yritystoiminnan aloittaneille sekä kasvua ja kansainvälistymistä hakeville yrityksille. Ylä-Savon Kehitys Oy vastaa seudullisten yrityspalvelujen toteuttamisesta Ylä-Savon alueella. (Ylä-Savon Kehitys Oy 2010.)

Elinkeinoelämän ja kahdeksan kunnan omistama kehittämisyrityksen palvelumuotoja ovat neuvontapalvelut yrityksille, liiketoimintaverkostojen muodostaminen ja kehittäminen, yritystoiminnan rahoitusneuvonta sekä rahoituskontaktit. Yhtiön tavoitteena on lisätä Ylä-Savon taloudellista menestystä, henkistä hyvinvointia ja vetovoimaisuutta. (Ylä-Savon Kehitys Oy 2010.)

Kehittämisyrityksen toiminta jakautuu kolmeen palveluun. Yrityspalvelujen lisäksi sekä aluekehittämispalvelut että toimintaympäristöpalvelut pohjautuvat elinkeinoelämän tarpeita noudattaviin kehittämisstrategioihin ja -ohjelmiin. Toiminta-ajatuksena on parantaa yritysten liiketoimintaosaamista ja toimintakykyä, kehittää kuntien ja talouselämän keskinäistä yhteistyötä sekä edistää seutua tarttumaan erilaisiin mahdollisuuksiin. (Ylä-Savon Kehitys Oy 2010.)

Työvoiman palvelukeskuksen asiakas voi hyötyä kehitysyrityksen neuvontapalvelusta yrityksille, koska liikeidean kehittäminen ja liiketoiminnan suunnittelu ovat tärkeitä askeleita kohti yrittäjyyttä litterointipalvelun tarjoajaksi. Varsinkin yrittäjäksi aikovan on ensiarvoista tarttua yhteistyökumppaneiden auttavaan käteen.

Opinnäytetyöni toimeksiannon saatua alkupuolella kevättä 2009, myöhemmin kesän kynnyksellä tiedustelin tradenomiopintoihin kuuluvan syventävän harjoittelun paikkaa myös Ylä-Savon kehityksestä, joka on opinnäytteeni toimeksiantaja. Harjoitteluhakemukseeni vastasi sosiaali- ja terveysalan yritystoiminnan toimialapäällikkö. Harjoittelu sivusi opinnäytettä, sillä harjoitteluajan toimenkuva oli sosiaali- ja terveysalan yritysrekisterin päivitys ja yritystietojen kokoaminen käyttöönottovaiheessa olevaan rekisteriohjelmaan.

Kuitenkin kesän 2009 aikana tehty kuuden opintopisteen osa syventävästä harjoittelusta Ylä-Savon Kehityksessä tuki myös opinnäyteprosessia, sillä pääsin tutustumaan sosiaali- ja terveysalan yrityksiin sekä toimialaan, kun selvitin yritysten tietoja. Lisäksi sain kontakteja ja konkreettisia vinkkejä määrälliseen tutkimukseen sekä kyselyn toteuttamiseen.

2.3 Työvoiman palvelukeskus

Ylä-Savossa toimivaan Työvoiman palvelukeskukseen (TYP) ohjaututaan työnhakija-asiakkaaksi enimmäkseen työvoimatoimiston tai sosiaalitoimiston kautta, jos asiakas kaipaa elämäntilanteensa ja työllistymisen tukemiseksi sekä eteenpäin viemiseksi työvoimapalveluiden ohessa myös muita palveluita. TYP toimii seitsemän kunnan alueella Ylä-Savossa. Henkilökohtaisista tarpeista riippuen asiakkaalle tarjotaan julkisia työvoimapalveluita, sosiaalipalveluita, terveydenhuollon palveluita sekä palvelukeskuksen ostamia tuki- ja ryhmäpalveluita. (Työvoiman palvelukeskus 2010.)

Henkilön ryhdyttyä asiakkaaksi Työvoiman palvelukeskukseen, hänen työ- ja koulutustaustansa sekä terveyden tilansa otetaan huomioon kartoittaessa kokonaisvaltaisesti henkilökohtaista työnhakutilannettaan. Asiakkuuden jatkuessa työnhakijan suostumuksen jälkeen, sovitaan työnhaun vahvuuksien ja mahdollisten esteiden kartoittamisesta. Suunniteltujen tavoitteiden avulla pyritään siirtymään niitä kohden. Prosessiin kuuluvat suunnitelmapäivitykset ja välitoimenpiteet, kuten sovitut tutkimukset, tutustumiset, työn tai koulutuksen osiot sekä muut tarpeenmukaiset jaksot. TYP:n asiakkuuden päättyminen on ajankohtaista luonnollisimmillaan asiakkaan saavuttaessa tavoitteet. Joka tapauksessa asiakkuus päättyy molemmin puoleisesta päätöksestä ja silloin jatkon toimijaverkosto sovitaan erikseen. (Työvoiman palvelukeskus 2010.)

2.4 Näkövammaisen yksityishenkilö

Opinnäytetoimeksiannon lopullinen asiakas on litterointipalvelu liikeidean luoja, yrittäjäksi aikova näkövammaisen yksityishenkilö. Litterointipalvelun tarpeen markkinaselvityksen vuoksi tutustuimme ja yhteistyö opinnäytteeni parissa oli jouhevaa.

Mahdolliset ennakkoluulot kommunikointivaikeuksista osoittautuivat harjakäsitykseksi ensitapaamisella. Palaverit ja sähköpostinvaihdot markkinaselvityksen luonnostelussa tapahtui luontevasti. Usein kirjoitin sähköpostin saatesanoiksi: ”Nähdään palaverissa!” Näiden sanojen toistuessa tahtomatta viestinnässä ymmärsin, ettei näkeminen ole olennaisinta ihmisten kohtaamisessa, vaan se miten ihmiset kohtaavat toisensa ihmisenä. Sama pätee tavallaan business-to-

business -ajatteluun. Ostopalvelua tarvitseva yritys ei kustannustehokkuutta painottamallaakaan pidä tärkeimpänä sitä, minkälaisia ominaisuuksia ostopalvelua tuottava yritys sisältää. Toisin sanoen työtä voi tehdä eri tavoilla saavuttaen saman tuloksen. Yritys kohtaa yrityksen yrittäjänä. Työn tulos puhuu puolestaan ja asenne ratkaisee.

Näkövammaisen terminä on vakiintunut kuvaamaan sekä sokeita että heikkonäköisiä. Näkövammaiseksi luokitellaan henkilö, jonka haitta-aste on yli 50 prosenttia. Luku ei kuitenkaan kerro näkökyvystä kokonaisuutena vaan näön eri osa-alueiden yhteissumman. Näkövammalla tarkoitetaan näkökyvyn alentumista, josta aiheutuu huomattavaa haittaa jokapäiväisissä toiminnoissa, eikä näköä voida korjata normaaliksi paremmin näkevän silmänsänsä mukaan. Jos kyseessä on yhden silmän menetys tai vammautuminen, niin se ei vielä tarkoita näkövammaisuutta. Näkövammaiset ovat heikkonäköisiä tai sokeita, jolloin näkökyky on joko merkittävästi heikentynyt tai puuttuu kokonaan. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Nuorempaa sukupolvea näkövammaisia Suomessa arvioidaan olevan noin 10 000 henkilöä. Sen sijaan ikääntyneitä on laskettu olevan lähes 70 000 näkövammaista. Kuitenkin valtaosa noin 80 000 näkövammaisesta on heikkonäköisiä Suomessa noudatettavan maailman terveysjärjestön (WHO) näkövammaisuuden luokitus suosituksen mukaisesti. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Heikkonäköisyydeksi WHO määrittelee luokat 1 (heikkonäköinen) ja 2 (vaikeasti heikkonäköinen). Sokeudeksi luetaan luokat 3 (syvästi heikkonäköinen), 4 (lähes sokea) ja 5 (täysin sokea). Toisaalta heikkonäköisyyden määritelmää käytetään, kun paremmin näkevän silmän näöntarkkuus on lasikorjauksen jälkeen alle 0.3 tai jos näkö on muusta syystä vastaavalla tavalla heikentynyt. Vastaavasti henkilö on sokea, kun paremmin näkevän silmän näöntarkkuus on lasikorjauksen jälkeen alle 0.05 tai silmän näkökenttä on halkaisijaltaan alle 20 astetta. (World Health Organization 2010.)

2.4.1 Näkövammaisten Keskusliitto

Rekisteröidyn yhdistyksen virallinen nimi on Näkövammaisten Keskusliitto ry ja se perustettiin vuonna 1928. Toiminta-ajatuksena on edistää näkövammaisten ihmisten omaehtoista ja sisältörikasta elämää. Työllään se puolustaa perus- ja ihmisoikeuksien,

tasa-arvon ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumista jokaisen näkövammaisen kohdalla toimintakyvyn rajoitteista huolimatta. Toiminnan kohderyhmää ovat sokeat, kuurosokeat, vaikeasti heikkonäköiset ja monivammaiset näkövammaiset. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Näkövammaisten Keskusliitto työskentelee näkövammaisalan asiantuntijana ja tukee jäsenyhdistyksiensä toimintaa Suomessa. Yhdistys tuottaa näkövammaispalveluja sekä tarjoaa mahdollisuuden vertaistukeen ja järjestää vapaaehtoistoimintaa. Kaiken kaikkiaan Keskusliiton päätehtävänä on edistää ja valvoa näkövammaisten oikeuksien toteutumista. Näkövammaistyön tavoitteena on yhteiskunta, jossa näkövammaisen hyvä elämänlaatu takaa yhdenvertaiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet siten, että näkövammaisen ihminen voi elää omaehtoista, itsenäistä elämää sekä toteuttaa itseään omien valintojen mukaan. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Näkövammaisten Keskusliiton arvojen yhteydessä oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan, että jäseniä, toimijoita ja palvelujen käyttäjiä kohdellaan keskenään yhdenvertaisella tasolla oikeudenmukaisesti perustuen asiantuntijuuteen sekä eettisesti että juridisesti kestävään tilannearviointiin. Osallisuus koetaan rohkaisuksi ja tueksi, jotta näkövammaisen hakeutuisi yhteisöihin, koulutukseen sekä työelämään. Toiminnallaan liitto pyrkii edistämään näkövammaisten vaikuttamista omaan elämään ja ympäröivään yhteiskuntaan. Turvallisuus on yhdistykselle arvo sekä henkisesti että fyysisesti. Se kuuluu ajattelussa esimerkiksi arvioidessa julkisia palveluja ja näkyy teoissa vaikutettaessa niiden järjestämiseen. Toiminnoillaan liitto pyrkii takaamaan turvallisuutta järjestämällä esteettömyyttä ja saavutettavuutta näkövammaisuudesta aiheutuvien vaaratilanteiden ehkäisemiseksi. Heikomman puolelle asettuminen yhdistyksen toiminnassa otetaan huomioon, jos asiakkaiden tai sidosryhmien edut ovat toistensa tai järjestön edun kanssa ristiriidoissa. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Näkövammaisten Keskusliitto Ry:een kuuluu 25 jäsenyhdistystä, joista 14 on alueyhdistyksiä kokonaisuudessaan 10 130 henkilön jäsenmäärällä ja 11 valtakunnallisia toimialayhdistyksiä yhteensä 3 648 jäsentä mukaan lukien. Arvioilta liiton alaisuudessa toimii yhteensä 100 paikallisyhdistystä, alaosastoa sekä kerhoa. Työnantajana liiton kokoa kuvaa 269 henkilön työntekijämäärä henkilötyövuosina laskettuna. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Yhdistyksen toimintamuodot ovat palveluina sidoksissa kuntoutukseen, apuvälineisiin, työllisyyteen, näkövammaisen tiedonsaantiin ja tiedon hallintaan. Lisäksi toimintaan liitetään tiedonkulun kehittäminen uutta teknologiaa hyödyntäen. Oikeuksienvalvonta ja vaikuttaminen ovat osa toimintamuuotoja kuten myös asiantuntijapalvelut. Näkövammaistyö käsittää kulttuuri-, liikunta-, loma- ja muut harrastustoiminnat. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Näkövammaisten Keskusliitto alkoi vuonna 2001 tarjota työllisyyspalveluna esimerkiksi nauhoitetun puhemuotoisen aineiston puhtaaksi kirjoittamista eli litterointipalvelua. Litterointirinkiin kuuluvat näkövammaiset työskentelivät sekä verokirjalla liiton työsuhteessa että osa ringin jäsenistä toimi yrittäjinä litterointipalvelun tuottajana. Työllisyysosasto ohjasi litterointiin liittyviä toimeksiantoja, kunnes litterointipalvelun välittäminen ja markkinointi organisoitiin vuoden 2010 talvella sosiaalisesti yritykseksi Annanpura Oy:ksi. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

2.4.2 Annanpura Oy

Näkövammaisten Keskusliiton omistama Annanpura Oy tarjoaa osaamista dokumentointiin, litterointiin ja tekstinkäsittelyyn. Annanpuran verkkopalvelu, Purkamo-järjestelmän ja apuvälineiden avulla voidaan tuottaa tietoturvallisesti tallenteiden ja tekstinkäsittelyn palveluja muun muassa yrityksille ja yksityishenkilöillekin kuten opiskelijoille sekä tutkijoille. Lisäksi etenkin organisaatioille tarjotaan esimerkiksi tekstinkäsittelyn kuormahuippujen tasausta Annanpuran saneluiden purkuhenkilöstöresurssien avulla. Annanpura työllistää litteroijia sekä terveydenhuollon tekstinkäsittelijöitä ja tarjoaa siten myös terveydenhuollon toimijoille sanelujenpurkupalveluita. (Annanpura Oy 2010.)

Osakeyhtiön päätoimialana on Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän (2010) mukaan sihteerij- ja muu toimistopalvelu. Annanpura kehittää toimintaansa kouluttamalla henkilöstöään ja luo palveluja, jotka vastaavat asiakkaiden sekä käyttäjien tarpeisiin. Palvelumuodot kohdentuvat terveydenhuoltoon, juridiikkaan, tutkimukseen, tilaisuuksien dokumentointiin ja muistitietoon.

Saneluiden purkaminen tapahtuu Dicteon-järjestelmään perustuvan asiakaskäyttöliittymän tietoja siirtämällä asiakkaan ja yrityksen välillä. Toisin sanoen palveluprosessissa asiakas siirtää litteroitavan ääniaineiston asiakaskäyttöliittymäänsä, jonka välityksellä litteroiija saa asiakkaan aineiston purettavakseen. Kun litteroiija on purkanut asiakkaan ääniaineiston tekstimuotoon, niin hän tallentaa aineiston tekstitiedostona asiakkaan käyttöliittymään, josta asiakas saa litteroidun aineiston käyttöönsä. (Annanpura Oy 2010.)

Litteroinnin ohessa käsitellään aineistoa digitaaliseen muotoon, jos tarve vaatii. Digitointi turvaa vanhojen analogisten tallenteiden säilyvyyden ja samalla äänitteet muuttuvat helposti käsiteltävään muotoon. Annanpura vuokraa digitaalisia sanelemia myös asiakkaille. Palveluvalikoimaan kuuluu tutkimusassistentti, joka voi avustaa vaikka tiedon haussa, tekstintarkistuksessa tai aineiston alustavassa käsittelyssä. (Annanpura Oy 2010.)

Juridiikan saralla palvelutoimeksiannot koskevat oikeudenkäyntinauhotteita, todistajien kuulemisia, lausuntoja ja haastatteluja. Kohderyhmänä ovat asianajotoimistot, yritysten lakiosastot, oikeuslaitokset, vakuutusyhtiöt ja pankit, joille on tarjolla kuuntelun ammattilaisen erikoisosaamista, jota muualta ei ole saatavissa. (Annanpura Oy 2010.)

Tilaisuuksien dokumentointi perustuu erilaisten tilaisuuksien taltiointiin ja kirjalliseen muotoon saattamiseen, millä saadaan aikaan varmuutta tiedon oikeaoppisuuteen, tarkistettavuuteen ja saavutettavuuteen. Sen sijaan muistitieto tähtää asiakkaiden toiveiden mukaisen hiljaisen tiedon tallentamisen haluttuun muotoon. Nuoremmat sukupolvet hyötyvät erilaisten formaattien palvelukokonaisuudesta, jos yhteisöä muovanneet asiat ovat tallella eikä vain hiljaisena tietona. (Annanpura Oy 2010.)

Annanpuran asiakassuhteissa ollennaista on luottamuksellisuus, koska käsittelyssä on tieto-suojattua aineistoa. Sadat asiakkaat ovat löytäneet Näkövammaisten Keskusliiton perustaman litterointipalvelutoiminnan. Annanpura Oy:llä on sosiaalinen status ja se jatkaa asiakkuuksien välittämistä näkövammaisille litteroijille. Pääpiirteittäin asiakkaiksi segmentoituvat selvinä ryhminä ainakin seuraavat: Yliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, museot, tutkijat, kirjailijat, järjestöt, lakiasiantoimistot, yritykset ja viranomaiset. (Annanpura Oy 2010.)

Annanpura vastaa asiakkaiden tarjouspyyntöön tarjouksella, josta palveluprosessi mahdollisesti etenee tilauksesta sopimiseen. Näkövammaisen saneluiden purkamisen tekee mahdolliseksi näkövammaisen esteetön etätyöskentely Annanpuran Purkamo-verkkopalvelujärjestelmällä ja samanaikaisesti Arcusysin Dicteon -saneluiden hallintajärjestelmän hyödyntäminen. (Annanpura Oy 2010.)

2.4.3 Keskuspuiston ammattiopiston Arlan toimipaikka

Näkövammaisen voi kouluttautua litteroijaksi Espoon Leppävaarassa, Keskuspuiston ammattiopistolla Invalidisäätiön omistamassa Arlan toimipaikassa, joka on Arlainstituutin sekä Keskuspuiston ammattiopiston yhdistymisen takia nimetty virallisesti Keskuspuiston ammattiopiston Arlan toimipaikaksi. (Keskuspuiston ammattiopisto 2010.)

Keskuspuiston ammattiopiston www-sivuston mukaan Orton Invalidisäätiö ylläpitää ammatillista erityisoppilaitosta ja erityisopetuksen kehittämiskeskusta, jossa tarjotaan erilaisia opetus-, kehittämis- ja asiantuntijapalveluja opiskelijoille, toisille oppilaitoksille sekä muille yhteistyökumppaneille. Näkövammaisten Keskusliitto on yhteistyötahon ominaisuudessaan järjestänyt litteroinnista koulutusta Arlaan. (Keskuspuiston ammattiopisto 2010.)

3 MONIMUOTOINEN TYÖELÄMÄ

Viitekehys rakentuu työelämän vähemmistöryhmän - näkövammaisten ammatin- ja elinkeinon harjoittamisen kokemuksiin sekä litteroinnin tarpeen markkinaselvityksen ympärille. Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksia tutkinut Elina Ekholm (2009) on todennut, että apuvälineiden kehittymisen mukana näkövammaisille yrittäjäys ja työskentely asiantuntija-ammateissa ovat monitapaista ansaintaa, kun näkövammaiset tekevät työtä apuvälineiden avulla ja innovoidaan keinoja, joilla voidaan korvata näköaistia.

Monitapaisuuden Ekholm (2009, 187) kiteyttää hyväksi apuvälineosaamiseksi, kekseliäisyydeksi, luovuudeksi, sekä tarvittaessa työntekijän lähipiirin ja työyhteisön yhteistoiminnallisuudeksi. Näkövammaistaidot työntekijällä vaikuttavat työyhteisössä työkäytäntöihin parantaen vuorovaikutusta ja yhteistyötä.

Yhteiskunnalliset tekijät voivat sekä estää että edistää työelämän monimuotoistumista, joka tässä yhteydessä tarkoittaa, että miten työtä voidaan tehdä eri tavoilla ja saavuttaa sama tulos (Ekholm 2009). Ostopalveluna tuotettu litterointi on erikoisosaamista. Näkövammaisen toteuttamaan litterointiin vaikuttavat muun muassa työolosuhteiden mukauttaminen, apulaitteet, tietosuoja-asiat, ääniaineistoformaatit ja eri alojen erikoissanastot.

Opinnäytteeni kannalta olennainen on Ekholmin havainto siitä, että asenteellisen esteettömyyden edistämiseksi tarvitaan enemmän tiedottamista näkövammaisten osaamisesta. Ekholmin tutkimus osoittaa, että näkövammaiset eivät saavuta tosiasiallista tasa-arvoa ilman yhteiskunnan tukitoimia ja asenteiden muutosta. Julkinen ja kolmas sektori ovat valmiimpia työllistämään näkövammaisia. Onko taustalla yhteyttä näkövammaisten hakeutumiseen vammaistyöhön tai vaikeus löytää työtä vammaissektorin ulkopuolelta, jää Ekholmin väitöskirjasta jatkotutkimusaiheeksi, koska kolmasosa hänen haastateltavista oli sijoittunut työelämäänsä vammaiskysymysten pariin. (Ekholm 2009, 205 – 207.)

3.1 Näkövammainen yhteiskunnan täysvaltaisena jäsenenä

Tarkan tiedon puuttuessa näkövammaisista Suomessa, Näkövammaisrekisterin vuosikirjassa (Ojamo, 2009) on arvioitu, että näkövammaisia on reilusti alle satatuhatta, mutta ainakin 80 000:n näkövammaisen henkilön oletetaan löytyvän Suomesta. Oli miten oli, väestön ikääntyessä näön heikentyminen on ennakoitavissa, kun 65 vuotta täyttäneiden osuus näkövammaisista on edellisinä vuosina kasvanut suhteessa muihin ikäjakaumiin enemmän ja kaiken kaikkiaan ikääntyneiden näkövammaisten määräksi on arvioitu 70 000, ts. valtaosa näkövammaisista.

Suuri osa näkövammaisina syntyneistä lapsista on myös monivammaisia ja näkövammaisuus ei tule välittömästi esille. Näkövammaisten Keskusliiton kuntoutuskeskus epäilee vuosittain syntyvän noin 70 – 100 näkövammaista lasta ja työikäisiä vammautuvan 300 – 400, kun kokonaisuudessa näkövammaisrekisteriin ilmoittautuneita alle 18-vuotiaita arvioidaan olevan 1 000 – 1 500 sekä työikäisiä noin 10 000 henkilöä. (Ojamo, 2009)

Näkövamman aiheuttajista yleisin Suomessa on silmäpohjan rappeuma. Suuri osa suomalaisten kansanterveydenongelmista liittyy diabetes -sairauteen, josta johtuvat aikuisiällä näkövammoja aiheuttavat silmänpohjamuutokset. Silmänpainetauti ja muut perinnölliset silmänpohjan rappeumat saavat aikaan näkövamman usein jo nuorena aikuisena. Työtaturmat ja tulehdukset voivat johtaa näkövammaan työikäisillä, vaikka työsuojelun tehostaminen ja lääketieteen kehittyminen ovat tuottaneet hyviä tuloksia. Synnynnäiset kehityshäiriöt, näköhermoston viat ja keskisuus aiheuttavat paitsi näkövammoja lapsille, usein myös muita vammoja. Harmaakaihin aiheuttama näkövammaisuus on Suomessa harvinaista, koska se pystytään leikkaamalla poistamaan. Tavallisimpia näkövammojen aiheuttajia koko maailmassa ovat kaihi, trakooma, jokisokeus ja silmänpainetauti. Yleensä heikkonäköisyyteen johtavat A-vitamiinin puute ja aliravitseminen. (Näkövammaisten Keskusliito 2010.)

Koko maapallolla 10 miljoonaa ihmistä menettää näkönsä osittain tai kokonaan vuosittain sarveiskalvoa kohdanneen sairauden vuoksi. Sarveiskalvosiirrännäisiä tehdään jo nyt elinluovutuksen kohdatessa elinsiirtoa odottava. Suurille sarveiskalvoleikkausta tarvitseville potilasryhmille lohtua luo terveystieteiden Tv-

ohjelma -Akuutin (Unkari 2011) uutisointi, että Ruotsissa Linköpingin yliopistossa on kehitteillä keinotekoinen sarveiskalvo. 40 prosenttia elinsiirtoa odottavista silmäpotilaista voisi saada siirrännäisen sijasta valkuaisainesta valmistetun keinotekoisen sarveiskalvon jo tämän hetkisen tiedon perusteella. Tekniikkaa kehitetään ja testataan jatkuvasti. Leikkauksiin tarvittavat tutkimukset saataneen päätökseen kymmenen vuoden tähtämellä. (Unkari 2011.)

Sen sijaan silmän verkkokalvon pigmenttisurkastumaa sairastavia maailmassa arvioidaan olevan noin miljoona ihmistä, terveysmakasiini Tv-ohjelma -Akuutin (Turpeinen 2011) mukaan. Pariisin näöntutkimukseen erikoistuneessa instituutissa (Institut de la Vision) on löydetty verkkokalvon erittämä proteiini, jota voitaisiin ruiskuttaa valoastinsoluihin niiden rappeutumisen estämiseksi. Instituutin toisen tutkimusprojektin tavoitteena on verkkokalvon korvaamiseen implantilla. Tutkimus on edennyt sokeutuneille koehenkilöille implantin testaamiseen ja he ovat erottaneet kontrasteja sekä pystyneet elämään osittain ilman ulkopuolista apua implantin avulla. Belgiassa Gandin yliopistollisessa sairaalassa professori Bart Leroy tutkii ryhmineen yhdessä Philadelphian yliopiston tutkijoiden kanssa, pystyykö verkkokalvon toimintakyvyn palauttamaan leikkauksessa ruiskuttamalla geenien kopioita verkkokalvon alaosaan. Tutkimusryhmä on paikantanut osan geeneistä, joiden kopioita voitaisiin käyttää silmäsairauksiin. Kuitenkaan silmän kopioiminen keinotekoisesti ei ole vielä onnistunut vaan tutkijoiden työ vaatii jatkoa silmäsairauksien parantamiseksi. Toivoa uusista hoitokeinosta on monelle sairastuneelle. (Turpeinen 2011.)

Näkövammaisuus ei tarkoita ”...pimeyttä, vaan näön puutetta” Carroll (1961, 28 – 33 Ekholmin 2009, 59 – 60 mukaan) painottaa näkövammaistyön lähtökohdaksi. Ekholmin väitöskirjassa käsitellään näkevän suhtautumista näkövammaisuuteen, jonka ohessa puhutaan myös valon positiivisista ja pimeyden negatiivisista retorisisista yhteyksistä. Ekholm kuitenkin vetoaa, että näkövammaiset yleensä näkevät valon määrän eroavaisuuksia, kontrastia.

Carroll tulkitsee näkövammaisuudesta aiheutuvista menetyksistä suurimmaksi itsenäisen aikuisena elämisen toiminnan ja tunteen. Lisäksi näkövammautumiseen liitetään useita menetyksiä. Sellaisiksi koetaan turvallisuuden, perustaitojen ja arvostuksen menettäminen, taloudellisen aseman muutos sekä

kokonaispersoonallisuuden ominaiset menetykset (Caroll 1961, 14 – 79 Ekholmin 2009, 69 mukaan.)

Näkövammautumisen aiheuttama toimintakykyrajoite rakentuu keskeiseksi, kun henkilö joutuu näköaistielintoiminnan alentumisen takia kohtaamaan näkevien henkilöiden asettamilla ehdoilla muodostetun yhteiskunnan vaatimukset. Yhteiskunnallisen näkövammaistutkimuksen tarkoituksena on etsiä ja löytää yhteisötason ratkaisuja näkövammasta aiheutuviin ongelmakohtiin. (Ojamo 2003a,1 Ekholmin 2009, 61 mukaan.) Kuitenkin näkövammaisuus tieteellisenä tutkimusalana on koettu tutkimuskohteensa erityisyyttä, ominaisuutta ja poikkeavia piirteitä selvittäväksi. Ekholm kyseenalaistaa näkövammaisuustutkimuksen ja marginaalien tutkimuksen rajan häilyväksi. (Teittinen 2006, 15 – 16 Ekholmin 2009, 63 mukaan.)

Näkövammautuminen on sekä henkilökohtainen että sosiaalinen prosessi, jossa samanaikaisesti näkövammautuneen tulisi sopeutua ympäristöön ja näkevien ympäristön tulisi sopeutua näkövammaiseen. Lisäksi näkövammaisen käsittelee omaa prosessiaan näkövammautumisen jälkeen fyysisenä muutoksena, kun hän etsii toimintakykyään uudelleen. Syntymää myöhemmin näkövammautuminen on siis rinnastettavissa oppimisprosessiin, jolloin on opittava tekemään asiat uudelleen myös tietotekniikan ja apuvälineiden avulla. (Berndtson 2001 Ekholmin 2009, 70 mukaan.)

Aina ajankohtainen vammaispoliittinen kysymys on näkövammaistenkin osalta yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden arvojen jakautuminen sekä toteutuminen. Suomen hallitus arvioi Valtionneuvoston vammaispoliittisessa selonteossa (2006) keskeisiksi tavoitteiksi vammaisten henkilöiden tasa-arvoisen kohtelun, elämänhallinnan, työ- ja toimintakyvyn sekä itsenäisen toiminnan tukemisen. Maan vammaispolitiikan perusteita luonnehditaan oikeuksina seuraavanlaisesti: vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarpeellisiin palveluihin sekä tukitoimiin.

Vammaispolitiikan selonteossa (2006) mainitaan yhdeksäntenä kehittämistoimenpiteenä tietotekniset ratkaisut mahdollisuutena, joilla lisätään osallisuutta ja saavutettavuutta vammaisten henkilöiden opiskelussa, työn teossa, asioiden hoitamisessa sekä vapaa-ajalla sosiaalisen kanssakäymisen edistämiseksi. Tietotekniikan kehitys mahdollisti näkövammaisten ja näkevien tasavertaisen

tiedonjakautumisen ja integrointi yleisopetukseen toteutui vasta, kun aistivammaisten erityisopetusta hallinnut muodollisuus sekä oman kielen että oman kirjoitus- ja lukutavan osalta monimuotoitui. (Ekholm 2009, 79.)

Ekholm (2009) käsittää monimuotoisuuspolitiikan sisältävän sekä julkisen että yksityisen sektorin toimenpiteet, jotta vähemmistöryhmille luodaan ja taataan työllistymis- ja työskentelymahdollisuuksia. Esteettömyys on sekä monimuotoisen työelämän että vammaisten yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksenä. Esteettömyydellä on perustavaa laatua oleva merkitys näkövammaisen itsenäisyydelle, omantunnonarvolle, koulutukselle ja työllistymiselle. Esteettömyysperiaatteiksi Ekholm suosittelee liikkumisen, kommunikaation, asenteellisen ja sosiaalisen esteettömyyden. Näkövammaiselle fyysisesti ja sosiaalisesti esteetön ympäristö tarkoittaa seuraavien tavoitteiden toteutumista: liikkumisen vaikeuksien helpottuminen, sosiaalinen saavutettavuus, lukemisen ja kirjoittamisen helpottuminen, asenteellinen ennakkoluulottomuus sekä sosiaalinen osallisuus. (Ekholm 2009, 140 – 166.)

Näkövammaisten sosioekonomista aseman tutkimuksista (Ojamo 2005) ilmenee, että suurin osa työikäisistä näkövammaisista on pienituloisia ja osa elää köyhyysrajan alapuolella. Keskimäärin 25 – 64-vuotiaiden vammaisten taloudellinen hyvinvointi, tulotasoa tarkasteltuna vuonna 2002 vastasi alle kahta kolmasosaa väestön keskimääräisestä tulotasosta. Vuodesta 1998 vuoteen 2002 seurannassa vammaisten tulotason kehitys on ollut merkittävästi hitaampaa kuin keskiverto tulon saajaväestöllä, Työkyvyttömyyseläkkeellä olijalle tämä merkitsi verrannollisena negatiivista kehitystä, koska muutosprosenttina on -6,8. (Linnankangas, Suikkanen, Savtschenko ja Virta 2006, 73.)

3.2 Ensisijaisesti ammattilainen, toissijaisesti näkövammainen

Suomen perustuslaki asettaa kaikkien ihmisten perusoikeudeksi yhdenvertaisuuden kuudennessa pykälässä. Kuitenkin vammaisuus on hyväksyttävä peruste asettaa eri asemaan. Kansalaisten yhdenvertaisuuden saavuttamisen perusteella Ekholm (2009, 51) mieltää vammaisten erikoiskohteluksi välttämättömien vammaispalvelujen järjestämisen. Myös yhdenvertaisuuslaki (21/2004) tähdentää 5:ssä pykälässä positiivisen erityiskohtelun muodoiksi: vammaisen henkilön työuran edistymisen,

työssä selviämisen, sekä koulutukseen ja työhön pääsemisen kohtuullisen vastuun työnantajalle sekä kouluttajille.

Lievän erityiskohtelun toimenpiteitä vahvistaa vammaispalvelulakiin (3.4.1987/380) perustuvat kuljetus- ja avustuspalvelut, tietotekniset apuvälineavustukset, elinkeinotuki vammaisille yrittäjille, työolosuhteiden järjestelytuki sekä työllistymistuki. Laki vammaisetuuksista (11.5.2007/570) kohdentaa kyseessä olevan lain mukaiset tehtävät Kansaneläkelaitokselle (Kela), joka hoitaa Suomessa asuvien sosiaaliturvaa.

Kuitenkin käytännössä eri instituutiot toteuttavat sirpaleista korvausjärjestelmää, kuten kunta vastaa vammaispalvelulain nojalla matkakorvauksista ja siten vammaiset eri kuntien asukkaina ovat hyvin eriarvoisessa asemassa kunnan päätöksenteosta riippuen. Sen sijaan Työ- ja elinkeinotoimisto myöntää työnantajien jättä työterveyshuollon ammattilaistenkin huonosti tuntemaa työolosuhteiden järjestelytukea. Näin ollen vammaistuen saajien työnantajille myönnettävää järjestelytukea ei osata hyödyntää riittävästi. (Työterveyslaitos 2011.)

Vammaiset työntekijät ovat kertoneet, että esimerkiksi tietokoneen käyttöä helpottavia apuvälineitä on hankala saada. Lisäksi apuvälineiden hankinta- ja korvausjärjestelmä on monimutkainen. (Työterveyslaitos 2011.) Tarvelähtöiset palvelutoiminnot ovat välttämättömiä, jotta vammaisilla olisi mahdollisuus elää yhdenvertaista, mielekästä elämää ja osallistua yhteiskunnan sosiaaliseen toimintaan (Haarni 2006, 37).

Kansaneläkelain (11.5.2007/568) 12 pykälä määrää Kelan myöntämään työkyvyttömyyseläkkeen automaattisesti pysyvästi näkövammaiselle. Toisin sanoen pysyvästi näkövammainen oletetaan työkyvyttömäksi. Siten näkövammaisella on oikeus saada ylin vammaistuki, mutta jos hän saa eläkettä, niin hän on oikeutettu vähintään perushoitotukeen. Vammaistuki tai hoitotuki maksetaan eri tekijöiden yhteisvaikutuksen kokonaisuuden oikeuttaman määrän mukaan.

Kuitenkin vammaisen osallistuminen työelämäänsä onnistuu esteettömyysperiaatteet huomioimalla, hyväksymällä ja rakentamalla esteettömämpää yhteiskuntaa sekä työyhteisöä. Fyysinen ja sosiaalinen ympäristö voi sopeutua monimuotoiseen työelämäänsä näkövammaisen esteettömyys huomioon ottamalla lukemisen,

kirjoittamisen, kommunikoinnin, liikkumisen, asenteiden sekä sosiaalisuuden suhteen. (Ekholm 2009, 140 – 166.)

3.2.1 Lukemisen ja kirjoittamisen helpottaminen sekä kommunikoinnin saavutettavuus

Näkövammaisten apuvälinetekniikan tuotekehitys kohdistuu pääasiassa liikkumisen, kirjoittamisen ja lukemisen helpottamiseen, sekä puheen että kosketusaistin avulla. Näkövammaisille informaation saatavuuteen on johtanut pistekirjoituksen kehittäminen, äänitteet kuten äänikirjat ja tietoteknisillä ratkaisilla toteutettu elektronisten tietokanavien soveltaminen. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Digitaalisen television tuomat mahdollisuudet näkövammaisten tiedonsaannille välittyy visuaalisen käyttöliittymän avulla. Näkövammaisten Keskusliitto on esittänyt vakiintuneeksi käyttöliittymä vaihtoehtomuodoksi puheliittymän. Muun muassa Klaus Härön ohjaama draamaelokuva Postia pappi Jaakobille kuvattiin keväällä 2009 myös äänitekstityksenä ja se esitettiin myöhemmin valtakunnallisessa televisiossa, jolloin digivastaanottimesta valittuaan Hollannin kielen, saattoi kuulla kuvailu tulkausta näkövammaisille. Suomessa muun muassa Yleisradio Oy (2010) käyttää äänitekstitystä, joka helpottaa näkövammaisten ja lukemisesteisten television katsomista, kun ruudulla näkyvä teksti kuuluu synteettisenä puheena.

Daisy -soittimen tai tietokoneohjelmien avulla näkövammaiset voivat kuunnella äänilehtiä ja -kirjoja. Daisy -äänikirjoja luetaan Daisy -soittimella tai tietokoneella, jolloin Daisy -julkaisujen lukemiseen tarvitaan Luetus -ohjelma. Ray-projektiavustuksen johdosta Näkövammaisten Keskusliitto voi lainata käyttäjille maksuttomasti sekä akulla että verkkovirralla toimivan Daisy -soittimen, jolla voi kuunnella myös musiikkia. Daisy -soittimella toistetaan cd-levylle poltettuja äänilehtiä ja -kirjoja. Näkövammaisten Keskusliitto (2010) tuottaa elektronisien julkaisujen palvelua.

Tietokoneeseen liitettävistä apuvälineistä esimerkiksi Jaws for Windows on yleisin Suomessa käytetty ruudunlukuohjelma. Se on suunniteltu näkövammaisille tietokoneen näytön sisällön tulkitseväksi ja välittää näytöllä olevan tiedon käytettävissä oleville apuvälineille kuten puhetuelle, toisin sanoen

puhesyntetisaattorille tai pistetulostimelle. Heikkonäköiset tulevat toimeen suurentamalla näytöllä olevaa tietoa. Puhuva tietokone tarkoittaa siis käytännössä tietokoneeseen integroitua puhesyntetisaattoria. (Ekholm 2009, 146.)

Puhsyntetisaattori ja pistenäyttö mahdollistavat tekstinkäsittelyyn liittyvät asettelut. Tosin pistenäytön käyttöä rajoittaa sen korkea, pienen henkilöauton luokkaa oleva hinta. Kuitenkin graafiset järjestelmät tai esitykset kuten Internet sivustojen selailu vaatii usein miten hyvää apuvälineiden käyttötaitoa. Nettisivut pitäisi suunnitella niin, että kuvat ja teksti sijoitetaan selvästi eri kenttiin, jolloin tekstit on helppoa muuttaa puheeksi. Ainakin Daisy -julkaisuissa taulukot ja kuvat voi tulkita tietokoneella. Usein havainnollistamisen mallit kuten kaaviot ja kuviodiagrammit ovat toistaiseksi vain näkevien tulkittavissa. Samoin käsinkirjoitetut asiakirjat, ”ilmoitustaulu” luonteiset tiedotemateriaalit jää vielä näkövammaisten ulottumattomiin muun muassa työyhteisöissä. Sen sijaan tietokoneella kirjoitetut paperit voi näkövammaisen lukea skannerin avulla, vaikkakin siten laajan raportin selaaminen on työlästä, jotta löytäisi olennaisen informaation. (Ekholm 2009, 144 – 152.)

3.2.2 Liikkumisen vaikeuksien helpottaminen

Ekholm (2009, 140) kertoo Yhdysvaltalaisen tutkimuksien osoittaneen, että näkövammaisten korkean työttömyyden osasyynä on itsenäiseen liikkumisen hankaluudet. Näkövammaisten liikkumista helpottavat valkoinen keppi, opaskoira ja vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut (Näkövammaisten Keskusliitto 2010). Päivittäiset matkat opiskelu- ja työpaikalle korvataan vammaiselle henkilölle. Lisäksi kuukaudessa vammaisella on oikeus 18:aan matkaan muihin tarpeisiin kuten vapaa-ajalle. (Kansaneläkelaki 11.5.2007/568.) Kuljetuspalvelut ovat tärkeä ja merkittävä parannus näkövammaisten liikkumiseen, pohtivat Ekholmin haastateltavat (2009, 144) Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemusten tutkimuksessa.

Etätyö rajoittaa liikkumisen tarvetta. Ekholmin Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemus (2009, 143) tutkimuksen yksi haastateltava oli korostanut, että etätyön tulee olla työntekijän oma valinta, eikä perusteeksi katsota näkövammaisuudesta aiheutuvaa liikkumisen ongelmallisuutta.

Muisti on näkövammaiselle tärkeä asia kotona ja työpaikallakin selviämisen suhteen. Näkövammaisen on opeteltava sekä asuntonsa että työtoimipaikan huonekalujen paikat ja muun irtaimiston sijainti järjestyksineen. Muisti harjaantuu näkövammaisella arjen ohessa, josta on hyötyä muun muassa työelämässä kaikilla aloilla. Hyvällä muistilla voi kompensoida näön puutetta erityisesti itsenäisen liikkumisen osalta. (Silvén 2011.)

Kyky lukea ympäristöä helpottaa huomattavasti näkövammaisen liikkumista etenkin itsenäisesti. Jos valkoiseen keppiin asennetaan korkean teknologian ominaisuuksia esimerkiksi GPS-systeemi, niin sitä käyttämällä voi navigoida ennalta tuntemattomissa ympäristöissä. (Baldwin 2003, 614 – 618 Ekholmin 2009, 143 mukaan.)

Markkinoille kehitetään myös näkövammaisten kohderyhmälle suunniteltuja laitteita liikkumista helpottamaan. Esimerkiksi Braille-Note GPS informoi, millä kadulla navigoija on ja ilmoittaa, mikä seuraava poikkeava katu on, mittaa etäisyyden sinne sekä ohjeistaa suunnan (Ponchillia etc. 2007, 399 Ekholmin 2009, 143 mukaan). Erilaisia esteistäkin ilmoittavia, haptisia, toisin sanoen ”palautetta antavia” apuvälineitä on tuotekehitysasteella (Zeleg ym. 2003, 624 – 625 Ekholmin 2009, 143 mukaan). Ympäristöä skannaamalla selviävät paitsi esteet myös niiden etäisyys värinän taajuudella (Hill & Black 2003, 655 Ekholmin 2009, 143 mukaan).

3.2.3 Asenteellinen ennakkoluulottomuus ja sosiaalinen osallisuus

Ekholmin tutkimus Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksista osoittaa, miten ”Työtehtävien suorittamiseen liittyvät ongelmat ovat usein pieniä verrattuna siihen ongelmaan, minkä näkövammaiset kohtaavat yrittäessään päästä työelämäkynnyksen yli.” (Ekholm 2009, 156.) Työterveyslaitoksen (2011) mukaan asenteet ovat yksi syy vammaisten työttömyyteen, mutta myös työpaikoilla ja rekrytoinnissa on liian vähän asiantuntemusta. Tukityöllistäminen, verkostoituminen, esikuvat sekä roolimallit, sosiaalinen oppiminen, osaaminen, rohkeus ja sinnikkyys vaikuttivat Ekholmin (2009, 165) tutkimuksen haastateltavien työllistymisprosesseissa alkuponnahduksena.

Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämän kokemuksissa (Ekholm 2009, 154 - 157) haastateltavat halusivat herättää huomiota vähemmistöryhmän roolilleen työnhakijana, ”joilla on erityisiä tarpeita työllistymisessä.” Työllistymiseen on asennoiduttava ”ensisijaisesti ammattilaisena ja toissijaisesti näkövammaisena.” Työelämään pääsemisessä ratkaisevan tärkeää on asenne, niin työnantajalla kuin työnhakijalla. Myös näkövammaisen on hyväksyttävä vammaisuus realiteettina ja ajatella hänen tarpeensa prioriteettina, koko työyhteisön tarpeiden tärkeysjärjestys huomioonottaen.

Yhteistä avointa yhteiskuntaa, inklusiota Ekholm tarkastelee näkövammaiskulttuuriin nähden työllistymisen kannalta. Näkökulmat eroavat identiteetin tulkinnoillaan. Näkövammaisten omaa yhteisöä voidaan arvostella henkilöä identifioivaksi korostaessaan näkövammaa, kun yhteinen avoin yhteiskunta sivuttaisi näön puutteen tekniseksi ongelmaksi, eikä se identifioi ketään. Vertaistuki merkitsee vähemmistöryhmille paljon. Kuitenkin Ekholmin tutkimuksen haastateltavat epäilivät, voisiko liian voimakas sitoutuminen näkövammaiskulttuuriin olla este työllistymiselle? (Kuotola 1976, 14 Ekholmin 2009, 156 mukaan.)

Yritysten yhteiskuntavastuuajattelun keskeisyys vaikuttaa myös vähemmistöryhmien työllistymismahdollisuuksiin. Samaan aikaan tulos- ja tehokkuusvaatimukset painottuvat liiketoiminnassa. Rekrytoinnin riskit tuntuvat vahvistuvan, kun työllistämiseen liittyy työyhteisön uudelleen järjestelyä, monitapaisuutta ja työtehtävien räätälöintiä. Vähemmistöryhmän työnhakijan palkkaaminen vaatii rohkeutta, uskallusta ja luottamusta. Toisaalta riskinottoa tai -halu ja ennakkoluulojen romuttaminen päättäjällä voi kantaa pitkälle yrityksen vastuulliseen toimintatapaan. Johdon, sidosryhmien ja pääkohderyhmäasiakkaiden myönteisen palautteen johdattamana vammaisten työllistäminen heijastuu asiakaspintaan ansaintalogiikalla: mitä laajempi monitapainen henkilöstö, sitä laajempi on asiakaskunta. (Ekholm 2009, 154 – 159.)

Näkövammaisten oikeuksien ja velvollisuuksien suhde mietitytti Ekholmin tutkimuksen haastateltavia. Palveluiden ja avustusten vuoksi nuorten näkövammaisten oma-aloitteisuuden hälveneminen huolesti. (Ekholm 2009, 157.) Vieläkin vammaispalvelulain soveltamiskäytännöt vaihtelevat, joten edelleen vammaisen joutuu taistelemaan oikeuksistaan. Palvelujen järjestäminen vaihtelee kuin

myös vammaisten eriarvoisuus asuinpaikasta riippuen, vaikka laki takaa oikeuden palveluihin. (Haarni 2006, 52.)

Sosiaalinen osallisuus rakentuu vuorovaikutussuhteista. Työyhteisön keskuudessa Ekholmin tutkimuksen haastateltavat olivat kokeneet ryhmän dynamiikan, normien vaikutteet ja lainalaisuudet. Näkövammaiset lunastivat paikkansa työyhteisössä rohkeudella, positiivisuudella ja avoimuudella ominaisuudestaan näkövammaisena. Kuitenkin näkövammaisen jää paitsi vuorovaikutustilanteissa näkevien ei-verbaalisesta viestinnästä. Menettelyyn sosiaalisissa tilanteissa tuo epävarmuutta, kun ei näe toisten ilmeitä, eleitä ja liikkeitä. (Berndtsson 2001, 402 – 403 Ekholmin 2009, 161 mukaan.)

Enemmistö väestöstä on näkeviä. Näkövammaisen joutuu aina pohtimaan, miten ratkaista ne työtehtävät, jotka edellyttävät näköä. On tilanteita, jolloin näkövammaisen tarvitsee tehtävissään apua näkeviltä työkavereilta. Avunpyyntö ja pärjääminen työssä jakavat mielipiteitä. Toisaalta liiat avunpyynnöt ärsyttävät. Toisaalta avun pyytäminen vaatii rohkeutta sekä sosiaalisia taitoja ja se on hyväksyttävää. Jos pärjää työssä hyvin tai on työssään parempi, niin ”asioiden tekeminen eri tavalla kuin muut” herättää sekä negatiivisia että positiivisia tunteita työyhteisössä, koska alun alkujaan on ollut ennakkoluuloja ja epäilyjä pärjääkö näkövammaisen, kuvaavat Ekholmin tutkimuksen haastateltavat. (Ekholm 2009, 161 – 166.)

3.2.4 Apuvälineiden, suvaitsevaisuuden ja inklusion kehitys

Monet näkövammaisuuden aiheuttamat menetykset ovat jo nyt ratkaistavissa puheeseen ja kosketusaistiin liittyvien tietoteknisten apuvälineiden avulla (Ponchillia 2007, 746 – 747 Ekholmin 2009, 151 mukaan). Hinta ja monimutkaisuus ovat kriteerit, jotka rajoittavat tietoteknisten apuvälineiden hankintaa ja käyttämistä. Tulevaisuuden visiointi nostaa esiin erilaiset asennettavat ominaisuudet, ohjelmat tai oheislaitteet matkapuhelimeen kuten puheen tunnistaja, puhesyntetisaattori, optinen tunnistuslaite sekä taskukokoinen lukukone. (Fruchterman 2003, 588 Ekholmin 2009, 150 mukaan.)

Kilpajuoksu yleisen tietoteknisen kehityksen ja apuvälineiden kehittelyn välillä jakoivat mielipiteitä. Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksien (Ekholm 2009, 147 - 151) haastatteluissa esiintyy uhkakuva, jossa näkövammaisten apuvälineet jäisivät ”informaatioteknologian vallankumouksen” ulkopuolelle, eikä tietoyhteiskunta olisikaan avoin kaikille tulevaisuudessa. Osa Ekholmin haastateltavista ajatteli optimistisemmin: ”...niin kauan kun on kirjattua tekstiä, ruudunlukuohjelmat pystyvät ne lukemaan.”

Tuotteiden ja palveluiden suunnitteleminen universaaliksi, kaikkien käytettäväksi on mahdollisuus, joka tukee tietoyhteiskunnan tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta kaikille. Tulos- ja tehokkuusvaatimusten vallitessa markkinoita, tuotekehittelyn potentiaalinen trendi on universaali suunnittelu. Kohderyhmäajattelua laajennetaan tuotteen ja palvelun suunnitteluvaiheessa, jotta kaikki voisivat käyttää tuotekehityksen tulosta, mutta soveltuvuus ei tuottaisi liikaa vaivaa käyttäjälle. Tavoitteellista on myös, että massatuotteet ja -palvelut vastaisivat näkövammaisten tarpeeseen ja tämä ominaisuus, esimerkiksi puheen tunnistus palvelisi muitakin asiakasryhmiä.

Koulutusjärjestelmässä yhteinen avoin yhteiskunta, inklusio on jo konkreettinen, mutta käytännöntason toteutus joskus puuttuu. Koulutusalan tehtäviksi luetaan suvaitsevaisuuteen kasvattaminen, järjestelykyky, vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot sekä yhteisvastuullisuus. Samaisia tekijöitä kutsutaan myös näkövammaistaidoiksi. (Ekholm 2009, 159 – 175.) Eritystarpeita työllistymiseen vaativilta henkilöiltä on paljon opittavaa yhteisen avoimen yhteiskunnan jäsenille. Käytännössä koulutuspolitiikan periaatteiden opettaminen ja kasvattaminen on mahdollista toteuttaa.

Työelämässä inklusio on vielä hyvin huomaamatonta. Yritysten yhteiskuntavastuu ajattelun ja monimuotoisuusjohtamisen lisääntyessä valmius vähemmistöryhmien työntekijöiden palkkaaminen lienee parantumassa. (Ekholm 2009, 154 - 159.) Dosentti Nina Nevala Työterveyslaitokselta uskoo työyhteisöjen monimuotoisuuden kaipaavan yhä enemmän huomioarvoa. Yleiset asenteet paranevat eri tavalla vammaisten ihmisten osallistuessa työelämään. Työterveyslaitoksen (TTL) ja Kelan tutkimus osoittaa, että ”Mitä enemmän ihmiset ovat sairaiden ja vammaisten ihmisten kanssa tekemisissä, sitä myönteisemmät asenteet heillä ovat.” (Työterveyslaitos 2011.)

Työntekijän ominaisuutena näkövammaisuus tuo mukanaan koko työyhteisön työkäytäntöihin aktiivisempaa vuorovaikutusta ja yhteistyötä, näkövammaistaitoja. Työpaikan perehdyttäjänä näkövammaisen osaakin opastaa jokaisen toimituksen tarkasti. Sosiaaliset esteet ja ennakkoluulot nousevat pintaan ajoittain, mutta Ekholmin haastateltavat lieventävät ja vastustavat niitä sosiaalisella rohkeudella sekä huumorintajulla. Tärkeintä ovat ”sosiaalinen oppiminen, osaaminen ja rohkeus.” (Ekholm 2009, 164 – 174, 186.)

Asenteellisen esteettömyyden, ennakkoluulottomuuden edistämiseksi Ekholmin (2009, 205) tutkimuksen haastateltavat kuuluttavat suurempaa huomiota laajaan tiedottamiseen näkövammaisten osaamisesta. Oivan esimerkin tiedottamisesta järjestivät 12 vuotta sokeana ollut kuvataiteilija Maarit Hedman ja näkevä kuvaaja Leena Louhivaara taidenäyttelyn muodossa. Helsingissä Galleria Johan S:ssä 12.1. – 30.1.2011 välisenä aikana oli esillä valokuvia ja maalauksia. Katseen takana -näyttelyä markkinoitiin: ”Mitä sinä näet, mitä minä en näe? Yksi paikka. Kaksi tulkintaa. Näkevän ja näkönsä menettäneen silmin.” (Galleria Johan S. 2011.) Mainostelevisiokanavan (Sundström 2011) pääuutisten lähetys raportoi: ”Maalari jatkoi sokeanakin. Sokea ja näkevä yhdistivät voimansa näyttelyssä.”

3.3 Näkövammaisena työllistyminen

Työtä pidetään individualismin ja kulutusyhteiskunnan aikakautena ihmiselämän keskipisteenä ja ihmisarvon mittapuuna. Näin ollen jokainen ihminen tarvitsee koulutusta ja kokemusta vastaavaa työtä ilman syrjintää.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden asema työmarkkinoilla on parantunut 1995 – 2002 välisenä aikana, mutta heidän suhteellinen asemansa on heikentynyt kirjoittavat Linnankangas ym. (2006) Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansallisuuteen – Uuden alussa vai umpikujassa. Täystyöllisten vammaisten tulotaso on merkittävästi parempi kuin työikäisten työssä käymättömien. Kaiken kaikkiaan väestön työikäisten tulot ovat silti suuremmat kuin työvoimaan kuuluvien vammaisten ja pitkäaikaissairaiden valtionveronalaiset tulot ovat. Sen sijaan palkansaaajia verratessa, väestön ero vammaisiin kaventuu.

TTL ja Kela julkaisivat tammikuussa 2011 tutkimuksen, jonka mukaan vammaiset ovat Suomessa harvemmin töissä kuin muualla Euroopassa. Dosentti Nina Nevala Työterveyslaitoksesta kehottaa enemmän ottamaan huomioon vammaisen tai pitkäaikaissairaana ihmisen jäljellä ja olemassa olevan työkyvyn, kuin hänen sairaudestaan aiheutuneen työkyvyttömyyden. Väestön ikärakennemuutoksen vaikuttaessa vammaiset ovat oleellinen työvoimaresurssi, koska nyt töitä on noin 60 prosentilla 70 000:stä työkykyisestä vammaisesta ihmisestä. Suomessa on siis noin 30 000 täysin työkykyistä vammaista vailla työtä. Tutkimuksen tärkeä sanoma on, että vammaisten työnteon esteitä voidaan poistaa asiantuntevalla töiden ja työolojen mukauttamisella, jolla tarkoitetaan työtilojen, työtehtävien tai työaikojen räätälöintiä. (Työterveyslaitos 2010.)

Työikäisten näkövammaisten täystyöllisten osuus oli noussut vuodesta 1995 vuoteen 2000 mennessä neljä prosenttiyksikköä. Vuonna 2005 täystyöllisten osuus näkövammaisilla on samaa suuruusluokkaa kuin vuonna 2000, 21,8 %:a. Myös koko väestön osalta työllisyysluvut ovat nousseet ja verrattuna näkövammaisten osuutta koko väestön suhteen, näkövammaisten täystyöllisyys on 64 %:n tasoa yhteensä väestöön nähden. (Ojamo 2009.)

Koulutus voi sekä edistää että rajoittaa näkövammaisten yhdenvertaista asemaa työelämässä. Näkövammaisten erityisoppilaitoksissa opiskeli suuri osa näkövammaisia vielä 1970-luvulle, joka on vaikuttanut näkövammaisten ammattiin ja työllistymiseen ohjautumiseen. Näkövammaisten ammattijakauma perustuu vieläkin jossain määrin näkövammaisille suunnatun koulutuksen ammattivalikoimaan kuten käsityöalalla. (Ekholm 2009, 72.) Suurimmista ammattiryhmistä hyvä esimerkiksi on hieronta-ala, joka on edelleen kärjessä näkövammaisten ammatti asemassa.

Näkövammaisten Keskusliittoon rekisteröityjen näkövammaisten koulutusaste prosenttiosuus vuoteen 2005 saakka tilastoituna vaikuttaa kohentuneen vastamaan koko väestön työikäisten koulutusaste prosenttia. Koulutusalojen jakauman perusteella työikäisiä näkövammaisia on koulutautunut paljon tekniikan tutkintoon. Selvästi yleisimmäksi ammattiryhmäksi työllistyneillä näkövammaisille Ojamo (2009) listaa kuntahoitajan, fysioterapeutin tai toimintaterapeutin ammattien nimikkeet.

Näkövammaisten vuosikirjassa 2009 on esitetty myös täystyöllisten jakautuminen ammattiluokituksen pääluokkiin. Sen perusteella näkövammaisista täystyöllisistä 20 %:a lukeutuu palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijöiksi. Kuitenkin yhtä suuri joukko, lähes 20 % työskentelee erityisasiantuntijoina ja 19 % asiantuntijoina. Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöitä on 11 %:a. Johtajia ja ylimpiä virkamiehiä on kolme prosenttia. (Ojamo 2009.) Näkövammaisten koulutustaso ja ammattiin asemoituminen ovat laajentuneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Ekholmin mukaan taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset muutokset, tekniikan kehitys ja koulutuksen uudistajat.

Ammattitaidon lisäksi näkövammaisen työllistyminen riippuu näkövammaistaidoista: liikkumis- ja apuvälineidenkäyttötaito sekä vuorovaikutustaidot jne. Näkövammaisen työllistymiseen katsotaan vaikuttavan myös näkövammautumisikä, sukupuoli ja henkilön ulkomuodon siisteyden yksityiskohdat. (Capella-Mcdonnall 2005, 304 – 305 Ekholmin 2009, 159 mukaan.) Ekholmin Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämän kokemuksia tutkimuksen haastateltavista useimmat olivat kohdanneet ennakkoluuloja työtä hakiessaan. Työllistymiseen tarvittiin tukitoimia.

3.4 Työelämässä näkövammaisena

Ammattitaitoiset vammaiset ihmiset pystyvät selviämään työelämässä toimintarajoitteistaan huolimatta, jos työolosuhteet mukautetaan. Asiantuntevaa töiden ja työolojen mukauttamista edellyttää yhdenvertaisuuslaki. Työtilojen, työtehtävien tai työaikojen yksilöllinen räätälöinti on keino poistaa työnteon esteitä. Dosentti Nina Nevalan mukaan konkreettisia ratkaisuja ovat esimerkiksi osa-aikatyö, työn sujuvuuden kannalta toimivat ja käytännölliset työtilat apuvälineineen sekä näkö- tai liikuntavammaisen työmatkan hankaluuksien helpottaminen työajan osalta, niin että heidän ei ole pakko liikkua ruuhka-aikaan liikenteessä. (Työterveyslaitos 2011.)

Työterveyshuollon tulisi palvella myös vammaisten tarpeita, visioi Nevala. Lisäksi vammaisasiantuntemusta tarvitaan esimerkiksi vammaisjärjestöistä kohdennettuna valtaväestön käyttämiin, valtakunnallisiin työnantaja- ja tekijän työnhakupalveluihin, josta työnantaja ja työntekijä saisivat rekrytointilanteissa helposti asiantuntevan arvion mukauttamisjärjestelyistä. (Työterveyslaitos 2011.) Työterveyshuollon velvollisuutena on tehdä vammautuneelle työntekijälle käypä yksilöllinen kuntoutusmalli ja toimia yhteistyössä työolosuhteiden järjestelyn asiantuntijoiden, vammaisjärjestöjen kanssa,

kun sovelletaan työolosuhteidenmuutoksia ja kuntoutusta kunkin ammattialan asiantuntemukseen. (Hietala, S., Luoma-Aho, A., Luhtasaari, S. ja Mankki J. 2008.) TTL:n esteettömyyssivustolla on ESTE -työpaikan esteettömyyden arviointilomake (liite 5), jota työpaikat ja työterveyshuollot voivat käyttää työpaikan esteettömyyden arviointiin ja kehitykseen.

Ekholm arvioi apuvälinehuollon toimimisen yksiselitteiseksi edellytykseksi näkövammaisen työelämässä selviytymiselle. ”Työnantajan täytyy voida luottaa siihen, että jos hän palkkaa näkövammaisen työntekijän, tämä pystyy suoriutumaan töistään apuvälineiden avulla,” uskoo Ekholm (2009, 148). Positiivisen erityiskohtelun nojalla työnantajan tulisikin huolehtia apuvälinehuollosta palkatessaan näkövammaisen työntekijän.

Sen sijaan näkövammaisen työntekijän täytyy hallita ja osata hyödyntää useita apuvälineitä, jotta hän pärjää hyvin työelämässä. Ammattitaidon lisäksi näkövammaisen harjoittaa näkövammaistaitoja: liikkumis- ja apuvälineidenkäyttötaitoja sekä vuorovaikutustaitoja jne. Näkövammaisen työssä menestymiseen johtaa kyky itsenäiseen liikkumiseen, ammatilliset ja sosiaaliset taidot sekä kyky saada kanssa olijat tuntemaan olonsa luontevaksi. (Golub 2003, 776 – 777 Ekholmin 2009, 159 – 160 mukaan.)

Ekholm mainitsee työelämän monimuotoisuuden tärkeimmäksi tekijäksi, pääsevätkö vähemmistöryhmien edustajat kuten näkövammaiset työntekijät työmarkkinoille. Työnhakutilanteessa ja työelämässä esimerkiksi näkövammaiseen tulee suhtautua hänen ammattiroolin, ei vammaisuuden perusteella. Työllistymisen tukipalvelut, positiivinen erityiskohtelu ja asenteiden muutos ovat silti tarpeen edistäen monimuotoisuutta. (Ekholm 2009, 152 - 157, 207.)

”Vammaisen palkkaaminen ei maksa työnantajalle enemmän kuin vammattoman työllistäminen,” kertoo Dosentti Nina Nevala Työterveyslaitokselta. Kela korvaa muun muassa tietokoneen käyttöä varten apuvälineitä. Kunta myöntää korvauksia työmatkaliikkumisen ratkaisuihin vammaispalvelulain mukaisesti. Työolosuhteiden järjestelytukea antaa Työ- ja elinkeinotoimisto. Nevala toteaa korvausjärjestelmän pirstaleisuuden vaikeuttavan asian hallintaa. (Hytinen 2011.)

Kansanterveys-, potilas- ja vammaisjärjestöjen yhteistyössä kirjoittama Sosiaaliturvaopas on koottu sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännöistä sekä siitä järjestöille kasaantuneesta informaatiosta soveltamiskäytännöistä. Opas on tarkoitettu sekä pitkäaikaissairaiden että vammaisien neuvontaa, ohjausta ja omakohtaisia kokemuksia varten. Esimerkiksi omaa sosiaaliturvaa koskevien kysymysten pohdiskelussa näkövammaisten apuvälineiden käyttäjät saavat oppaan myös word- tai rtf-versioina. (Sosiaaliturvaopas 2011.)

Kolme vuotta aiemmin Sosiaali- ja terveysministeriö, Työterveyslaitos ja D4-verkosto Oy julkaisi Pysytään työssä -oppaan. Se on myös www-sivustomuodossa laajempaa esityksenä kuin kirja. Sivusto on tehty vammaisen ja osatyökykyisen henkilön työssä pysymiseen olennaisesti vaikuttaville tahoille. Oppaan tavoitteena on lisätä tietoa työterveyshuollon, työnantajien sekä työntekijöiden mahdollisuuksista toimia eri hoito- ja korvausjärjestelmissä. (Hietala ym. 2008.)

Ekholm törmäsi Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemusten tutkimuksessaan näkövammaisten työntekijöiden pessimistisyyteen ammatinvaihdon ja uralla etenemisen suhteen. Pari haastateltavaa oli sanonut, että näkevinä he olisivat edenneet uralla. Vammainen työntekijä joutuu usein todistamaan pätevyytensä työyhteisön jäsenille, asiakkaille ja vieläpä sidosryhmille, jotta lunastaa paikkansa ammattilaisena. (Ekholm 2009, - 162.)

Sen sijaan puhelimessa ja sähköpostiviestinnässä näkövammainen on vammaton, koska näissä viestimisvälineissä näön puute ei korostu. Visuaalisesti aktiivisessa asiakas- ja ihmissuhdetyössä näkövammaisen työntekijän työpanos voi jäädä vaillinaiseksi teknisten asioiden järjestelykysymysten vuoksi. Näön puutetta voi korvata monin eri tavoin. Ekholm kiteyttää monitapaisuuden: ”Hyväksi apuvälineosaamiseksi, kekseliäisyydeksi ja luovuudeksi.” Tarvittaessa se käsittää ”näkövammaisen lähipiirin ja työyhteisön yhteistoiminnallisuuden.”

4 NÄKÖVAMMAISEN HAASTEET YRITTÄJÄNÄ

Tarkastellessani näkövammaisten haasteita yrittäjänä minun pitäisi osata eläytyä näkövammaisen elämään, jotta voisin tunnistaa jotakin näkövammaisena olemisesta. Ekholm (2009, 94) kirjoittaa toisin ajattelemisesta: ”Toisaalta erään haastateltavan sanoin nykyaikana näkövammaisen maailma on useimmiten niin samanlainen kuin näkevän, että ei voida puhua eri maailmoista”.

Esimerkiksi arjen aamu- ja päivätoimien tekeminen ilman näköastia, silmät kiinni voivat edesauttaa eläytymistä näkövammaisen maailmaan Vainion (2010) mukaan. Kymmenen eri keinoa samaistua näkövammaisuuteen ovat: miettiä, miten rutiinimatka kuten sanomalehden haku tapahtuisi näön puuttuessa, jääkaapin sisällön järjestyksen tunnustelu aamupala tarvikkeiden löytämiseksi, lehden ”lukeminen” tietokonetta kuunnellen, kasvojen hoitaminen ja ehostaminen luottaen eri instrumentteihin kosketus- ja kuuloaistin avulla, pohtiminen, miten elämä järjestyisi ilman autolla ajamiseen kykenemistä, visuaalisten esittämistapojen sijaan työpalaverin hoitaminen suullisen viestinnän varassa, aterian syönti kuunnellen, mitä lautasella on ja nauttien ruoan mausta, koiraan luottaminen niin, että antaa sen viedä kävelylenkillä, television äänien kuunteleminen katsomatta sitä ja monotonisen äänen kuunteleminen soittamalla äänikirjaa. (Vainio 2010.)

4.1 Litterointi näön puuttuessa

Ihmiselle on luotu viisi astia, mutta jos jokin asti on varsin heikko tai se puuttuu kokonaan, niin muiden aistien toiminta tehostuu. Näkövammaisten Keskusliitto arvio, että litterointityö sopii näkövammaiselle erittäin hyvin, koska siinä ei käytetä näköaistia, vaan kuuloaistia kaksin verroin. Hyvällä muistilla voi kompensoida näön puutetta, kun nopean lukijan sijaan onkin nopea kuuntelija. Litterointi edellyttää tarkkaa kuuloa ja hyvää keskittymiskykyä. Molemmat ominaisuudet korostuvat näkövammaisella. Lisäksi litteroijalla on oltava hyvä kielitaju, oikeakielisyyttä, yleissivistystä ja moni muotoisten litterointiin liittyvien työvälineiden hallintaa. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Tärkein työväline litteroijalle on niin sanottu purkulaite, joita on erilaisia nauha- ja ääniformaatista riippuen. Näkövammaisten Keskusliiton mukaan purkulaite

muodostuu nauhurista ja jalkapolkimesta, mikä mahdollistaa käsien vapautumisen kirjoitustyöhön, kun nauhuria ohjataan jalkapolkimella. Useimmilla näkövammaisilla litteroijilla on tekstinkäsittelyn apuvälineenä puhesyntetisaattori, joka muuntaa näytöllä olevan tekstin ääneksi. Sokean litteroijan apuna on myös pistenäyttö, josta litteroija voi tarkistaa kirjoittamansa tekstin. Joskus tekstin stilisointivaiheessa voi avuksi tarvita näkökykyistä avustajaa. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Näkövammaiset litteroijat tarjoavat esimerkiksi terveydenhuollontekstinkäsittelyssä sanelujen purkua joustavasti, ammattitaitoisesti ja luotettavasti etätyönä (Näkövammaisten Keskusliitto 2010). Liikkumisen ongelmat vähenevät, jos litteroija päätyy etätyöntekijäksi. Yksi etätyöskentelijä litteroija Ekholmin (2009) Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemus tutkimuksissa totesi ”tuumasta toimeen on lyhyt matka, mutta etätyön on oltava vammaisen oma valinta, eikä sidoksissa liikkumisen vaikeuksiin”.

Tutkijoiden tallennettu laadullinen aineisto on yleensä tarpeen kirjoittaa puhtaaksi sanasanaisesti kuin tehdä päätelmiä suoraan nauhoista. Silloin litterointi tehdään joko valikoiden kuten teema-alueiden mukaisesti tai koko kerätystä aineistosta. Siksi litteroijan on tiedettävä, minkälaista analyysia aineistosta aiotaan tehdä, vaikka yksiselitteistä ohjetta litteroinnin tarkkuudesta ei ole. Lisäksi litteroijan on hyvä varmistaa tutkijalta, käytetäänkö aineiston analyysissa jotakin analyysiohjelmaa vai onko tarkoituksena tehdä manuaalista analysointia. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 222.)

4.2 Yrittäjänä näkövammainen

Hyödyntämiskelpoinen, hyvin harkittu ja oikein rajattu liikeidea on kieltämättä yrittäjyyden ehdoton edellytys, mutta myös halu ja tahto toimia yrittäjänä ovat yhtä ideaaleja lähtökohtia yrittäjyyteen. Joka tapauksessa yrittäjäksi aikovan tai yrittäjän persoonallisuuteen liitetään joitakin yrittäjäominaisuuksia kuten riskinottokyky, päämäärähakuisuus, pitkäjänteisyys, harkinta- ja päätöksentekokyky, epävarmuuden sietäminen, oma-aloitteisuus, kunnianhimo, tahdonvoimakkuus, itsenäisyys, suorituskeskeisyys, intohimo ja itsevarmuus omaan ammattitaitoon ja liikeideaan. Edellä mainitut valmiudet ovat luotettava pohja menestykselle yrittäjänä, mutta erinomaiset yrittäjäominaisuudetkaan eivät tuo menestystä valmiiseen pöytään.

Yrittäjäpersoonan hyvine ja huonoine puolineen on tutkittava piirteitään huomioiden ne yritystoiminnassaan. (Holopainen ja Levonen 2008, 18.)

Liikeidea ja yrittäjäominaisuudet eivät vielä riitä, vaan yritystoiminnan aloittaminen ja liiketoiminta vaatii poikkeuksetta rahoitusta. Taloudelliset resurssit muodostuvat yrittäjän omasta pääomasta ja vieraasta, ulkopuolista pääomasta, jonka hankkiminen edellyttää vakuudeksi peruspääomaa omista voimavaroista. Lisäksi vakuuksien saaminen käyttöön usein tarkoittaa, että liikeidea on kannattava. Kannattavuus voidaan saavuttaa osaamisella alueella, jossa yritys menestyy markkinoilla. Perustamisideaksi luonnehditaan uutta keksintöä, oivallusta tehdä jokin vanha asia uudella tavalla tai päätelmä, että markkinoilta puuttuu jokin sellainen tuote, jonka voisi tuottaa. Markkinoilla voi olla rako yrityksen perustamisidealalle, joka onkin palvelu, mitä yrittäjä voi tarjota. (Holopainen ja Levonen 2008, 18.)

Taloudellisesti kannattavan liikeidean ja yrittäjäominaisuuksien löydyttyä näön puutteen aiheuttamat esteet vaikuttavat yritystoimintaan. Kuitenkin myös yrittämistä voidaan tehdä eri tavoilla ja saavuttaa sama tulos. Näkövammaisen osallistuminen yrityselämääinkin onnistuu esteettömyysperiaatteet huomioimalla, hyväksymällä ja rakentamalla esteettömämpää yhteiskuntaa sekä yhteisöä (katso luvut 3.2.1 - 3.2.4 sivulla 23 - 28).

Näkövammaisten Keskusliitto tarjoaa työllisyyspalveluna jäsenilleen elinkeinoneuvontaa yrittäjyydestä kiinnostuneille. Liiton verkkodokumentin mukaan elinkeinoneuvoja ohjaa yritysideoarvioinnissa, yritysmuodon valinnassa, lupien hankinnassa, rahoituksen järjestämisessä, kirjanpidossa, markkinoinnissa ja verotusasioissa. Elinkeinoneuvonta sisältää apua yrityksen perustamiseen sekä ammatinharjoittamiseen muun muassa litterointipalveluun liittyen. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Näkövammaisten Keskusliiton www-sivustolla kerrotaan näkövammaisten Yrittäjäpalkinnosta, jolla otetaan huomioon yrittäjyyttä, ammatinharjoittamista ja itsensä työllistämistä omana työllistymisen muotona. Palkinto jaetaan joka toinen vuosi. Ohessa Keskusliitto tuo esille kunnioituksensa esimerkillisesti muiden ja oman tiensä raivanneille näkövammaisille, jotka ovat työllistyneet. (Näkövammaisten Keskusliitto 2010.)

Vammaispalvelulain mukaisesti Kela myöntää elinkeinotukea vammaiselle yrittäjälle. Yrittäjyyden tukimuodot kuten starttiraha ja elinkeinotuki, näkövammaiset kokivat hyödyllisiksi Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemukset tutkimuksessa. Usein näkövammaisen yrittäjyys on pien- ja yksinyrittämistä, ilman elinkeinotukea liiketoiminta olisi kannattamatonta tai liiketoiminnan aloittaminen olisi iso kynnys, jos kannustimet eivät olisi tukena. (Ekholm 2009, 180.) Ekholm (2009, 177) arvioi: ”Yrittäjyyden realismista kertoo se, että monet yrittäjät eivät tulisi toimeen yrittäjätuloillaan, ellei heillä olisi joko työ- tai kansaneläkettä pohjatulona.”

Yrittäjyyden tiellä teknisten esteiden olemassa olon Ekholmin (2009, 179) tutkimuksen haastateltavat kiistävät: ”Ihan samat säännöthän ne pelaa näkövammaisten työelämässä...” Tietoteknisien apuvälineiden hankintaa varten Kela myöntää avustusta näkövammaiselle.

Pien- ja yksinyrittäminen käsityö ja hieronta-alalla on ollut näkövammaisten koulutusjärjestelmän aiheutuneen yksisuuntaisuuden (katso sivu 30) tulos ja enemmistölle näkövammaisista pienimuotoinen yrittäjyys on ollut ainoa vaihtoehto toimeentulon hankkimiseen. (Ekholm 2009, 176 – 179.) Näkövammaisten Keskusliitto ry:n käsityötoiminnan palveluyksikkö Sokeva-Käsityön (2010) kautta näkövammaiset käsityöläisyrittäjät voivat hoitaa tuotteidensa myyntiä, markkinointia, materiaalien välitystä, käsityöohjaustoimintaa, elinkeinoneuvontaa, tuotekehitystä ja käsityöntekijöiden suoramarkkinoinnin ideointia.

Vuosikausia näkövammaisia koulutettiin näkövammaisammatteihin, joissa toimeentulon ansainta edellytti itsenäistä yrittäjyyttä. Näin ollen Ekholm (2009, 181) myöntää näkövammaisten kohdalla puhuttavan suljetusta liikkuvuudesta ja ”pakko-yrittäjyydestä.” Kuitenkin ”samaan hengen vetoon” hän toteaa havainneensa, että ”Näkövammaisten ammattivalikoiman laajentuminen on monipuolistamassa näkövammaisten yrittäjyyttä.”

Näkövammaisten liikkumisen vaikeudet hankaloittavat myös yrittäjyyttä, jos siihen liittyy asiakaskäyntejä. Kuljetuspalvelut sisältävät työpaikalle menon ja töistä paluun kotiin. Työpäivän aikana näkövammaiselle korvataan kaksi matkaa. (Kansaneläkelaki 11.5.2007/568.) Itsenäisyys yrittäjän persoonapiirteenä voi näkövammaiselle

tarkoittaa paitsi haasteita, mutta myös oma-aloitteisuutta avun pyytämisen muodossa, kun tulee tilanteita, jolloin on turvauduttava esimerkiksi työntekijöiden apuun. Ekholmin (2009, 178) haastateltavat uskovat, että oma-aktiivisuus ja hyvä itsetunto auttavat selviämään yrittäjyyden sisältämistä itsenäisyyden haasteista.

Yrittäjyyteen mahdollisesti liittyvä esimiestyö, yrityksen johtaminen ja henkilöstön työn valvominen sekä ohjaaminen vaikuttavat vaativalta tehtäviltä näkövammaiselle, kun voi joutua turvautumaan alaistensa apuun erilaisissa käytännön asioissa. Kuitenkin näkövammaistaidoista on niissäkin työtehtävissä hyötyä. Hyvällä muistilla voi kompensoida näön puutetta, kun nopean lukijan sijaan onkin nopea kuuntelija. Työntekijöitä tulee kuunnella esimiestyössä. Kun muun muassa tavaroiden ja palveluiden sijainnit, koodit yms. opettelee ulkoa muistamaan, niin työntekijän perehdyttäminen tapahtuu syvällisemmin. ”Näin rajoite voi käantä resurssiksi,” oivaltaa Ekholm (2009, 148).

Lomakkeiden sähköistyminen on auttanut näkövammaisen selviytymistä yrityksen juoksevista paperiasioissa etenkin yrityksen perustamisvaiheessa. Esimerkiksi kapparekisteri-ilmoituksen voi jättää sähköisesti. Myös kaikki muut kapparekisteriin tehtävät ilmoitukset, kuten Yritys- ja yhteisötietojärjestelmään (YTJ) jätettävät kaupparekisterin ja verohallinnon yhteiset ilmoitukset sekä kaupparekisteriin toimitettavat tilinpäätökset voi hoitaa sähköisesti. Ilmoitusten lähettäjiltä edellytetään Väestörekisterikeskuksen kansalaisvarmennetta, joka auttaa tunnistamaan henkilön luotettavasti sähköisessä asiointissa. (Holopainen ja Levonen 2008, 219.)

Kansalaisvarmenteen myöntää Väestörekisterikeskus ja se tulee henkilökortin sirulle. Varmenne toimii standardimuotoisena henkilötietona, sähköisenä henkilöllisyytenä sisältäen esimerkiksi etu- ja sukunimen sekä sähköisen asiointitunnuksen. Kansalaisvarmenteen avulla onnistuu tunnistautuminen, sähköpostien ja dokumenttien salaaminen sekä sähköinen allekirjoitus. Väestörekisterikeskus on laatinut Etu-tuotemerkin, jonka tarkoituksena on helpottaa kuluttajia löytämään sähköiset asiointipalvelut, joissa voi hyödyntää kansalaisvarmennetta. (Väestörekisterikeskus 2006.)

Näkövammaisia yrittäjinä tarkastelevassa kirjassa jokainen Kendrickin (2000, 11,) haastateltava kertoo yrittäjänä menestymisen salaisuutensa muille näkövammaisille

jakamalla kolme neuvoa kuten: Opettele pistekirjoitus. Usko, että aina löytyy tapa tehdä mikä tahansa. Keskity kirjoittamiseen keinona kommunikoida. Olennaista on tulla toimeen ihmisten kanssa ja kirjoittaa selvästi. Seuraavien vinkkien antaja toimi yrittäjänä arkkitehtonisena valokuvaajana. Ole sinnikäs. Hanki taitoja itsenäisenä selviytymiseen. Tiimityöskentelytaidot ovat tärkeitä. Myyntineuvottelijayrittäjä kehottaa: Ennen kuin aloitat yrittäjänä, etsi yritystoiminta-ajatus, jonka parissa haluat työskennellä. Älä pelkää keksiä uusia tapoja työskennellä. Määrittele päätavoitteesi. Tulkkina toimiva uskoo menestykseen yrittäjänä, jos on varma, että todella pitää tekemästään työstä, johon yritystoiminta kohdistuu. Arvioi, missä olet hyvä. Usko itseesi, vaikka joku yrittäisi lannistaa sinut. Kirjanpitoalueluonnon yrityksen omistaja arvioi, että yrittäjällä täytyy olla intohimo liiketoimintaideaansa. Toimiala on tunnettava ennen kuin aloittaa yritystoiminnan kyseessä olevalla alalla. On oltava niin määrätietoinen, että jos yksi toimintamalli ei menesty, niin sitten on yritettävä jotain muuta sitten. Ympäristösuunnittelija ajattelee menestyksen yrittäjänä syntyvän, kun hyväksyy rajoitteensa ja kääntää ne resursseikseen sekä tarvittaessa yhdistämällä voimavaroja yhteisöissä. (Kendrick 2000, 27 – 28, 43 – 44, 51 – 52, 76 ja 116.)

4.3 Toiminimen perustaminen

Litterointipalvelu liikeidean luoja suunnittelee elinkeinon harjoittamista toiminimellä. Yksityinen toiminimi sopii yleensä aloittavan pienyrityksen yritysmuodoksi. Toiminimi on nimi, jota elinkeinoharjoittaja käyttää toiminnassaan. Sen sijaan yksityinen toiminimi tarkoittaa yksityistä elinkeinoharjoittajaa, joka on luonnollinen henkilö, ihminen ja työskentelee ”omaan lukuun,” itsenäisesti. Hän harjoittaa laillista ja hyvän tavan mukaista taloudellista toimintaa joko liikkeenharjoittajana tai ammatinharjoittajana. Ammatin- tai liikkeenharjoittajan kirjaimellisen toiminimen tulee yksilöidä yrittäjä toiminimilain mukaisesti. Yleensä toiminimi muodostuu elinkeinoharjoittajan omasta nimestä, esimerkiksi T:mi M. Meikäläinen. (Holopainen ja Levonen 2008, 183 – 237.)

Euroopan talousalueella asuva luonnollinen henkilö voi toimia elinkeinoharjoittajana ilman Patentti- ja rekisterihallituksen lupaa elinkeinovapauden periaatteen mukaan, mutta on oikeutettu vapaaehtoisesti tekemään kaupparekisteri-ilmoituksen. Jos kuitenkin haluaa saada yksinoikeuden toiminimeen, niin toiminimi vakiinnutetaan

rekisteröimällä se Patentti- ja kaupparekisterihallituksen kaupparekisteriin perusilmoituslomakkeella Y3. (Holopainen ja Levonen 2008, 221.)

Kuitenkin ilmoitusta kaupparekisteriin edellytetään yleensä, jos elinkeinoharjoittamista varten on pysyvä toimipaikka, elinkeinoharjoittajan palveluksessa on muu kuin perheenjäsen tai elinkeinotoimintaa koskee oikeuden määrittämää elinkeinoluvanvaraista toiminta-alaa. Elinkeinoon harjoittamisen aloittaminen vaatii lain mukaan viranomaisen luvan usein miten lääninhallitukselta erinäisillä toimialoilla. Elinkeinoiluvanvaraisista toimialoista esimerkkejä ovat: yksityisen terveydenhuollonpalvelut, sairaankuljetus, tavara-, taksi- ja joukkoliikenne, autokoulutoiminta, alkoholijuomien anniskelu sekä vähittäismyynti. Ilmoitusvelvollisuus ei koske lainkaan maatilatalouden ja kalastuksen harjoittajia. Yksityisen elinkeinoharjoittajan perusilmoituksen käsittelymaksu on 75 euroa (Patentti- ja rekisterihallitus 2010). Perustamisilmoituksen tehnyt saa rekisteröinnin ohessa yritys- ja yhteisötunnuksen, Y-tunnuksen, joka tulee vastedes merkitä elinkeinotoimintaan liittyviin asiakirjoihin. Lisäksi veroviraston ilmoittamaa Y-tunnusta on käytettävä mahdollisien työnantajasuoritusten yhteydessä. (Holopainen ja Levonen 2008, 245 - 246.)

Ammatinharjoittajana työskentelyn aloittaminen ei vaadi yrityksen sisäisiä perustamismuodollisuuksia. Lupaamistaan sitoutumisista hän vastaa henkilökohtaisesti. Kuitenkin yhdenkertaisen maksuperusteen kirjanpitoa edellytetään ammattiharjoittajalta. Ammatinharjoittaja on luonnollinen henkilö, joka usein päätyönään harjoittaa elinkeinoaan kuten lääkärin tai rakennusmiehen ammatissaan. (Holopainen ja Levonen 2008, 195.)

Liikkeenharjoittajaksi ryhtyminen ei myöskään edellytä yrityksen sisäistä kirjallista sopimusta. Liikkeenharjoittaja on yksityishenkilö tai yrittäjä, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa liikeyrityksen muodossa. Liikkeenharjoittajan on pidettävä kaksinkertaista kirjanpitoa ja kirjanpidollisesti yksityisliike on erotettava omistajansa muusta varallisuudesta sekä toiminnasta. Tilintarkastuksen velvoitteista ei ole määräyksiä liikkeenharjoittajalle. (Holopainen ja Levonen 2008, 196.)

Yrityksen perustaja opas – silta yrittäjyyteen (2008, 196) ohjeistaa: ”Juridisesti liikkeenomistaja toimii itsensä puolesta ja tekee sitä koskevat liiketoimet.”

Kaupparekisteriin liikkeenharjoittajan on ilmoitettava kotipaikaltaan suomalainen edustaja, jos yksityisen liikkeenharjoittajan tai sen prokuristin kotipaikka ei ole Suomessa, vaikkakin pääsääntöisesti yrittäjä edustaa yritystä.

Juridisesti liikkeenharjoittaja ja yritys tarkoittavat samaa henkilöä, koska yritys on osa omistajansa toimintaa sekä varallisuutta. Liikkeenharjoittajaksi määritellään, jos elinkeinoharjoittajalla on kiinteä osto- tai myynti tai vastaava toimipaikka. Myös elinkeinoharjoittajalla palveluksessa oleva vieras työvoima on peruste liikkeenharjoittaja määrittelylle. Yrityksen toimintaan otetuista veloista ja vastaavanlaisista yrityksen sitoumuksista liikkeenharjoittaja on yksityisvarallisuudellakin vastuussa. (Holopainen ja Levonen 2008, 196.)

Verotettava tulo muodostuu yksityiselle elinkeinonharjoittajalle yrityksen, liikkeen- tai ammatinharjoituksen tuloksesta, joka jaetaan pääomatuloon ja ansiotuloon. Pääomatuloksi luetaan yrityksen nettovarallisuudelle laskettu 20 prosentin vuotuinen tuotto, mutta jos yrityksen tulos on pieni, niin elinkeinoharjoittaja saa vaatia verotuksessa, että pääomatulo lasketaankin 10 prosentin tuottona. Tämä pääomatulo liitetään henkilö mahdollisiin muihin pääomatuloihin ja sitä verotetaan yksityishenkilön ominaisuudessa. Pääomatulo laskennan jälkeen loput yrityksen tuloksesta on elinkeinoharjoittajan ansiotuloa, joka lisätään yksityishenkilön muihin ansiotuloihin ja summa verotetaan kuten keltä tahansa kansalaiselta. (Holopainen ja Levonen 2008, 183.)

Toiminimellä yrittävä ei voi maksaa verotuksessa vähennyskelpoista palkkaa kenellekään, ei edes itselleen tai perheen jäsenilleen. Puolisoiden harjoittaessa yhdessä elinkeinoa yritystulo jaetaan pääomatuloksi ja ansiotuloksi puolisojen kesken heidän yrityksen omistusosuuksien sekä työpanoksen mukaan. Näin ollen veroviranomaiselle on esitettävä yrityspuolisoiden selvitykset. Muutoin työpanoksen ja omistusosuuksien jakautuminen oletetaan kummallekin yrittäjäpuolisolle yhtä suuriksi. Joka tapauksessa kumpaakin puolisoa verotetaan erikseen kaikista ansio- ja pääomatuloistaan. Joskin yksityisliikkeen kohdalla ansiotuloksi luettavan osuuden tulon jakautuminen kahteen osaan pienentää progression vaikutusta. (Holopainen ja Levonen 2008, 183 - 184.)

Elinkeinoharjoittajan tilikauden pituus vaikuttaa suoraan pääomatulo-osuuden suuruuteen. Pitkä tilikausi kuten 18 kuukautta kasvattaa pääomatuloa ja lyhyt tilikausi

kuten kuusi kuukautta vähentää pääomatulo-osuutta. Jos yritystoiminta tuottaa tappiota, niin se vähennetään tilinpäätöksen jälkeen 10 vuoden ajan samanaikaisesti syntyvästä tulosta. Tappion syntymisvuonna voidaan vähentää koko summa tai osittain yrittäjän pääomatulosta elinkeinoharjoittajan vaatimuksesta. (Holopainen ja Levonen 2008, 184 - 185.)

4.4 Markkinaselvitys

Lähtökohtia yrityksen toiminnalle ovat markkinat ja asiakkaat (Holopainen ja Levonen 2008, 71). Mahdollisuudet menestyä markkinoilla kartoitetaan tuotteelle tai palvelulle asiakkaiden, tuote ja palvelu odotusten, markkinoiden koon, kilpailutilanteen sekä liiketoiminnan kilpailuedun perustan näkökulmista. Opinnäytteeni kannalta olennaista ovat: Missä litterointipalvelulle on kysyntää? Missä muodossa litterointia tarvitaan? Miten tarjonta vastaa kysyntään? Millainen kohderyhmä on? Miten litterointi on toteutettu? Mitä lisäarvoa liikeidea tarjoaa?

Markkinaselvitys auttaa liikeidean luoja kohdentamaan tuotteen tai palvelun kehitystarvetta ja tuotekehitysprosessia. Myös asiakkaiden näkemykset heidän tarpeistaan selventyy. Parhaimmillaan markkinaselvitys ennustaa tulevaa menekkiä, pohjustaa tuotanto- ja jakelustrategiaa, joita tarvitaan liiketoimintasuunnitelman laadinnassa, kun arvioidaan toiminnan kannattavuutta. (Ericsson, 1994, 4.)

Sen sijaan markkinointitutkimus selvittää markkinoiden käyttäytymistä ja markkinointitoimenpiteiden vaikutusta asiakassegmenttiin (Heinonen ym. 2008). Molemmat antavat tietoa kilpailutilanteesta markkinoilla ja markkinoilla vallitsevista olosuhteista. Markkinointi, markkinoiden ja asiakkaiden selvittäminen ovat alueita, joihin strategiapäätökset perustuvat. Alkavan yrittäjän tulisi tunnistaa toimintaansa kohdistuvien kokonaismarkkinoiden toimiala- ja alue, jonka mukaan hän voisi hahmottaa, kuinka suuren osuuden markkinoista hän voisi realistisesti katsoa saavansa itselleen. (Holopainen ja Levonen 2008, 71.)

Henry Ericsson on kirjoittanut Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskuksen (Tekes) asiakkaille yleishyödyllisen Markkinaselvitysoppaan Pkt-yritysten teknologiahankkeisiin, joka auttaa tuottamaan selvityksen business-to-business-tuotteen markkinatilanteesta. Ennen kuin markkinaselvitys saa tuulta alleen,

määritellään asiakas, palvelun täyttämä tarve, tuote tai palvelu, myyntiargumentit, tuotteen tai palvelun ympäristö ja elinkaari, karkea hinnoittelu sekä oikeudelliset asiat. (Ericsson 1994, 7 – 13.)

Ericsson (1994) kehottaa vastaamaan määrittelyvaiheessa seuraaviin kysymyksiin: Kuka on tuotteen käyttäjä ja ostaja? Mihin tuotetta käytetään tai mitä hyötyä se tuottaa asiakkaalle? Millaisia kilpailevat tuotteet ovat? Miten tuotetta kuvaillaan? Onko vakiotuote vai asiakkaalle räätälöity tai sisältääkö se liitännäispalveluja, jotka tuottavat lisäarvoa? Miksi asiakas ostaisi tuotteen? Minkälaiseen kilpailuympäristöön tuote tulee? Minkälainen on tuotteen elinkaari? Mihin hintaan tuote myydään? Mikä on markkinahinta? Millainen hintatarve tuotteelle muodostuu? Liittykö tuotteeseen esimerkiksi patenttisuojan, eettisyyden, keksinnön jne. osallisia oikeudellisiin asioihin?

Markkinaselvityksen suunnittelun lähtökohdat ovat markkinoiden ja lisätiedon rajaaminen; mitä kohdemiaita halutaan tutkia sekä mitä tietoa niistä tarvitaan? Jokaisesta kohdemaasta hankittavaa informaatioita ovat esimerkiksi: tarkasteltavat toimialat, kilpailevat tuotteet ja yritykset, kokonaismarkkinat, hintataso, ostoprosessi sekä oikeudelliset asiat. (Ericsson 1994, 15 – 17.)

Markkinaselvityksen voi joko tehdä itse tai teettää asiantuntijalla. Omatoimisen markkinaselvityksen tulisi menetelmä valinnasta riippuen sisältää: kirjallisuustutkimusta, tietokantahakua, haastattelua, kenttähavainnointia tai kirjekyselyä. Selvityksen kulkua Ericsson (1994, 26) kuvaa: ”Luonteva tapa tehdä omatoiminen markkinaselvitys on käyttää vuorotahtiin kirjallisuutta, haastatteluja ja tietokantahakua.” Aikataulu, eettiset kysymykset ja tiedon suojaaminen on otettava myös huomioon itse tehdyssä markkinaselvityksessä. Markkinaselvityksen teettäminen konsultilla edellyttää rahoitusta toimeksiantoon ja perehdytystä tuotteeseen. Etuna on usein, että konsultti hallitsee markkinatutkimuksen menetelmät ja tuottaa objektiivista analyysia. Toisaalta omatoimisen markkinaselvityksen suorittamisessa kenttätö on samalla markkinointia. (Ericsson 1994, 20 – 31.)

Markkinaselvityksen raportointi on kirjallinen yhteenveto, joka käsittää johtopäätökset ja suositukset. Markkinatietojen hyödyntäminen liiketoimintasuunnitelmassa voi johtaa seuraavien tekijöiden uudelleen tarkasteluun: liikeidea, tuote, tuotanto,

volyymiarviot, hinnoitteluarviot, markkinointi- ja jakelustrategia sekä taloudelliset laskelmat. (Ericsson 1994, 32 – 37.) En käsittele Markkinaselvitys litteroinnista - opinnäytteessäni hinnoittelun aluetta toimeksiantajan pyynnöstä. Tein markkinaselvityksen litteroinnista sähköposti-informoidun internetkyselyn avulla ja tavoitteena on, että opinnäytteen lopullisen asiakkaan litterointipalvelu -liikeidea johtaisi yksityisen toiminimen perustamiseen.

5 TUTKIMUSPROSESSIN KULKU

Opinnäytteeni toimeksianto oli alueellinen markkinaselvitys litterointipalvelun tarpeesta sähköpostikyselytutkimuksella. Opinnäytetyöryhmä päätyi toimeksiannon mukaiseen kyselytutkimukseen tehtävän luonteen perusteella. Opinnäytetyöni lopullinen asiakas halusi tunnistaa kokonaismarkkinoiden toimialan- ja alueen kotipaikkaseudullaan, eikä siellä missä kysyntää olisi mahdollisesti enemmän. Olen tehnyt tutkimuksen asiakkaan tarpeen mukaisesti. Mielestäni kyselytutkimus on hyvä menetelmä selvittää markkinat, mutta alueellisesti toteutettava tutkimus rajaa kohderyhmää.

5.1 Tutkimusongelma

Opinnäytteen tutkimustehtävänä ovat litterointipalvelun markkinoiden selvittäminen ja näkövammaisen haasteet yrittäjänä. Tutkimusaineistolla on tarkoitus selvittää käytetäänkö litterointia eli saneluiden tallentamista ja purkamista tiedon siirron välineenä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Ylä-Savon Kehitys Oy. Tutkimuspyyntö tuli Työvoiman Palvelukeskuksen asiakkaalta, yksityiseltä näkövammaiselta henkilöltä, jonka liikeideana on tarjota litterointipalvelua. Työvoiman palvelukeskus päätti teettää alueellisen markkinaselvityksen litterointipalvelun tarpeesta. Ylä-Savon Kehitys Oy auttaa yrittäjää tarttumaan mahdollisuuksiinsa ja tarjoaa yrittäjäksi aikoville neuvonta- ja kehittämispalveluja.

Yhteiskunnalliseen ilmiöön sidottuna tutkimusongelma on näkövammaisen haasteet yrittäjänä. Voiko näkövammaisen harjoittaa elinkeinoa kommunikaatioon, liikkumiseen, asenteisiin ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyen esteettömästi? Opinnäytteen viitekehyksessä tarkastelin näkövammaisen haasteita yrittäjyydessä litterointipalvelun tuottajana, jonka tarpeen kysyntää selvitän markkinaselvityksellä tutkimusprosessissa.

Opinnäytteen sähköpostikyselytutkimus toteutettiin pääasiassa Ylä-Savon alueella, mutta mukana tutkimuksessa olivat myös kymmenkunta Pohjois-Savon yliopistokaupungin, Kuopion kohdetta. Kohderyhmäksi muodostui 50 julkista organisaatioita, 50 yksityistä yritystä ja 50 kolmannen sektorin toimijaa, joille

sähköinen kyselytutkimus lähetettiin. Tutkimusprosessin tavoitteena oli selvittää, käytetäänkö litterointia tiedon siirron välineenä, millainen kohderyhmä on, missä litterointipalvelulle on kysyntää, miten tarjonta vastaa siihen, miten litterointia on toteutettu organisaatioissa, missä muodossa litterointia tarvitaan ja mitä lisäarvoa litterointipalvelu -liikeidea tarjoaa.

5.1.1 Tutkimusmenetelmävalinta

Tutkimusmenetelmänä on kyselytutkimus, joka on määrällisen tutkimuksen menetelmä. Sähköistä tutkimusmenetelmää, sähköpostikyselyä käytettiin aineiston keräämiseen toimeksiantajan pyynnöstä. Tutkittava ilmiö sijoittuu kvantitatiiviseen tutkimusteoriaan yksilötason tutkimusongelman luonteeseen verraten, mutta yhteiskuntatason tutkimustehtävän perusteella viitekehys yhdistyy empiiriseen tutkimukseen. Opinnäytteen tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa tarve, litterointi ja ostopalvelu. Markkinaselvitys litteroinnista tehtiin sähköposti-tiedotetun internetkyselyn menetelmällä. Kysely toteutettiin Typala -sähköpostikyselyohjelmalla.

Sähköisen kyselyn tutkimuskohteena ovat yritykset ja organisaatiot pääasiassa Ylä-Savon alueella. Monia Pohjois-Savon ainoan yliopistokaupungin, Kuopion havaintoyksiköitä valittiin otantaan mukaan niiden litteroinnin käytön potentiaalisuuden takia kuten Kuopion yliopistollinen sairaala (KYS), Kuopion yliopisto (nykyinen Itä-Suomen yliopisto), Aluehäätakeskus, TE-keskus (nykyinen Ely-keskus), Työterveyslaitos, Ulosottovirasto jne.

Opinnäytteen suunnitteluvaiheessa noudatettiin survey -tutkimusstrategiaa, jossa kerätään havaintoja standardoidussa muodossa joukolta ihmisiä. Tutustuin kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen suuntaukseen ja ymmärsin menetelmien rinnakkain käytettävyyden. Kuitenkin edelleen kyselytutkimuksella kerätyn aineiston avulla tahdotaan kuvailla, vertailla ja selittää ilmiöitä.

Opinnäyteaiheen saatuani aloin seuraamaan lehtiartikkeleita Ylä-Savon alueen elinkeinoelämästä, Työvoimatoimiston muutosta Työ- ja elinkeinotoimistoksi Ylä-Savossa, lääkevalvonnan alueellistamista Kuopioon, yrityssektorin vahvaa kasvua terveydenhuollossa, PARAS -hankkeen etenemistä sekä ehkä aktiivisimmin Kiuruveden, Iisalmen, Vieremän ja Sonkajärven sosiaali- ja terveyshuollon

kuntayhtymän, Soten syntyä. Tutustuin opinnäytteen viitekehykseen ja orientoiduin markkinaselvityksen luonteeseen.

Tiedon hankinnan keinot ja vaiheet vaihtelivat jaksollisesti opinnäyteprosessin alkuvaiheen jälkeen. Tiedustelin opinnäytetyön lähdeaineistoon neuvoja Keskuspuiston ammattiopiston Arlan toimipaikan kirjaston informaatikolta ja hain kirjallisuutta opinnäytetyön viitekehykseen Savonia-ammattikorkeakoulun kampuskirjaston tiedon hakuneuvontapisteestä. Koko opinnäyteprosessin aikana seurasin median tiedottelua opinnäytteen ydinajatuksen liittyen ja keräsin artikkeleita.

Tutkimuksen kulku vaiheittain eteni seminaarissa Maaliskuussa 2009 opinnäyteaiheen esittelystä opinnäytesuunnitelman esittämiseen Toukokuussa 2009. Tutkimusprosessi kevään ja syksyn 2009 aikana oli jouhevaa. Lokakuussa 2009 keräsin tutkimusaineiston ja vuoden vaihteessa 2009 – 2010 analysoin tutkimusaineistoa määrällisen menetelmän työpajassa. Kuitenkin tutkimustulosten analysoinnin jälkeen opinnäyteprosessi keskeytyi. Syksyn 2010 aikana perehdyin uudelleen viitekehykseen ja jatkoin jälleen opinnäytetyön tekoa kevääseen 2011 saakka.

Määrällisiä aineistoja saadaan muun muassa kyselylomakkeella ja käyttämällä olemassa olevista tietokannoista löytyviä tietoja. Kyselylomake voi sisältää sekä määrällisiä kysymyksiä että avoimia kysymyksiä, joiden vastaukset ovat laadullisia. (Taanila 2011, 2.) Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ovat toisiaan täydentäviä lähestymistapoja. Määrällisessä tutkimuksessa keskeistä ovat johtopäätökset aiemmista tutkimuksista. (Hirsjärvi ym. 2009, 136 - 140.)

Taanila (2011, 2) konkretisoi kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen rajanvetoa: ”Määrällisestä aineistosta lasketut taulukot ja tunnusluvut muuttuvat käyttökelpoisiksi tuloksiksi vasta kun ne tulkitaan niiden käsitteiden valossa, joita numeroilla pyrittiin mittaamaan.” Lopulta määrällinen aineisto tulee laadulliseksi.

Markkinaselvityksen suunnittelu alkaa Ericssonin mukaan (1994, 7 – 13.) määrittelyvaiheesta, jossa määritellään asiakas, palvelun täyttämä tarve, tuote tai palvelu, myyntiargumentit, tuotteen tai palvelun ympäristö ja elinkaari, karkea hinnoittelu sekä oikeudelliset asiat (katso luku 4.4 sivulla 42). Edellä mainittuihin tekijöihin minut perehdytti opinnäytteen toimeksiannosta vastaava opinnäytetyöryhmä

kokoontuessamme. Hinnoittelu päätettiin jättää tutkimuksen ulkopuolelle. Myös kysely laadittiin tiiviissä yhteistyössä työn toimeksiantovastaavien kanssa. Yhteystietoja postituslistan laadintaan keräsin Ylä-Savon yritysrekisteristä, paikallislehtien artikkeleista, Rautainen Savo palvelut -hankkeen Teknologiayritysten palveluoppaasta (2009 – 2010) ja henkilökohtaisista tiedonannoista.

Näkövammaisten Keskusliitto (2010) arvioi litterointia käytettävän seuraavanlaisissa tilanteissa: ”Haastattelut, sanelut, kokoukset, konferenssit, lehdistötilaisuudet, paneelikeskustelut, seminaarit, tekstianalyysit, murretutkimukset.” Sen perusteella litterointi käyttäviä tahoja opinnäytetyön toimeksiannosta vastaavien tutkimusta edeltävän etukäteiskäsityksen mukaan voivat siis olla: valtion virastot, kuntayhtymät, hallintokunnat, tutkimuslaitokset, museot, arkistot, mediat, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut, sosiaaliset yritykset, kotiseutupalvelut, hankkeet, seurat, projektit, yhdistykset, aluekehityssäätiöt, työ- ja elinkeinotoiminnot, pankit, finanssiyhtiöt, vientisuuntautuneet teollisuusyritykset, pk-yritykset jne. Valtaosa kyselyn kohderyhmäyhteisöistä olivat seuraavilta toimialoilta: sosiaali- ja terveyshuolto, hallinto, virantoimitus, koulutus, tutkimus ja kehitys, oikeus, teollisuus ja yhdistystoiminta.

5.1.2 Kysymysten muotoilu ja lähettäminen

Kenttätutkimusmetodiin lukeutuva Markkinaselvitys litteroinnista -kysely (liite 4) suunniteltiin yhdessä opinnäytetyöryhmän kanssa, johon kuuluivat liikeidean luoja, Työvoiman palvelukeskuksen palveluohjaaja, Ylä-Savon Kehityksen liiketoiminnan kehittäjä ja minä, opinnäytteentekijä. Kokoonnuimme kymmenkunta kertaa pohtimaan yhdessä kysymysten asettelua. Koin tärkeäksi, että toimeksiantaja osallistui kyselyn laadintaan. Alkuun kysymyksiä jäsenneltiin opinnäytemuistiooni kirjallisessa muodossa, kunnes talletin ne tietokoneelle ja loimme kyselyn Typala - sähköpostikyselyohjelmaan. Kyselyn tekemiseen Typalaan opasti opinnäyteohjaajani.

Typala on web-pohjainen sovellus. Savonia-ammattikorkeakoulu otti Typalan käyttöön keväällä 2009 pääasiassa opinnäytetöiden ja projektien web-pohjaisten kyselyiden luomiseen. Typalalla tehtyjen kyselyiden vastausten ja tilastojen vieminen tilasto-ohjelmaan onnistuu sähköisessä muodossa. (Järveläinen ja Räsänen 2009, 3.)

Kyselyn neljä ensimmäistä kysymystä selvittivät taustamuuttujia vastaajasta ja viides kysymys meni jo suoraan asiaan: Käytetäänkö yksikössänne saneluiden tallentamista ja purkamista? Kysymys on tyypiltään valintakysymys: kyllä, en osaa sanoa ja ei. Kysymykselle asetettiin Typalaan reunaehdot vastaukseen liittyen. Kyllä - vastausvaihtoehto johti kyselyn jatkamaan litteroinnin käyttäjille kohdennettuihin kysymyksiin. Sen sijaan kyselyyn osallistujan valittuaan ei -vastausvaihtoehto, hänen aikaa ei tuhlatu litteroinnin käyttäjille tarkoitettuihin kysymyksiin, vaan heiltä kysyttiin esimerkiksi: Jos litterointi ei ole enää käytössä, niin millä se on korvattu? Minkälaisissa tilanteissa litteroinnista voisi olla hyötyä työssänne/toimialalla? Esim. saneleminen kännykkään autolla ajaessa, suullisten sopimusten tai keskustelujen taltiointi yms.

Kyselyn kysymykset pyrittiin laatimaan lyhyen ytimekkääksi. Taanila (2011, 25) tiivistää yleisen ohjeen kysymysten laatimiseen: ”Hyvä kysymys on yksinkertainen, lyhyt ja selkeä.” Taanilan (2011, 26) mukaan kyselyyn vastaajalla täytyy olla motiivi vastata kysymyksiin. Kysymysten looginen ja järkeenkäypä esittämisjärjestys sekä kyselyn selvä ulkoasu vastaisi vaatimuksiin.

Riippuen litteroinnin käyttöön liittyvästä vastausvaihtoehdosta kyselyyn osallistuminen edellytti kysymyksiin vastaamista, ennen kuin Typala -ohjelmaan asetettu rajoite antoi luvan jättää väliin vain litteroinnin käyttäjille tarkoitetut kysymykset. Jos kyselyyn osallistuja taustamuuttujiin vastattuaan vastaisi, ettei edustamansa yritys tai organisaatio käytä litterointia, niin häneltä kysyttiin vähintään yhteensä 10 kysymystä. Kyselyyn osallistujan ilmoittaessa olevansa litteroinnin käyttäjä, vastaajalle kyselyohjelman rajoiteasetusten mukaan esitettiin yhteensä noin 23 kysymystä. Kysely sisälsi kaiken kaikkiaan 28 kysymystä. Kysymyksistä valtaosa (16 kpl) on kysymystyypiltään valinta-, monivalinta-, valintalista tai arvoasteikkokysymyksiä. Avoimia, vapaatekstikysymyksiä on yhdeksän. Lisäksi muutama kysymys on tyypiltään numerokysymys.

Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyn populaatiota, perusjoukkoa edustivat litteroinnista mahdollisesti työssään tai toimialallaan hyödyntävät yritykset, organisaatiot ja yhdistykset jne. Otantamenetelmänä on tavallaan alueellisesti ja määrällisesti rajattu kaksiasteinen ryväsotantaan ositettu otanta, koska kyselyllä tutkitaan Ylä-Savon alueella toimivia yhdistyksiä, yrityksiä ja organisaatioita 50

alkiota kaikista kolmesta toimintamuodoista niiden eri kokoluokat huomioiden, joten yhteensä kysely lähetettiin 150 kohteelle. Kuitenkin Ylä-Savon ulkopuolelta kyselyn kohteiksi ovat päätyneet vain potentiaaliset tahot, joita Ylä-Savossa ei ole. Kyselytutkimuksen perusjoukon osajoukko, harkinnanvarainen näyte otoksesta on siis 50 yksityisen sektorin yritystä, 50 julkisen sektorin organisaatiota ja 50 kolmannen sektorin organisaatiota Pohjois-Savon alueella, kuitenkin pääasiassa Ylä-Savossa, koska valtaosa kyselyn kohteista olivat Ylä-Savon alueen yrityksiä ja organisaatioita.

Kyselyn jakelulistaan kiinnitettiin huomiota eri tahojen litteroinnin käytön potentiaalisuuden perusteella. Postituslistaan pyrittiin löytämään oikea yhteyshenkilö, joten tein taustatyötä kyselyn lähettämiseen syventävän harjoittelun jaksollani Ylä-Savon Kehitys Oy:ssä. Kyselyn yhteyshenkilöiksi yrityksistä ja organisaatioista etsin useimmiten rekrytointivastaavan, esimerkiksi henkilöstöpäällikön, koska he tuntevat yrityksen toiminnot. Sain harjoitteluohjaajalta ja useilta hänen kollegoilta lukuisia vinkkejä tutkimusprosessiin. Kyselyn jakelulistan laadinnassa hyödynsin harjoittelun työtehtäviäni Ylä-Savon Kehityksessä, kun päivitin sosiaali- ja terveysalan yritysrekisteriä ja kokosin yritystietoja käyttöönottovaiheessa olevaan rekisteriohjelmaan. Syventävän harjoittelun työskentely Ylä-Savon Kehityksen Sosiaali- ja terveysalan yritystoiminnan toimialapäällikön kanssa tuki opinnäyteprosessia ja hänen kautta sain myös etukäteiskontakteja kyselyn kohderyhmään. Osalle organisaatioista esimerkiksi Kuopion yliopistolliselle sairaalalle ja Itä-Suomen Yliopistolle annettiin etukäteiskäsitys kyselyn luonteesta, jotta löytyi informantti, edustava ja luotettava kohdehenkilö vastaamaan kyselyyn organisaationsa puolesta.

Kyselyyn vastaamiseen vedottiin saatteella (liitteet 1,2 ja 3), joka vastaisi kysymyksiin mitä, mihin, miksi, miten, milloin ja kuka. Opinnäyteprosessin yhteistyökumppanit toimivat suosittelijoina kyselyn saatteessa ja syventävän harjoittelun ohjaajani Ylä-Savon Kehitykseltä lupautui antamaan lisätietoa tutkimuksen merkityksestä saatesanojen mukaisesti.

Saatteessa mainitaan, että tutkimustulokset raportoidaan vastaajaryhmittäin, josta yksittäisiä vastaajia ei voida tunnistaa. Taustamuuttujia määrittämällä ja Typala -ohjelman avulla voin tulkita aineistoa tarvittavasti, joten Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyn tulokset käsitellään anonymisti.

Nettikyselyohjelma Typalalla voitiin testata kyselyn toimivuutta. Ennen kuin kysely lähetettiin tutkimuskohderyhmälle, pyysin palautteen kyselystä koeryhmältä, joka koostui opinnäytetyöryhmästä yhteistyökumppaneineen. Saatetta (liite 1) ja kyselyä muokattiin selvemmäksi ja toimivammiksi palautteen avulla. Kysely (liite 4) lähetettiin sähköpostilla piilotetulla vastaanottajalistalla tiistaina 29.9.2009 ja sen saatteessa informoitiin kyselyn aukioloajaksi 29.9. – 13.10.2009, vaikka julkaisu-oikeus Typala -ohjelmassa jatkuikin varmuuden vuoksi. Viikon kuluessa 7.10. lähetin muistutuksen kyselystä saatteen (liite 2) kera. Kyselylle ilmoitetun aukioloajan viimeisenä päivänä 13.10. aamulla lähetin vielä yhden muistutuksen, jonka saatteessa (liite3) ilmoitin kyselyn päättyvän vuorokauden kuluessa 14.10.

5.1.3 Vastaukset

Markkinaselvitys litteroinnista -kysely lähetettiin 150 kohteelle ja kyselyyn osallistui 67 vastaajaa. Näin ollen vastausprosentti on 44,7. Tutkimuksella saatu vastauskanta on opinnäytetyöryhmän mielestä hyvä ja riittävä. Vastaajaryhmittäin tutkimustulosten raportoinnissa hyödynnetään taustamuuttujia, jotka ovat yrityksen tai organisaation toimintamuoto, toimiala, henkilöstömäärä, päätoimipisteen ja sivutoimipisteiden sijaintipaikkakunta.

Vastaajista 28 edusti julkista sektoria. Yksityisen sektorin yrityksiä osallistui kyselyyn 27. Kolmannen sektorin organisaatioista 12 vastasi kyselyyn. Sosiaali- ja terveydenhuoltotoimialan yrityksiä ja organisaatioita kyselyyn osallistui kolme kymmentä. Vajaa kymmenen vastaajaa edusti koulutus, opetus, tutkimus ja kehitys toimialaa. Teollisuuden alan vastaajia oli viisi. Kaksi vastaajista ilmoitti toimialaksi oikeus ja rikosseuraamuksen. Kaupan alalta osallistui kyselyyn myös kaksi vastaajaa.

Yrityksen ja organisaation kokoluokkaa päätimme mitata henkilöstömäärää kysymällä. 25,4 prosenttia vastanneista ilmoitti edustavansa yritystä tai organisaatiota, jossa henkilöstöä on 250 henkilön tai enemmän. Alle kymmenen henkilöä työllistävän kohderyhmätahon puolesta vastasi 28,4 prosenttia. 10 – 49 henkilöä työllistäviä yrityksiä tai organisaatioita kyselyyn osallistuneissa oli mukana 25, 4 prosenttia. Vastanneista 20,9 prosenttia toimi 50 – 249 henkilöstömäärän kokoisessa yrityksessä tai organisaatiossa.

Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyyn osallistujien edustaman yrityksen tai organisaation päätoimipaikka valtaosalla (20) vastanneista sijaitsi Iisalmessa. Toiseksi eniten (12) vastaajat ilmoitti päätoimipaikakseen Kuopion. Sekä Pielaveden että Sonkajärven päätoimipaikaltaan yrityksiä ja organisaatioita kyselyyn osallistui seitsemän kummastakin kunnasta. Lapinlahdella päätoimipaikkaa piti neljä kyselyyn vastanneista. Päätoimipaikka sijaitsi Helsingissä kolmella kyselyyn osallistujasta. Joensuu, Keitele ja Vieremä olivat päätoimipaikkakuntina kahdella kummankin kunnan vastanneista. Yksittäisiä päätoimipaikkakuntia olivat: Tampere, Jyväskylä, Siilinjärvi, Varpaisjärvi ja Kiuruvesi. Ylä-Savossa sijaitsevia yritysten tai organisaatioiden sivutoimipisteitä kysyttäessä vastauksia tuli yhteensä 48.

5.1.4 Analyysi

”Aineistosta lasketaan tulokset, jotka toimivat pohjana ja perusteluna tutkimusraportissa esitettävälle väitteille ja johtopäätöksille.” kirjoittaa Taanila (2011, 35). Opinnäytteen yksilötason tutkimusongelma: Käytetäänkö litterointia tiedon siirron välineenä, ohjaa määrällisen menetelmän ja analyysin valintaan. Toisaalta ylempänä tutkimusongelmana näkövammaisen haasteet yrittäjänä viittaa laadulliseen aineiston käsittelyyn ja tulkintaan.

Opinnäytteen toimeksiantaja edellytti aineiston keräämiseen sähköistä kyselylomaketta. Aineistoa analysoidaan pääasiassa tilastollisesti. Kvantitatiivinen menetelmän lisäksi myös kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä soveltuu osittain havaintoaineiston tutkimiseen. Induktiivinen analyysi voi olla apuna paikka paikoin, kyselyn avointenkin kysymysten tarkastelussa.

Tutkimusasetelmassa aineiston kuvaaminen ja esittäminen tapahtuu lukumääriä ja prosentteja sisältäviä yhteenvetotaulukoita, tunnuslukuja sekä ristiintaulukointia käyttäen. Tutkimusaineisto kerättiin nettikyselyohjelma Typalalla, joka antoi tulosteita suoraan kyselyohjelmasta ja tulosten raakadata oli siirrettävissä sekä tallennettavissa sähköisesti taulukkolaskentaohjelma Exceliin, josta havaintoaineiston pystyi avaamaan tilasto-ohjelma SPSS:llä. Analysoitavalle aineistolle tietokoneella suoritettavia käsittelytoimia sanotaan tulosten ajamiseksi. SPSS:llä tulokset ajamalla kykenin laskemaan yhteenvetotaulukoita, tunnuslukuja ja ristiintaulukointeja.

Analyysivaiheessa kävi ilmi, minkälaisia vastauksia tutkimusongelmiin saatiin. Suunniteltu havaintoaineisto pystyy tarjoamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kuitenkin analyysi auttoi ymmärtämään, miten ongelman asettelu rajoittaa tutkimusvälineistön käyttöä ja sitä kautta vaikuttaa tutkimuksen uskottavuuteen ja siirrettävyyteen. Joka tapauksessa tutkimusaineiston raportointi tapahtui tilastollista päättelyä hyödyntäen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Opinnäytteen tutkimusasetelman osana on markkinaselvitys. Markkinaselvityksen menetelmistä kirjallisuustutkimusta ja kirjekyselyä käytetään usein rinnakkain. Tässä opinnäytteessä teorialuku kohdistuu näkövammaisen haasteet yrittäjänä - tutkimustehtävään. Tein litterointipalvelun markkinoiden selvittämisen sähköpostilla tiedotetun internetkyselyn avulla. Tutkimuksen tuloksilla vastataan litterointipalvelun markkinoiden selvittäminen tutkimusongelmaan.

Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyyn vastasi 16 (taulukko 1.) litterointia käyttävää organisaatiota ja yritystä. Lähes puolet litteroinnin käyttäjistä ilmoitti yrityksen tai organisaation henkilöstömäärän olevan 250 henkilöä tai enemmän. 50 kyselyyn vastannutta ei käytä litterointia ja yksi vastaaja ei osaa sanoa käytetäänkö heidän yksikössään litterointia. Edellä mainitusta 51:n vastaajan ryhmästä 40 ei nähnyt tarvetta litteroinnille lähitulevaisuudessa. 11 vastaajaa 51:sta vastanneesta ei osaa sanoa, onko nähtävissä tarvetta litteroinnille lähitulevaisuudessa.

TAULUKKO 1. Litteroinnin käyttö yksikön kokoluokkaan nähden (n)

Litterointia käyttävät organisaatiot ja yritykset	Yrityksen/organisaation henkilöstömäärä				yhteensä
	< 10 henkilöä	10 - 49 henkilöä	50 - 249 henkilöä	250 henkilöä tai >	
Lukumäärä	1	5	3	7	16

39 vastaajaa kommentoi avoimeen kysymykseen: Minkälaisissa tilanteissa litteroinnista voisi olla hyötyä työssänne tai toimialalla? Kysymys esitettiin niille, jotka eivät käytä tai eivät osaa sanoa käytetäänkö litterointia, mutta kysymykseen ei asetettu vastausvelvollisuutta. 18 vastanneista ei nähnyt tarvetta, eikä osanneet sanoa litteroinnin hyödyttävän missään tilanteessa. Suullisiin sopimuksiin, varauksiin ja työtilausten vastaanottamiseen litteroinnin katsoivat hyödyksi kuusi vastannutta. Sama määrä vastaajia (6) mainitsivat autoilun ja matka-ajan hyödyntämisen tilanteiksi, jossa litterointi voisi olla avuksi. Haastattelut, keskustelut, palaverit ja kokoukset tallentuisivat viiden vastaajan mielestä litterointia käyttäen. Kolme kysymykseen

vastanneista totesi asiakastapaamisten ja yritysneuvotteluiden helpottuvan litteroinnin takia. Muutamat (2) vastaajat kertoivat tutkimusten aineiston purkamisen ja historiikin teon tilanteiksi, joissa litteroinnista olisi hyötyä. Yksittäisien vastauksien mukaan tilanteita litteroinnin hyödyntämiseen olisivat myös: talousseuranta, laatukäsikirja sekä kirjeiden ja kokouspöytäkirjojen saneleminen.

Valintakysymys: onko nähtävissä tarvetta litteroinnille lähitulevaisuudessa, esitettiin kyselyyn osallistujille, jotka ilmoittivat, etteivät käytä litterointia. Tarvetta ei ole (taulukko 2.) lähitulevaisuudessakaan, sillä yhtään kyllä -vastausta ei tullut.

TAULUKKO 2. Litterointia käyttämättömien yritysten ja organisaatioiden arvio litteroinnin tarpeesta lähitulevaisuudessa (n)

	julkinen sektori	yksityinen sektori	kolmas sektori	jokin muu	yhteensä
ei	11	17	7	5	40
en osaa sanoa	4	6	0	1	11
yhteensä	15	23	7	6	51

Litteroinnin käyttäjiä (taulukko 3.) pyydettiin kuvailemaan missä tilanteissa litterointia toteutetaan. Kahdeksan vastausta liittyi potilashoitoprosessin eri vaiheisiin kuten potilaskäynnit, lääkärin vastaanotto, potilasasiakirjojen purku ja tallennus. Esimerkiksi, niin että lääkäri sanelee potilaskohtaisia tietoja, jotka osastonsihteerit kirjoittavat sairauskertomuksiin. Haastattelutilanteisiin viittasivat neljä vastausta: sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielman tekeminen laadullisen tutkimuksen haastattelumenetelmällä, syvähaastattelut, satunnaiset haastattelututkimukset ja omaisen tai muun henkilön haastattelut, joiden pohjalta kirjoitetaan asioita jäsentiedotteeseen tai autetaan esimerkiksi kantelun tekemisessä. Kaksi vastaajaa kuvaili tilanteita, missä litterointia toteutetaan seuraavasti: päätösten valmistelu, kirjeet, esityslistojen valmistelu ja pöytäkirjat. Kahden vastauksen tilanteen kuvaukset jäivät epäselviksi.

TAULUKKO 3. Litteroinnin käytön alueet yrityksissä ja organisaatioissa (%)

Alue	
hallinto	31,3 %
asioiden valmistelu	18,8 %
haastattelu	18,8 %
lausunto	12,5 %
sanelu	62,5 %
muistio	12,5 %
johonkin muuhun	12,5 %
tarkoitukseen	

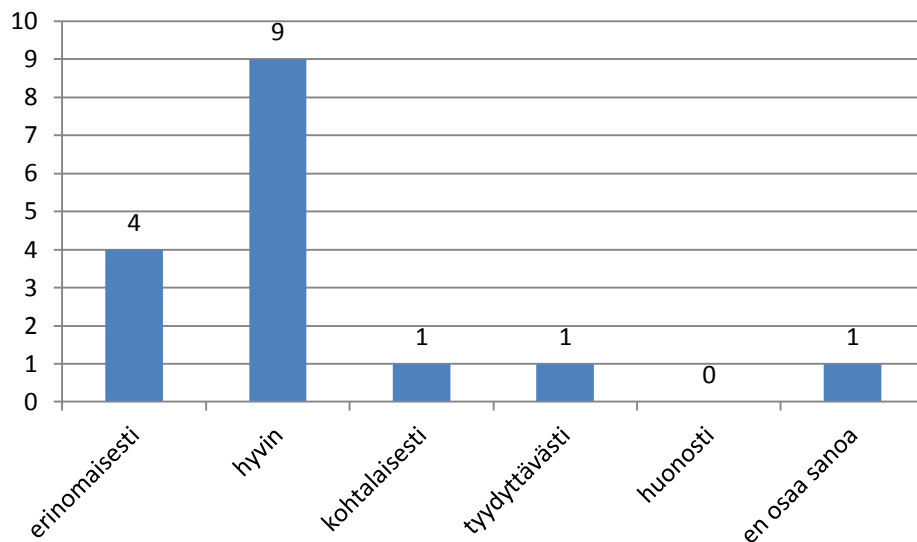
Puolet 16:stä yrityksestä ja organisaatioista käyttävät litterointia päivittäin, käy ilmi (taulukko 4.) litteroinnin käyttömäärää koskevasta valintakysymyksestä. Litteroinnin käyttäjät arvioivat myös montako työtuntia viikossa litteroitavaa kertyy ja kuinka paljon henkilöstöresursseja litterointiin tarvitaan? Numeraalisiin kysymyksiin saatiin vastauksia 13. Litterointiin kertyvissä työtunti vastauksissa minimi on noin 0,5 ja maksimi 400. Vastausten keskiarvo on 69,58 työtuntia. Mediaani viikon työtunneille on 10. Henkilöstöresursseja litterointiin tarvitaan minimissään noin 0,1 henkilöä ja maksimissaan noin 100 henkilöä. Keskiarvo litterointihenkilöstölle on 9,1. Moodi ja mediaani henkilöstöresurssien arvioinnissa ovat yksi henkilö.

TAULUKKO 4. Litteroinnin käyttömäärä vastausvaihtoehtovalintojen lukumäärinä ja prosentteina (n,%)

Litterointia käytetään...	vastausten lukumäärä	prosenttimäärä
päivittäin	8	50,0
noin 2 - 3 kertaa viikossa	1	6,3
noin kerran viikossa	2	12,5
2 - 3 kertaa kuukaudessa	2	12,5
harvemmin	3	18,8
yhteensä	16	100,0

Positiivista palautetta litteroinnin toimivuudesta yksikössään oli saanut seitsemän valintakysymykseen vastannutta. Kuudessa kohteessa palaute oli neutraalia. Kaksi vastannutta ei osannut sanoa palautteen laadusta ja yksi yritys tai organisaatio ei ollut

saanut palautetta litterointiin liittyen. Myös litteroinnin toimivuuden valintakysymykseen (kuvio 1.) osallistui 16 vastausvelvollista. Litteroinnin käyttäjiksi lukeutuneista vastaajista kymmenen kuvailivat avoimessa kysymyksessä, millaisia ongelmia on ilmennyt litterointiin liittyen? Ruuhkahuippuja litteroinnissa olivat havainneet kolme vastaajaa: sanelujen purkamisen viivästymistä ja sijaisten tarve joskus. Litterointiin vaativaan ammattitaitoon viitattiin neljässä vastauksessa: kirjoitusvirheet, asiasanat outoja, heikohkot sanelijat, kirjoittajan on hallittava alan sanasto, jonka takia työkiertoon on vaikea saada henkilöitä. Menetelmää kritisoitiin neljässä vastauksessa: sanelukone jännittää haastateltavaa, menetelmä on hidas, epäselvä ilmaisu, mumina sanellessa, kielivaikeudet, tehoton ja turhaan työllistävä työtap. Eräs vastanneista aavisteli, että jotain tallennetta hän etsii vielä ”kissojen ja koirien kanssa”.

KUVIO 1. Litteroinnin toimivuus 16 yrityksessä ja organisaatioissa (n)

Kahdeksan kyselyyn osallistuneista esitti arvionsa avoimeen kysymykseen, miten litterointia kannattaisi kehittää? Kehitysideoita litterointi välineistöön liittyen tuli: automaattinen konekielen purku, digitaalisen sanelun aktiivinen käyttö ja jouhevampi uusien tuotteiden tilaus. Selkeät, lyhyemmät ja ”napakammat” sanelut olivat ratkaisu yhden vastaajan mielestä. Muutama vastaaja keskittyisi litteroijien osaamiseen: henkilöstön käytön keskitetty organisointi ja keskittäminen samaan pisteeseen sekä perehdyttäminen kaikkien erikoisalojen sanastoon. Eräs vastaaja lopettaisi litteroinnin kokonaan ja siirtyisi suoraan kirjoittamiseen. Hän kertoi, että vanhemman polven tutkijat yliopistossa ja tutkimuslaitoksissa hankkivat litterointia, jos ovat saaneet tutkimukselleen suuren rahoituksen. Lisäksi yksi vastaaja kommentoi kehitysideoinnin

sijaan, että litterointi on alikäytetty tiedon tallennus- ja jakamistapa. ”Hymiöt ei yksin riitä.”, hän kuvasi tilannetta.

Litteroinnin tarve on tasavahvasti pysymässä ennallaan ja vähentymässä (taulukko 5.) yrityksissä tai organisaatioissa. 6,7 % 15:sta vastanneesta tiesi litteroinnin lisääntyvän julkisen sektorin organisaatioissa. Valintakysymykseen ei asetettu kyselyohjelman vastausvelvollisuutta.

TAULUKKO 5. Litteroinnin tarpeen muutokset yksiköissä (n)

		julkinen sektori	yksityinen sektori	kolmas sektori	yhteensä
Litteroinnin tarve on	lisääntymässä	1	0	0	1
yrityksessä tai	pysymässä	4	2	1	7
organisaatioissa...	ennallaan				
	vähentymässä	7	0	0	7
	yhteensä	12	2	1	15

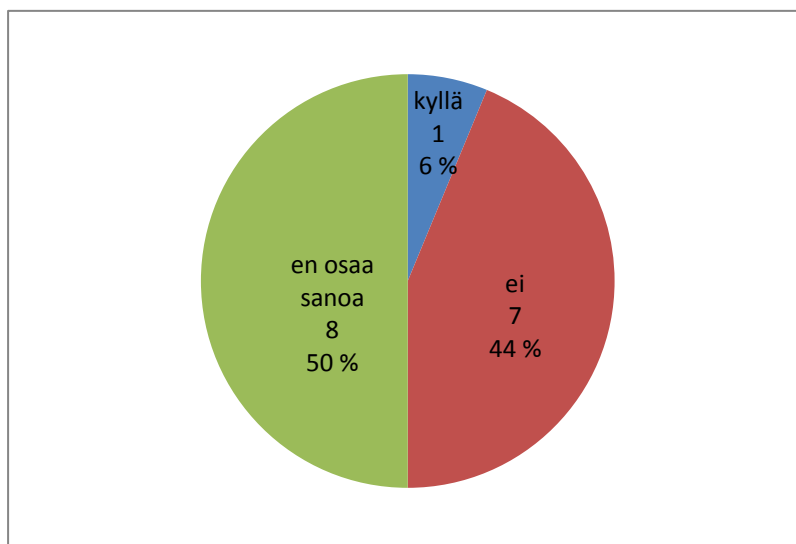
Kyselyyn osallistuneista litteroinnin käyttäjistä 87, 5 % ennakoivat, että litterointi toteutetaan tulevaisuudessa (taulukko 6.) yksikön sisäisenä toimintona. Ostopalvelun kannalla on yksi julkisen sektorin toimintamuotoon ryhmitelty organisaatio. Kyselyyn osallistuneiden litteroinnin käyttäjien mielestä, tulevaisuudessa litteroinnin toteutus ei tapahdu yrityksissä ja organisaatioissa sekä yksikön sisäisenä että ostopalveluna, jolloin molempia toteutusmuotoja hyödynnettäisiin ”vuorotahtiin.” Yksi 16:stä valintakysymykseen vastanneesta ei osannut sanoa tulevaisuuden toteutuksesta.

TAULUKKO 6. Litteroinnin toteutustapa tulevaisuudessa yrityksiä tai organisaatioiden toimintamuotoihin ryhmiteltynä (n)

	julkinen sektori	yksityinen sektori	kolmas sektori	yhteensä
yksikön sisäisenä	11	2	1	14
ostopalveluna	1	0	0	1
en osaa sanoa	1	0	0	1
yhteensä	13	2	1	16

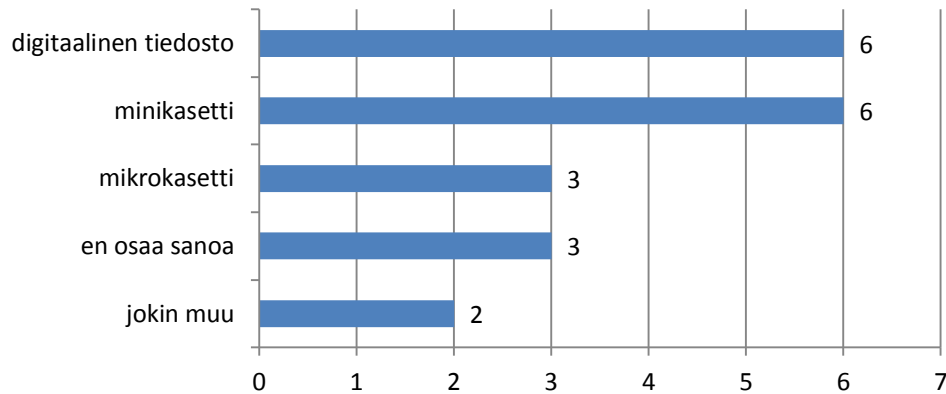
16:stä vastanneesta 50 % ei osaa sanoa voisiko litterointia ulkoistaa (kuvio 1.) ja ostaa palveluna. Litteroinnin toteuttamista vastedes ostopalveluna ei nähneet seitsemän

vastaajaa, jotka perustelivat miksi litterointia ei voida ulkoistaa, niin että aineisto on salassa pidettävää ja vaitiolovelvollista. Yksi vastannut ilmoitti, että ohjelma johon tallennus tehdään, on sisäverkossa. Hän vetosi myös julkisuuslainsäädäntöön sekä kertoi litteroinnin olevan harvoin tehtävää ja silloin kiireellistä. Litterointi pidetään yksikön sisäisenä, koska henkilöstö tekee myös muuta potilasasiakirjoihin liittyvää työtä. Luottamukseen perustuvat, hyvin henkilökohtaiset aiheet ovat syitä käsitellä aineistoa sisäisenä. Purkajan on pitkälti tiedettävä mistä on kyse ja jatkotoimenpiteet. Litterointi kuuluu osana lakisääteiseen valmisteluprosessiin. Yksi vastaaja kertoi mielipiteensä: ”Litteroinnista tulee luopua kokonaan.” Litterointiin ostopalveluna myönteisesti suhtautunut (kuvio 2.) esitti ulkoistetulle palvelulle vaatimuksiksi sujuvuuden aineiston lähettämisessä, aikatauluissa pysymisen ja työnlaadun. Hän myös totesi litterointia tarvittavan hyvin harvoin.

KUVIO 2. Organisaatioiden ja yritysten näkemys litteroinnin toteuttamisesta tulevaisuudessa ostopalveluna (n,%)

Litteroinnin tallennusmuotoa tiedusteltiin (kuvio 3.) litteroinnin käyttäjiltä valintakysymyksellä. Mini-disc ja c-kasetin tallennusformaattien käyttäjiä litterointiin kyselyyn ei osallistunut. Jokin muu sanelun tekotapa sai kolme vastausta: vastaisuudessa digitaalinen tiedosto, ensi vuonna digitaalimuodossa ja sähköinen sairauskertomus. Näin ollen digitaalinen tiedosto on käytetyin litteroinnin tallennusformaatti. Minikasettia litterointiin käyttävät 37,5 %:a vastaajista. Mikrokasetin käyttäjiä vastasi 18,8 %:a ja yhtä suuri määrä ei osannut sanoa mitä formaattia heidän organisaatioissa tai yrityksessä käytetään.

KUVIO 3. Formaattit, johon sanelut tehdään ja tallennetaan 16 yksikössä (n)

14 vastaajaa edellytti heidän toimialan erityisosaamista litterointiin. Alan erikoissanaston osaamista vaati 11 yritystä tai organisaatiota. Kaksi vastannutta luonnehti omin sanoin aloillansa tarvittavaa erikoisosaamista: sanastoja, murteita, kieliä tapauksien mukaan ja lääketieteen sanasto.

Kaikkien 16:stä litteroinnin käyttäjien toimenkuvaan kuuluu vaitiolovelvollisuus litteroitavasta aineistosta. Lisäksi litterointiin liittyi tietosuoja-asioita, kuten sopimus neljän vastaajan osalta ja salaus kahdella vastaajalla. Muita litteroinnissa tietosuojaa koskevia asioita ovat kolme vastaajaa määritelleet seuraavasti: salassa pidettävä julkisuuslainsäädäntö, haastattelu- ja tallennuslupa sekä jo monivalintakysymyksen vaihtoehdoissa mainitut salassapito- ja vaitiolovelvollisuus.

Kyselyyn osallistujilta, jotka eivät käytä litterointia kysyttiin, jos litterointi ei ole enää käytössä, niin millä se on korvattu? Yhdeksän vastaajaa 30:stä avoimen kysymyksen vastausvelvollisuuden saaneesta kirjoitti, että litterointia ei ole korvattu millään, eikä sitä ole käytetty aiemminkaan. 19 vastasi litteroinnin korvautuneen muistiinpanoja kirjoittamalla joko reaaliajassa suoraan päätteelle tai ensin käsin muun muassa muistilapulle, muistioon, potilaskortistoon, raporttiin ja asiakirjaan, josta myöhemmin ”ajatusten muotoutuessa” tiedot kirjataan tietokoneelle sähköiseen muotoon sekä sihteerin toimesta että oma-aloitteisesti esimiestyönäkin: ”Henkilöt, jotka aiemmin sanelivat, kirjoittavat nyt asiakirjansa yms. itse.” Kolme kysymykseen vastanneista mainitsivat matkapuhelimen, sähköpostin ja suullisen viestinnän keinoina, joilla litterointia korvataan.

Näkövammaisten Keskusliiton tarjoamaan litterointipalveluun oli tutustunut 3 % 66:sta valintakysymykseen vastanneesta. Litterointipalvelun tarjoajille terveisissä jaettiin palvelukokemus: ”Olemme käyttäneet Näkövammaisten Keskusliiton palveluja muutaman kerran ja olleet tyytyväisiä.”

Kokonaisuudessa kyselyyn 27 osallistunutta sekä toimessaan litteroinnin käyttäjää että litterointia käyttämätöntä henkilöä ja edustamansa yrityksen tai organisaation puolesta vastannutta kirjoitti terveisensä litterointipalvelun tarjoajille. Seitsemän vastaajaa pitää litterointipalvelua tarpeellisenä. Kehitettävän arvoiseksi asiaksi litteroinnin tunnistivat kolme seitsemästä henkilöstä. Kolme uskoi tarpeen litterointipalvelulle olevan ilmeinen. Yksi arveli hyvin pienen, epäsäännöllisen ja tapauskohtaisen palvelun tarpeen hankinnan vaativan kilpailutusta hankintasääntöjen mukaan. Toinen epäili oikeiden paikkojen löytämisen ja palvelun markkinoinnin olevan haasteena. Eräs julkisen sektorin puolella litteroija totesi: ”Tarvetta varmaankin olisi. Itselläni on kovin vaikea saada sijaista lomien ajaksi.” Opiskeluaikojen puolesta puhui muutama litterointipalvelujen tarjoajille terveisten lähettäjä: ”Opiskelija aikoina lopputyötä tehdessä tuollaisesta palvelusta olisi ollut suunnaton helpotus.”

Litterointi ei ole tunnettu, se on täysin vieras alue ja asia tai sitä on vaikea toteuttaa alalla, eikä tarvetta tuskin ilmene kirjoittivat kuusi vastannutta terveisiksi litterointipalvelun tarjoajille. Viiden henkilön mielestä litterointi on mennyttä aikaa, joten sitä ei enää käytetä ”entisessä määrin.” Litteroinnin tarvetta ei ole: ”..., koska lauseet pitäisi olla erittäin hyvin etukäteen ajateltuja ja samalla vaivalla hän tekee työn itse.” ”Taitaa olla auringonlaskun ala.” epäilylle vastapainoa toi litterointipalvelun tarjoajille terveiset runon muodossa: ”Mielisloganini: ”Vain ne, jotka rakastavat, näkevät polun siellä, missä muut näkevät muurin”. (T.Tabermann).”

7 POHDINTA

Opinnäytteen tutkimustehtävänä olivat litterointipalvelun markkinoiden selvittäminen ja näkövammaisen haasteet yrittäjänä. Tässä luvussa arvioin onnistuttiinko opinnäyteprosessin aikana löytämään vastauksia ja ratkaisuja tutkimusongelmiin. Ensin arvioin tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia. Sitten kuvailen jatkotutkimusaihetta, jonka jälkeen esitän tutkimustulosten päätelmät. Lopuksi arvioin vielä tutkimustuloksia viitekehityksen valossa.

7.1 Reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen uskottavuutta ja siirrettävyyttä arvioidessa on otettava huomioon vastaako tutkimus kohderyhmässä ollutta joukkoa. Opinnäytteen toimeksianto oli alueellisen markkinaselvityksen tekeminen litterointipalvelun tarpeesta sähköpostikyselytutkimuksella. Tutkimuksen vastausprosentti on 44,7. Aineistoa voidaan sen perusteella pitää tutkimuskelpoisena. Kuitenkin otoskoon riittävyys merkitsee alueellisen, määrällisen ja toimintamuodollisen kohderyhmäjaottelun potentiaalisuutta kiinnostuneisuudesta litterointia kohtaan. Tutkimuksen kohderyhmäasettelu oli laaja. Määrällinen, alueellinen, toimintamuodollinen ja osittain toimialakohtainenkin otos ei kohdentunut riittävästi litteroinnin käyttäjiin. 67:stä kyselyyn vastanneesta vain 16 käytti litterointia.

Kuitenkin kysymysten asettelussa otin huomioon käyttääkö vastaaja litterointia vai ei. Moni litterointia käyttämätön vastaaja kertoi, että litterointi on täysin vieras asia heille. Tutkimuksen validiutta pyrin tarkentamaan kysymällä esimerkiksi organisaatioiden ja yritysten näkemystä litteroinnin toteuttamisesta tulevaisuudessa ostopalveluna sekä selvällä valintakysymyksellä että vastausta täydentävällä avoimella kysymyksellä kuten miksi litterointia ei voida ulkoistaa ja ostaa palveluna.

Lähetin kyselyn esimerkiksi Kuopion yliopistolle (nykyinen Itä-Suomen yliopisto) kohdennettuna sen kirjaamoon, josta sain vastauksen kenelle kysely vastausoikeuksineen välitettiin. Sen sijaan KYS:an etsin oikean yhteyshenkilön, joka pystyi vastaamaan koko organisaationsa puolesta litteroinnin osalta.

Pystyykö opinnäytteen tutkimuksen perusteella tekemään yleistyksiä? Opinnäytteen tutkimuksen mukaan markkinat näyttävät hyvin hajanaiselta Ylä-Savon alueella, mutta voidaanko tutkimusaineiston perusteella sanoa esimerkiksi, että litteroinnin tarve on tasavahvasti pysymässä ennallaan ja vähentymässä. Missä määrin tutkimuksen aineisto antaa realistisen kuvan litterointipalvelun tarpeesta? Opinnäytetyön toimeksianto oli alueellinen markkinaselvitys, joten valtakunnallisesti päteviä tuloksia tutkimuksestani ei ole odotettukaan. Sen sijaan on arvioitava, onko opinnäytteen aineisto enää tutkimuskelpoista, sillä tieto vanhentuu nopeasti. Tein tutkimuksen syksyllä 2009, joten tässä opinnäytteessä raportoin tuloksia vuoden 2009 tilanteesta.

Minun oppimisprosessin kannalta olennainen on yleisohje kvantitatiiviseen tutkimukseen: Aineiston käsittely ja analysointi tulee aloittaa mahdollisimman pian keruuvaiheen tai kenttävaiheen jälkeen (Hirsjärvi ym. 2009). Analysoin aineiston keräysvaiheen jälkeen, mutta opinnäytteen raportointi venyi kevääseen 2011. Oppimisprosessini ja tutkimusotteeni olisi pitänyt olla intensiivisempi. Myös tutkimusasetelman rajaaminen osoittautui hankalaksi tehtäväksi minulle. Mielestäni viitekehys on tärkeä ja onnistunut osa opinnäytettä. Kuitenkin tutkimuksen ja teoreettisen viitekehyksen painopiste poikkeavat hieman. Analyysivaiheessa minulle selvisi, että tutkimusongelmat olisi voinut asettaa toisin.

Tarkastellessa näkövammaisten haasteita yrittäjinä näkevänä opinnäytteentekijänä minun täytyi tunnistaa jotakin näkövammaisena olemisesta, jotta voin realistisesti, mutta kuitenkin objektiivisesti tiedostaa tutkimustehtävän aiheen luonnetta. Niin ikään täysi ymmärrys näkövammaisen maailmasta ei ole todellista näkeville näkövammaistyöntekijällekään (Carroll 1961, 350 Ekholmin 2009, 94 mukaan). Tuntuikin, että kokemukset eläytyessä näkövammaisena olemiseen antoi pintaraapaisun hetkeksi käytännön tasosta, ja samalla sekunnilla näkevien maailma palasi osaksi elämää. Kirjallisuuskatsauksen teokset auttoivat tiedostamaan näkövammaisuutta teorian tasolla.

Reliabiliteettiä arvioidessa olennaista myös on, että opinnäytteen viitekehyksen lähdeaineiston ensisijaisuudessa ja tiedepohjaisuudessa on eroja. Tutkimusprosessiin johdattelevista tutkimuksista kolme olivat olennaisia. Opinnäytteen teoriaosuuden kannalta tärkein on Ekholm Elinan väitöskirja: Monimuotoisuus ja esteettömyys.

Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksia (2009). Osa Ekholmin väitöksestä opinnäytteeseeni lainaamista teksteistä oli toisen kielen viittauksia.

TTL ja Kela julkaisivat 11.1.2011 Työn sisältö ja työolosuhteiden mukauttaminen avoimilla työmarkkinoilla toimivilla vammaisilla ja pitkäaikaissairailla -raportin. Työterveyslaitos (2011) oli laatinut tutkimuksesta tiedotteen 12.1.2011, jossa dosentti Nina Nevala kertoo tutkimustuloksista. Referoin opinnäytteeseen tutkimuksen otteita tiedotteesta.

Sen sijaan Deborah Kendrickin kirja: *Business Owners Who Are Blind or Visually Impaired* (2000) on toistakymmentä vuotta vanha, ”taskukirjamainen” julkaisu. Toisaalta Kendrick vaikuttaa pitkänlinjan näkövammaistutkijalta hänen lukuisten näkövammaisuutta tutkivien teostensa perusteella ja hän on todennäköisesti tarkoittanut kirjansa suurelle yleisölle näkövammaisuudesta tiedottamiseksi.

Henry Ericsson kirjoittama *Markkinaselvitysopas* Pkt-yritysten teknologiahankkeisiin (1994) on myös jo lähes 20 vuotta vanha lähde ja se on tarkoitettu Tekesin asiakkaille. Kuitenkin teos on yleishyödyllinen ja opas auttoi minua tuottamaan markkinaselvityksen business-to-business -palvelun markkinatilanteesta.

Tiedonhankinta opinnäytteeseeni ei onnistunut täysin, koska etsin kirjaston informaattikon kanssa lähdeaineistoa markkinaselvityksestä, enkä osannut yhdistää sitä markkinatutkimukseen. Ericssonin *Markkinaselvitysopas* (1994) oli ainoa lähdeaineisto, jonka löysin markkinaselvitys -hakusanalla tietokannoista, joita käytimme Savonia-ammattikorkeakoulun kampuskirjaston tiedon hakuneuvontapisteessä. Hain kirjallisuutta myös markkinatutkimus -hakusanalla, mutta silloin ajattelin, että kirjallisuus aiheesta ei vastannut markkinaselvityksen luonteeseen samassa yhteydessä.

7.2 Jatkotutkimusaihe

Edustavien ja luotettavien kyselyyn osallistuneiden kokemuksia sekä näkemyksiä voisi yrittää kartoittaa laajemmin opinnäytteeni otoksen jälkeen. Kuitenkin opinnäytteeni tutkimusaineistoa käsittelin vastaajaryhmittäin, josta yksittäistä vastaajaa ei voinut tunnistaa.

Tutkimusprosessin aikana on tullut esille muita kohderyhmiä, jotka voisivat olla potentiaalisia litteroinnin käyttäjiä. Jatkotutkimusaihe mielestäni on, voisivatko akateemiset opiskelijat olla kohderyhmä, jotka kaipaavat litterointipalvelun tarjontaa. Yliopiston osalta yhteyksiä kannattaa luoda hankintayksikön ja oppimiskeskuksen suuntaan.

Lisäksi yksittäisillä kuluttajilla voi esiintyä tarvetta saneluiden purkamiselle. Vapaa-ajan harrastuksissa litteroinnista voi olla korvaamatonta hyötyä. Kotiseutututkimuksiin ja historiikkiin yms. kulttuurin tutkimiseen havaintoaineisto täytyy tallentaa ja arkistoida. Myös 39 kyselyyn vastaajaa arvioi litteroinnin olevan hyödyllinen tilanteissa kuten autoillessa, muissa kulkuneuvoissa liikkuesssa matka-aikojen ohessa, keskustelujen ja suullisten sopimusten taltioinnissa jne.

Tutkimuksestani on hyötyä tarkastellessa litterointipalvelun tarvetta Ylä-Savon markkina-alueella. Kuitenkin tarvitaan lisäselvitystä, jos litterointipalvelukonseptia aiotaan yrittää laajentaa muille alueille, joissa palvelulle olisi mahdollisesti enemmän kysyntää.

7.3 Päätelmät

Tutkimustuloksista käy ilmi, että kyselyyn osallistuneista litteroinnin käyttäjistä 87, 5 % vastasi, että litterointi toteutetaan tulevaisuudessa yksikön sisäisenä toimintona. Litterointia ei voida ulkoistaa, koska aineisto on salassa pidettävää ja vaitiolovelvollista. Vain yksi julkisen sektorin organisaatio arvioi, että litteroinnin tarve on lisääntymässä ja litterointi voidaan toteuttaa tulevaisuudessa ostopalveluna. Litteroinnin tarve on tasavahvasti vähentymässä ja pysymässä ennallaan 15:ssä litterointia käyttävässä organisaatiossa tai yrityksessä. Markkinaselvitys litteroinnista - kyselyyn vastauksessaan litterointia tiedon siirron menetelmänä kritisoineet ehdottivat, että litterointi tulisi lopettaa ja siirtyä suoraan kirjoittamiseen. Kritisoineiden mielestä jokainen saa työstää muistionsa pääsääntöisesti itse.

Kaiken kaikkiaan opinnäytteeni tutkimuksen tulosten näkökulmasta litteroinnin tarve ei vaikuta olevan selkeästi lisääntymässä muutoin kuin sairaanhoitoalalla palveluprosessien keskitysten myötä, mutta lainsäädännöllä on omat edellytyksensä

sosiaali- ja terveyshuollon alalla. Liiketoiminnan harjoittaminen toiminimellä litterointipalvelun tuottajana sivuelinkeinona on opinnäytteen markkinaselvityksen mukaan mahdollisuus, vaikka markkinat näyttävät hyvin hajanaiselta Ylä-Savon alueella. Sen sijaan työllistyminen litteroijaksi esimerkiksi julkisen sektorin terveydenhuollon palveluita tuottavaan organisaatioon on myös vaihtoehto litterointipalvelun tuottamisen rinnalla. Opinnäytteenä tekemääni Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyyn vastannut eräs julkisen sektorin organisaation litteroija kertoi: ”Itselleni on kovin vaikea saada sijaista lomieni ajaksi.”

Tämän opinnäytteeni tutkimusaineiston perusteella liiketoiminta ei vaikuta kannattavalta litterointipalvelukonseptilla tulos- ja tehokkuusvaatimusten näkökulmista. Ylä-Savon alueella ei näytä olevan merkittävästi kysyntää litterointipalvelulle. Kuitenkin liiketoiminta sisältää myös arvoja, joiden mukaan liikeidean kehittäminen voi johtaa hyvään yritystoimintaan.

7.4 Tutkimustulokset viitekehyksen valossa

Pienimuotoinen yritystoiminta tuo lisätuloja ja mielekkyyttä elämään työ- tai kansaneläkkeellä oleville henkilöille (Ekholm 2009, 176). Luulen, että opinnäytteeni lopullinen asiakas voi joko työllistyä litteroijana tai harjoittaa litterointipalvelukonseptin liiketoimintaa toiminimellä sivuelinkeinona toimeentulon hankkimiseksi, kun tarkastelen tutkimustuloksia viitekehyksen rinnalla.

Tämän opinnäytteeni viitekehyksessä monimuotoisuudella työelämässä tarkoitetaan, miten työtä voi tehdä eri tavoilla ja saavuttaa sama tulos. Yhteiskunnalliset tekijät voivat sekä estää että edesauttaa työelämän monimuotoistumista. Työelämän monimuotoisuuden tärkein tekijä on, pääsevätkö vähemmistöryhmien edustajat kuten näkövammaiset työntekijät työmarkkinoille. (Ekholm 2009, 3, 152 ja 205.) Ne ihmiset, jotka ovat tekemisissä vammaisten tai pitkäaikaissairaiden kanssa, omaavat myönteisemmät asenteet asianomaiseen vähemmistöryhmään (Työterveyslaitos 2011).

Ekholmin tutkimuksen haastateltavat kuuluttaa asenteellisen esteettömyyden edistämiseksi tarvittavan enemmän tiedottamista näkövammaisten osaamisesta (Ekholm 2009, 205). Opinnäytetyöni havainnon mukaan samaa mieltä oli eräs Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyssä litterointipalvelun tarjoajille terveisiä

lähettänyt: ”Varmasti hyvä ja hyödyllinen palvelu, missä sitä tarvitaan. Kannattaa esitellä asiaa.”

Nevala puolestaan painottaa vammaisen tai pitkäaikaissairaana ihmisen jäljellä ja olemassa olevaa työkykyä. Ammattitaitoiset vammaiset ihmiset pystyvät selviämään työelämässä toimintarajoitteistaan huolimatta, jos työolosuhteet mukautetaan. Tosin vammaistuen saajien työnantajille myönnettävää järjestelytukea ei osata vielä hyödyntää riittävästi. (Työterveyslaitos 2011.) Litterointipalvelun tarjoaminen näkövammaisena vaatii ennen kaikkea ammattitaitoa sekä osaamista, mutta myös työnteon esteiden poistamista töiden ja työolojen mukauttamisella. Näkövammaisuus ei ole este toimia yrittäjänä litterointipalvelun tuottajana.

”Näkövammaisten ammattivalikoiman laajentuminen on monipuolistamassa näkövammaisten yrittäjyyttä.” osoittaa Ekholm (2009, 181) tutkimuksessaan, vaikka vuosikautia näkövammaisia koulutettiin näkövammaisammatteihin, joissa toimeentulon ansainta edellytti itsenäistä yrittäjyyttä. Ekholmin (2009, 178) haastateltavat uskovat, että oma-aktiivisuus ja hyvä itsetunto auttavat selviämään yrittäjyyden sisältämistä itsenäisyyden haasteista.

Itsenäisyys yrittäjän persoonapiirteenä voi näkövammaiselle tarkoittaa paitsi haasteita, mutta myös oma-aloitteisuutta avun pyytämisen muodossa, kun tulee tilanteita, jolloin on turvauduttava esimerkiksi työntekijöiden apuun. Näön puutteen aiheuttamia rajoitteita voi kääntää resursseiksi, ja yhdistää yritys- ja työyhteisön henkilöiden voimavaroja.

Eräs runo osaltaan kiteyttää tutkimusprosessin ydinajatusta näkövammaisen haasteista yrittäjänä. *”Ei ole olemassa muureja, on vain siltoja. Ei ole olemassa suljettuja ovia. On vain portteja.”* (Tabermann 1996.)

LÄHTEET

Annanpura Oy 2010.

Haku: Annanpura.

Verkkodokumentti. Luettu 13.9.2010.

<http://www.annanpura.fi/web/guest/yritys>

Ekholm, E. 2009.

Monimuotoisuus ja esteettömyys - Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämän kokemuksia. Valtiotieteellisen tiedekunnan väitöskirja.

Helsingin yliopisto. Ennora. Espoo.

Ericsson, H. 1994.

Markkinaselvitysopas. Pkt-yritysten teknologiahankkeisiin.

TEKES. Teknologian kehittämiskeskus.

Oy Hefteck Consulting Ab. Helsinki.

Galleria Johan S. 2011.

Haku: Galleria Johans.

Verkkodokumentti. Luettu 12.1.2011.

<http://www.galleriajohans.fi/products.php?g1=69c585&g2=c8758b>

Haarni, I. 2006.

Keskeneräistä yhdenvertaisuutta. Stakesin raportteja 6/2006.

Verkkodokumentti. Luettu 18.11.2010.

<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R6-2006-VERKKO.pdf>

Hietala, S., Luoma-Aho, A., Luhtasaari, S. ja Mankki J. 2008.

Pysytään työssä. Vaikeavammaisten henkilöiden työssä pysymisen tukeminen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. Helsinki.

Heinonen, J., Mäntyneva, M. ja Wrange, K. 2008.

Markkinointitutkimus. 1. painos. WSOY. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009.

Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Tammi. Helsinki.

Holopainen, T. ja Levonen, A-L. 2008.

Yrityksen perustajan opas - silta yrittäjyyteen.

14., uudistettu painos. Edita. Helsinki.

Hyttinen, K. 2011.

MTV3 -Uutiset. Verkkodokumentti. Luettu 11.1.2011.

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/01/1254085/mika-saisi-tyonantajan-palkkaamaan-vammaisen>

Järveläinen, J. ja Räsänen, S. 2009.

Typala Käyttöohje. Savonia-ammattikorkeakoulu.. Kuopio.

Kendrick, D. 2000.

Business Owners Who Are Blind or Visually Impaired.

AFB Press. New York.

Kansaneläkelaki 11.5.2007/568.

Verkkodokumentti. Luettu 28.9.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070568>

Keskuspuiston ammattiopisto 2010.

Verkkodokumentti. Luettu 24.10.2010.

<http://www.arlainst.fi/>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.

3.4.1987/380.

Verkkodokumentti. Luettu 20.9.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Linnakagas, R., Suikkanen, A., Savtschenko, V. ja Virta, L. 2006.

Uuden alussa vai umpikujassa? Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansalaisuuteen. Stakesin raportteja 15/2006. Stakes. Helsinki.

Näkövammaisten Keskusliitto 2010.

Verkkodokumentti. Luettu 24.9.2010

<http://www.nkl.fi/fi/etusivu>

Ojamo, M. 2009.

Näkövammaisrekisterin vuosikirja. Näkövammaisten Keskusliitto ry.

Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Verkkodokumentti. Luettu 15.10.2010.

http://www.nkl.fi/index.php?__file_display_id=6407

Ojamo, M. 2005.

Näkövammaisten sosiaalinen asema vuonna 2000. Näkövammaisten

Keskusliiton julkaisuja 1/2005. Stakes. Helsinki

Opinnäytetyöryhmän muistio 2009.

19.5.2009 Savonia-ammattikorkeakoulu, Savonia Business. Kuopio.

Säilytteillä opinnäytetyön tekijällä.

Patentti- ja rekisterihallitus 2010.

Verkkodokumentti. Luettu 14.2.2011.

<http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yeh/perustaminen.html>

Silvån, S. 2011.

Akuutti -terveysmakasiini Tv-ohjelma. Esitetty 25.1.2011. YLE TV2.

Tv-ohjelmatoimittajan kirjoittama verkkodokumentti. Luettu 25.1.2011.

http://ohjelmat.yle.fi/akuutti/nakovammaiselle_muisti_ihan_kaikki

Sokeva-Käsityö 2010.

Haku: Sokeva.

Verkkodokumentti. Luettu 23.11.2010.

<http://www.sokevakasityo.fi/index.php?id=4259>

Sosiaaliturvaopas 2011.

Verkkodokumentti. Luettu 14.2.2011.

http://www.sosiaaliturvaopas.fi/files/sosiaaliturvaopas/J_RJ%20SOTUOPAS%202011.pdf

Sundström, M. 2011.

Kymmenen uutiset -pääuutisten toimitus Tv-ohjelma.

Esitetty 11.1.2011. MTV3.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Verkkodokumentti. Luettu 20.9.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Taanila, A. 18.1.2011.

Määrällisen aineiston kerääminen.

Verkkodokumentti. Luettu 28.1.2011.

<http://myy.haaga-helia.fi/~taaak/t>

Tabermann, T. 1996.

Duende. Gummerus. Helsinki. Ei ole olemassa muureja.

Saatavissa: <http://www.tommytabermann.net/sinulle.htm>

Turpeinen, T. 2011.

Akuutti -terveysmakasiini Tv-ohjelma. Esitetty 1.3.2011. YLE TV2.

Tv-ohjelmatoimittajan kirjoittama verkkodokumentti. Luettu 1.3.2011.

<http://ohjelmat.yle.fi/akuutti/pigmenttisurkastuma>

Työterveyslaitos 2011.

Haku: Vammaiset töissä -tutkimus.

Verkkodokumentti. Luettu 24.1.2011.

http://www.ttl.fi/fi/tiedotteet/Sivut/tiedote3_2011.aspx

Työvoiman palvelukeskus 2010.

Työvoiman palvelukeskus Ylä-Savo. Esite.

TYP:n yhteystiedot <http://www.iisalmi.fi>.

Unkari, M. 2011.

Akuutti –terveysmakasiini Tv-ohjelma. Esitetty 25.1.2011. YLE TV2.

Tv-ohjelmatoimittajan kirjoittama verkkodokumentti. Luettu 25.1.2011.

http://ohjelmat.yle.fi/akuutti/keinosarveiskalvosta_apua_monille

Vainio, V. 2010.

Pirkka puhuttuna. Sanoista tekoihin. *Pirkka*. K-ryhmän asiakaslehti. 12/2010, 11.

Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006.

Verkkodokumentti. Luettu 17. 9.2010. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
http://www.stm.fi/julkaisut/julkaisuja-sarja/nayta/_julkaisu/1062375

Väestörekisterikeskus 2006.

Haku: Kansalaisvarmenne.

Verkkodokumentti. Luettu 12.12.2010.

<http://www.vaestorekisterikeskus.fi/default.aspx?id=146>

World Health Organization 2010.

Verkkodokumentti. Luettu 24.4.2010.

<http://www.who.int/topics/blindness/en/>

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

Verkkodokumentti. Luettu 20.9.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

Yleisradio Oy 2010.

Haku: Äänitekstit.

Verkkodokumentti. Luettu 18.9.2010.

<http://yle.fi/tekniikka/?ID=162&group=102>

Ylä-Savon Kehitys Oy 2010.

Yrittäjyyttä ja elinvoimaa Ylä-Savoon. Esite.

Ylä-Savon Kehityksen yhteystiedot <http://www.ylasavonkehitys.fi>.

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä 2010.

Haku: YTJ.

Verkkodokumentti. Luettu 13.9.2010.

<http://www.ytj.fi/yrityshaku.aspx>

KYSELYN SÄHKÖPOSTISAATE (29.9. – 13.10.2009)

Aihe: MARKKINASELVITYS LITTEROINNISTA (saneluiden/keskustelujen nauhoittamisesta ja purkamisesta)

Tervehdys hyvä vastaanottaja!

Teen yrittäjäksi aikovan ja *Ylä-Savon Kehitys Oy:n* puolesta **markkinaselvitystä litterointipalvelun tarpeesta**. *Sähköpostikyselytutkimus* kohdistuu **pääasiassa Ylä-Savon alueen yrityksiin ja organisaatioihin**. Tavoitteena on selvittää **käytetäänkö litterointia eli saneluiden tallentamista ja purkamista tiedon siirron välineenä**. Tutkimus on osa tradenomi opinnäytetyötäni Savonia-ammattikorkeakoulun terveyden ja talouden suuntautumisvaihtoehdossa. Tutkimustulokset raportoidaan vastaajaryhmittäin, josta yksittäisiä vastaajia ei voida tunnistaa.

*Tutkimukseen osallistumalla voitte vaikuttaa yrittäjäksi aikovan päätökseen ryhtyä litterointipalvelun tarjoajaksi. Kyselyyn vastaaminen ei sido Teitä palvelun käyttäjäksi. Kyselyyn vastataan pääsääntöisesti valitsemalla vastausvaihtoehdoista ja **osallistuminen vie aikaa maksimissaan viisi minuuttia litteroinnin tarpeestanne riippuen. Pyydän, että vastaatte viestin lopussa olevan linkin kautta avautuvaan kyselyyn** mahdollisimman pikaisesti, viimeistään 7.10.2009. Mahdollisissa tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä voitte ottaa yhteyttä Satu Oksaseen sähköpostitse. Yhteistyökumppani Seija Karttuselta saatte tietoa tutkimuksen merkityksestä.*

Kiitokset vastauksistanne jo etukäteen ja hyvää syksyn jatkoa!

Ystävällisin terveisin,

Tradenomi opiskelija, Satu Oksanen, Liiketalouden koulutusohjelma, terveyden ja talouden suuntautumisvaihtoehto, Savonia-ammattikorkeakoulu, satu.oksanen@yla-savo.fi

Jos ette koe olevan sopiva yhteyshenkilö kyselyyn liittyen yksikössänne, niin pyydän Teitä välittämään kyselyn asianomaiselle henkilölle, joka vastaa litteroinnin käytöstä organisaatiossanne.

Yhteistyössä mukana:

Toimialapäällikkö, Seija Karttunen, Sosiaali- ja terveysalan yritystoiminta, Ylä-Savon Kehitys Oy, Kankaankatu 1 A 6, 74120 Iisalmi, 0400 190751, seija.karttunen@yla-savo.fi

Palveluohjaaja, Jarmo Immonen, Työvoiman palvelukeskus Ylä-Savo, PL 37, 74101 Iisalmi, 040 5177130, jarmo.immonen@iisalmi.fi

Liiketoiminnan kehittäjä, Kari Heikkinen, Aloittavien yritysten neuvonta, Ylä-Savon Kehitys Oy, Kankaankatu 1 A 6, 74120 Iisalmi, 0400 190749, kari.heikkinen@yla-savo.fi

Ohessa linkki kyselyyn:

KYSELYN MUISTUTUKSEN (7.10. – 14.10.2009) SÄHKÖPOSTISAATE

Aihe: MARKKINASELVITYS LITTEROINNISTA (saneluiden/keskustelujen nauhoittamisesta ja purkamisesta)

Hei hyvä vastaanottaja!

Lähestyn yrittäjäksi aikovan ja Ylä-Savon Kehityksen puolesta liittyen tutkimukseen litteroinnin tarpeesta. Edellinen yhteydenotto kyselystä lähetettiin 29.9.2009. Lähetän muistutuksen tutkimuksesta vastaamisoikeuden käyttämättä jättäneille, jotta tiedätte mahdollisuudestanne vielä osallistua kyselyyn.

Pyydän osallistumaan noin puoli - viisi minuuttia aikaa vievään tutkimukseen, johon voitte vastata viestin lopussa olevan linkin kautta. Vastaaminen tapahtuu pääsääntöisesti valitsemalla vastausvaihtoehtoja. Olisitteko ystävällinen ja auttaisitte mahdollisen tulevan liiketoiminnan aloittajaa vastaamalla tähän kyselyyn 14.10.2009 mennessä. Osallistumisenne on meille erityisen tärkeä!

Kiitokset vastauksistanne ja hyvää syksyä!

Ystävällisin terveisin,

Tradenomi opiskelija, Satu Oksanen, Liiketalouden koulutusohjelma, terveyden ja talouden suuntautumisvaihtoehto, Savonia-ammattikorkeakoulu, satu.oksanen@yla-savo.fi

Jos olette välittäneet kyselyn litterointiin liittyen sopivalle yhteyshenkilölle yksikössänne, niin pyydän Teitä välittämään myös muistutuksen kyseiselle henkilölle.

Yhteistyössä mukana:

Toimialapäällikkö, Seija Karttunen, Sosiaali- ja terveysalan yritystoiminta, Ylä-Savon Kehitys Oy, Kankaankatu 1 A 6, 74120 Iisalmi, 0400 190751, seija.karttunen@yla-savo.fi

Palveluohjaaja, Jarmo Immonen, Työvoiman palvelukeskus Ylä-Savo, PL 37, 74101 Iisalmi, 040 5177130, jarmo.immonen@iisalmi.fi

Liiketoiminnan kehittäjä, Kari Heikkinen, Aloittavien yritysten neuvonta, Ylä-Savon Kehitys Oy, Kankaankatu 1 A 6, 74120 Iisalmi, 0400 190749, kari.heikkinen@yla-savo.fi

Ohessa linkki kyselyyn:

KYSELYN PÄÄTTYMISILMOITUKSEN SÄHKÖPOSTISAATE (14.10.09)

Aihe: Markkinaselvitys litteroinnista -kyselyn vastausoikeuden viimeinen käyttöpäivä 14.10.09

Huomenta hyvä vastaanottaja!

Otan yhteyttä yrittäjäksi aikovan ja Ylä-Savon Kehityksen puolesta liittyen tutkimukseen litteroinnin tarpeesta. Markkinaselvitys litteroinnista -kysely lähetettiin 29.9.2009. Lähetän ilmoituksen tutkimuksen vastaamisoikeuden käyttämättä jättäneille, jotta tiedätte mahdollisuudestanne osallistua kyselyyn vielä tänään.

Tutkimuksen aukioloaika päättyy vuorokauden kuluessa, joten ehditte käyttää vastausoikeutenne nyt osallistumalla noin puoli - viisi minuuttia aikaa vievään tutkimukseen. Toivottavasti voisitte vastata viestin lopussa olevan linkin kautta avautuvaan kyselyyn päivän aikana.

Kiitokset vastauksistanne ja hyvää jatkoa!

Ystävällisin terveisin,

Tradenomi opiskelija, Satu Oksanen, Liiketalouden koulutusohjelma, terveyden ja talouden suuntautumisvaihtoehto, Savonia-ammattikorkeakoulu, satu.oksanen@yla-savo.fi

Jos olette välittäneet kyselyn litterointiin liittyen sopivalle yhteyshenkilölle yksikössänne, niin pyydän Teitä välittämään myös ilmoituksen kyseiselle henkilölle.

Yhteistyössä mukana:

Toimialapäällikkö, Seija Karttunen, Sosiaali- ja terveysalan yritystoiminta, Ylä-Savon Kehitys Oy, Kankaankatu 1 A 6, 74120 Iisalmi, 0400 190751, seija.karttunen@yla-savo.fi

Palveluohjaaja, Jarmo Immonen, Työvoiman palvelukeskus Ylä-Savo, PL 37, 74101 Iisalmi, 040 5177130, jarmo.immonen@iisalmi.fi

Liiketoiminnan kehittäjä, Kari Heikkinen, Aloittavien yritysten neuvonta, Ylä-Savon Kehitys Oy, Kankaankatu 1 A 6, 74120 Iisalmi, 0400 190749, kari.heikkinen@yla-savo.fi

Ohessa linkki kyselyyn:

MARKKINASELVITYS LITTEROINNISTA -KYSELYLOMAKE

1. Yrityksen/organisaation toimintamuoto?

- ☐ julkinen sektori, mikä organisaatio? _____
- ☐ yksityinen sektori, mikä yritys? _____
- ☐ kolmas sektori, mikä organisaatio? _____
- ☐ jokin muu, mikä? _____

2. Yrityksen/organisaation toimiala?

3. Yrityksen/organisaation henkilöstömäärä?

- ☐ alle 10 henkilöä
- ☐ 10 - 49 henkilöä
- ☐ 50 - 249 henkilöä
- ☐ 250 henkilöä tai enemmän

4. Päätoimipisteen sijaintipaikkakunta?

5. Mahdollisesti Ylä-Savossa olevien sivutoimipisteiden sijaintipaikkakunnat ja määrä.

Lisää samassa kunnassa olevien toimipisteiden lukumäärä kunnan viereen, myös kunnassa oleva ainoa toimipiste on merkittävä numerolla (1).

- ☐ Iisalmi _____
- ☐ Keitele _____
- ☐ Kiuruvesi _____
- ☐ Lapinlahti _____
- ☐ Pielavesi _____
- ☐ Sonkajärvi _____
- ☐ Varpaisjärvi _____
- ☐ Vieremä _____

6. Käytetäänkö yksikössänne saneluiden tallentamista ja purkamista?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

- ☐ en osaa sanoa

7. Minkälaisissa tilanteissa litteroinnista voisi olla hyötyä työssänne/toimialalla?
Esim. saneleminen kännykkään autolla ajaessa, suullisten sopimusten tai keskustelujen taltiointi yms.

8. Onko nähtävissä tarvetta litteroinnille lähitulevaisuudessa?

- ☐ kyllä
☐ ei
☐ en osaa sanoa

9. Millä osa-alueilla litterointia käytetään?

- ☐ hallinto
☐ asioiden valmistelu
☐ haastattelu
☐ lausunto
☐ sanelu
☐ muistio
☐ johonkin muuhun tarkoitukseen, mihin?

10. Kuvaillkaa missä tilanteissa litterointia toteutetaan?

11. Kuinka usein litterointia käytetään?

- ☐ päivittäin
☐ noin 2 - 3 kertaa viikossa
☐ noin kerran viikossa
☐ 2 - 3 kertaa kuukaudessa
☐ harvemmin

12. Arvioikaa montako työtuntia viikossa litteroitavaa kertyy? noin

13. Arvioikaa kuinka paljon henkilöstöresursseja litterointiin tarvitaan? noin henkilöä

14. Miten litterointi on toiminut?

- ☐ erinomaisesti
- ☐ hyvin
- ☐ kohtalaisesti
- ☐ tyydyttävästi
- ☐ huonosti
- ☐ en osaa sanoa

15. Minkälaista palautetta olette saaneet pääpiirteittäin litteroinnin toimivuudesta yksikössänne?

- ☐ positiivista
- ☐ neutraalia
- ☐ negatiivista
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ palautetta ei ole tullut

16. Kuvaile millaisia ongelmia on mahdollisesti ilmennyt litterointiin liittyen?

17. Arvioi miten litterointia kannattaisi kehittää?

18. Onko litteroinnin tarve yksikössänne...

- ☐ lisääntymässä
- ☐ pysymässä ennallaan
- ☐ vähentymässä

19. Kuinka litterointi toteutetaan tulevaisuudessa?

- ☐ yksikön sisäisenä
- ☐ ostopalveluna
- ☐ sekä että
- ☐ en osaa sanoa

20. Näettekö litteroinnin toteuttamisen organisaatiossanne ostopalveluna mahdollisena jatkossa?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

21. Kuvaillkaa miksi litterointia ei voida ulkoistaa?

22. Kuvaillkaa minkälaisia vaatimuksia litterointi ostopalvelulle asetetaan yksikössänne niin, että palvelu vastaisi tarpeeseen?

23. Mihin formaattiin sanelut tehdään?

- ☐ mikrokasetti
- ☐ minikasetti
- ☐ mini-disc
- ☐ c-kasetti
- ☐ digitaalinentiedosto
- ☐ jokin muu, mikä?
- ☐ en osaa sanoa

24. Vaatiiko litterointi toimialalanne erityisosaamista?

- ☐ alan erikoissanasto
- ☐ kielet, murre
- ☐ jokin muu osaaminen, mikä?

25. Liittyykö toimialalanne litterointiin tietosuoja-asioita?

- ☐ vaitiolovelvollisuus
- ☐ sopimus
- ☐ salaus
- ☐ jokin muu, mikä?

26. Jos litterointi ei ole enää käytössä, niin millä se on korvattu?

27. Oletteko tutustuneet Näkövammaisten Keskusliiton tarjoamaan litterointipalveluun?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

28. Millaisia terveisiä haluaisitte lähettää litterointipalvelun tarjoajille?

ESTE -TYÖPAIKAN ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTILOMAKE

ESTE

Työpaikan esteettömyyden arviointi

Arviointilomake

Taustatiedot

Nimi		Ikä	v
Ammatti			
Työpaikka			
Työpaikan osoite			
Puhelin		Sähköposti	
Keskeiset työtehtävät			
Päivämäärä ja arvioija	/ 20		

Toimintarajoitteet

	Kyllä	Ei	
Yläraajojen toiminta heikentynyt	☐	☐	
Alaraajojen hallinta/liikkuminen heikentynyt	☐	☐	
Vartalon hallinta/tasapaino heikentynyt	☐	☐	
Yleiskunto heikentynyt	☐	☐	
Näkö heikentynyt	☐	☐	
Kuulo heikentynyt	☐	☐	
Puhe/kommunikointi heikentynyt	☐	☐	
Muu, mikä			

Liikkumisapuvälineet					
	Työ	Työ- matka		Työ	Työ- matka
Erityisjalkine	☐	☐	Alaraajan tukisidos	☐	☐
Tukillivi	☐	☐	Sääriproteesi	☐	☐
Reisiproteesi	☐	☐	Yläraajaproteesi	☐	☐
Kävelykeppi	☐	☐	Kyynär-/kainalosauvat	☐	☐
Kävelyteline	☐	☐	Pyörätuoli	☐	☐
Sähköpyörätuoli	☐	☐	Valkoinen keppi	☐	☐
Opaskoira	☐	☐	Erityisvarustettu auto	☐	☐
Muu, mikä				☐	☐
Muu, mikä				☐	☐

Seuraavat kysymykset arvioidaan "Kunnossa" tai "Ei kunnossa" periaatteella:

Kunnossa: esteettömyys kunnossa - henkilö suoriutuu itsenäisesti tai avustettuna

Ei kunnossa: esteettömyydessä puutteita - henkilön toiminta vaikeutunut tai estynyt

Työmatkan kulkeminen					
Valitse pääasiallinen kulkutapa					
Oma auto	☐	Julkinen kulkuneuvo	☐	Taksi	☐
Muu, mikä	☐				
1 Työmatkan kulkeminen					
		Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita					
Työmatkan kulkeminen on kunnossa jos; • henkilö selviytyy hyvin työmatkan eri vaiheista kodista työpaikalle ja takaisin					

Työpaikkarakennuksen saavutettavuus**2 Auton pysäköinti**

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				

Auton pysäköinti kunnossa jos;

- henkilöllä on vammaisen pysäköintitunnuksella tai omalla nimellä merkitty auton pysäköintipaikka työpaikan pihassa tai pysäköintitalossa
- auton pysäköintipaikka on lähellä sisäänkäyntiä
- taksin tai muun kyydin odottamista varten ulko-oven läheisyydessä sisällä on levähdyspaikka
- liikuntavammaisille tarkoitetun pysäköintipaikan leveys on 3,6m ja pituus 5 m
- henkilöllä on autossaan vammaisten pysäköintilupa
- tai henkilö ei tarvitse auton pysäköintipaikkaa

3 Piha-alue

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				

Piha-alue kunnossa jos;

- piha-alue on tasainen ja kovapintainen pyörätuolilla liikkuvalla
- piha-alue on valaistu
- jalkakäytävän reunakivet on tarvittaessa luiskattu
- pihassa on riittävät opasteet

4 Sisäänkäynti

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				

Sisäänkäynti kunnossa jos;

- sisäänkäynnissä ei ole portaita tai ulkoportaiden yhteydessä on loiva luiska
- portaissa ja luiskassa on kahdella korkeudella (70 cm ja 90 cm) olevat käsijohteet portaiden/luiskan koko pituudelta
- ulko-oven edessä on riittävän suuri tasanne
- kynnykset ovat enintään 2 cm korkeita
- oven ulkopuolella (avautumispuolella) on sähköinen oven avauspainike, ovipuhelin tai ulko-ovi avautuu automaattisesti tunnistimella
- sisäänkäynnissä on tarvittavat opasteet ja riittävä valaistus
- ulko-ovi on kevyt avata
- tuulikaappi on riittävän tilava pyörätuolilla liikkumiseen

Työpaikalla kulkeminen

5 Kulkuväylillä liikkuminen

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Kulkuväylillä liikkuminen kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • lattiapinnat eivät ole liukkaaita • kulkuväylät ovat vapaita ja riittävän leveitä (pyörätuolin kääntäminen edellyttää 150 cm vapaata tilaa) • kulkuväylät on valaistu • tasoeroissa ja kynnyksissä on tarvittavat luiskat 				

6 Hissin käyttäminen

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Hissin käyttäminen kunnossa, jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • hissien käyttöpainikkeet ovat 90-110 cm korkeudella ja selkeästi hahmotettavissa • hissien ovet aukeavat ja sulkeutuvat riittävän hitaasti • hissien oviaukko on riittävän leveä ja hissikori on riittävän tilava • työpaikalla on tarvittaessa erillinen vammaishissi (porrashissi tai pystyhissi) 				

7 Portaissa kulkeminen

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Portaissa kulkeminen kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • portaat ovat helppokulkuiset eivätkä ne ole liukkaat • portaissa on käsijohteet molemmilla puolilla koko portaikon pituudelta • portaat on hyvin valaistu ja niiden alku, loppu ja portaiden reunat ovat helposti hahmotettavissa 				

8 Poistumismahdollisuus hätätilanteessa

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Poistuminen hätätilanteessa kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilö pystyy havaitsemaan työpaikalla annettavan hälytysmerkin • poistumistiet on selkeästi opastettu • henkilö pystyy turvallisesti poistumaan rakennuksesta tulipalossa tai muussa hätätilanteessa, kun uloskäytävänä ei pidetä hissiä tai muuta vastaavaa laitetta • poistumista on työpaikalla harjoiteltu säännöllisesti • henkilön avustamista ulos rakennuksesta on sovittu ja sitä on harjoiteltu • rakennuksen turvallisuussuunnitelmassa on mainittu rakennuksessa työskentelevät liikkumis- ja toimimisesteiset työntekijät ja heidän työpisteensä 				

Työpaikan yhteiset tilat**9 Ruokailu- ja kahvihuonetilojen käyttö**

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Ruokailu- ja kahvihuonetilojen käyttö kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilöllä on mahdollisuus ruokailla työpäivän aikana • kahvihuone- ja ruokailutilat ovat tarkoituksenmukaiset 				

10 WC:n käyttö

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>WC:n käyttö kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • rakennuksessa on liikkumisesteetön WC (inva WC) • WC:ssä on riittävä varustus 				

11 Kokous- ja koulutustilojen käyttö

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
--	----------	--------------------------	-------------	--------------------------

Huomioita

Kokous- ja koulutustilojen käyttö kunnossa jos;

- henkilö pääsee apuvälineen kanssa kokous- ja koulutustiloihin
- henkilö pystyy toimimaan ja liikkumaan tilassa
- henkilö pystyy esiintymään ja käyttämään audiovisuaalisia välineitä

12 Tilan riittävyys eri kohteissa

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
--	----------	--------------------------	-------------	--------------------------

Huomioita

Tilan riittävyys kunnossa jos;

- henkilöllä on apuvälineen kanssa riittävästi liikkumistilaa työpaikan eri tiloissa
- pyörätuolin kääntäminen edellyttää halkaisijaltaan 150 cm:n vapaata pyörähdystilaa

Henkilökohtainen työpiste**13 Työpisteen mitoitus ja toimivuus**

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
--	----------	--------------------------	-------------	--------------------------

Huomioita

Työpisteen mitoitus ja toimivuus kunnossa jos;

- työpiste on mitoitettu ja järjestetty siten, että henkilö pystyy työskentelemään siinä mahdollisimman hyvin
- pyörätuolin käyttäjällä on työpisteessä halkaisijaltaan 150 cm:n vapaa pyörähdystila
- työpisteessä on mahdollisuus työskennellä istuen
- kalusteet ja säilytystilat ovat sopivalla korkeudella ja etäisyydellä
- työpiste on helposti säädettävissä
- työtason alla on riittävä vapaa jalkatila ja henkilön jalat ovat tukevasti lattialla tai jalkatuella

Työterveyslaitos

14 Tietokoneen käyttö				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Tietokoneen käyttö kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> tietokoneen eri osat ovat hyvin ulottuvilla ja tulostin on mahdollisimman lähellä näyttö on hyvälaatuinen ja värinätön ja se on suoraan edessä sopivalla etäisyydellä, katseen vaakatason alapuolella hiiren, näppäimistön, levykkeen, CD:n ja muistitikun käyttö onnistuu henkilö voi tukea kyynärvarret pöytään tai kyynärtukiin henkilöllä on tarvittavat tietokoneen käyttöä helpottavat apuvälineet käyttöjärjestelmässä on vammaisasetus 				

15 Työvälineiden, koneiden ja laitteiden käyttö				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Työvälineiden, koneiden ja laitteiden käyttö kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> henkilö voi käyttää kaikkia tarvitsemiaan työvälineitä, koneita ja laitteita työvälineisiin on tehty tarvittavat käytön edellyttämät muutokset laitteiden käyttöohjeet ovat kaikkien saavutettavissa ja luettavissa henkilöllä on käytössään tarvitsemansa työtä helpottavat apuvälineet 				

16 Valaistus				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Valaistus kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> yleisvalaistus on tasainen ja riittävän voimakas työpisteessä on tarvittava kohdevalaistus työpisteessä ei ole häikäisyä, heijastuksia tai vilkkuvia valoja 				

17 Ääniolot				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Ääniolot kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> työssä ei ole keskittymistä, kommunikointia tai toimintaa häiritsevää taustamelua tai äkillisiä kovia ääniä henkilöllä on mahdollisuus tarvittaessa käyttää kuulosuojaimia kokous- ja koulutustiloissa on tarvittaessa induktiosilmukka 				

18 Lämpöolot				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
Lämpöolot kunnossa jos; <ul style="list-style-type: none"> • työtilan lämpötila on sopiva henkilön sairaus ja vamma huomioiden • työpisteeseen ei kohdistu vetoa 				

Työn tekeminen

19 Työturvallisuus				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
Työturvallisuus kunnossa, jos; <ul style="list-style-type: none"> • tapaturmavaarat on tunnistettu ja ne on poistettu 				

20 Työvaatetus ja suojainten käyttö				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
Työvaatetus ja suojainten käyttö kunnossa jos; <ul style="list-style-type: none"> • henkilö voi käyttää työn edellyttämää työvaatetusta ja henkilösuojaimia 				

21 Työasennon ylläpitäminen				
	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
Työasennon ylläpitäminen kunnossa jos; <ul style="list-style-type: none"> • henkilöllä on mahdollisuus työskennellä istuen • henkilöllä on käytössään tarvittavat tuet ja apuvälineet työasennon ylläpitämiseen 				

22 Tarkkojen liikkeiden tekeminen

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Tarkkojen liikkeiden tekeminen kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilöllä on mahdollisuus tukea yläraajat työskentelyn aikana • käytössä on tarvittavat apuvälineet ja tuet 				

23 Työkohteisiin ulottuminen

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Työkohteisiin ulottuminen kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilö ulottuu työpaikalla kaikkiin tarvittaviin työkohteisiin 				

24 Taakkojen käsittely

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Taakkojen käsittely kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilöllä on taakkojen käsittelyyn ja tarvittaessa myös kevyiden tavaroiden käsittelyyn käytössä asianmukaiset siirron apuvälineet 				

Työn organisointi

25 Työtehtävien sopivuus

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Työtehtävien sopivuus kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilö suoriutuu työtehtävistään omalla työpaikalla • henkilö suoriutuu työtehtävistään työpaikan ulkopuolella (esim. asiakaskäynnit, kokous- ja koulutustilaisuudet, matkustaminen) 				

Työterveyshuolto**30 Työterveyshuoltopalveluiden esteettömyys**

	Kunnossa	☐	Ei kunnossa	☐
Huomioita				
<p>Työterveyshuoltopalveluiden esteettömyys on kunnossa jos;</p> <ul style="list-style-type: none">• työterveyshuollon vastaanotto on esteettömissä tiloissa (sisäänkäynti, ovipuhelin, hissit, liikkumisesteetön wc, kulkuväylät, vastaanotto- ja hoitotilat)• rakennuksen pihassa on vammaisille tarkoitettu auton pysäköintipaikka• henkilöllä on mahdollisuus saada etukäteen tietoa työterveyshuollon palveluista ja toimitiloista• työterveyshuollon palveluissa huomioidaan henkilön liikkumis- ja toimimisesta				

Lisähuomiot ja korjausehdotukset:

Merkitse kysymysnumero ja siihen liittyvät huomiot

